

ADLİ YIL AÇIŞ KONUŞMASI
(2000-2001)

Doç.Dr.Sami SELÇUK
Yargıtay Birinci Başkanı

6 Eylül 2000

GİRİŞ

Gerçek bilinç tedirgindir; bildiklerini durmadan sorgular.”

DUVIGNAUD

“Yanlış, karşıt gerçeğin unutulmasıdır.”

PASCAL

“Tek başına kalmaktan korkanlar, hiçbir zaman kendileri kalamazlar.”

A.GIDE

“Önyargı yeryüzünde hep iktidar sahibi/Körün başka körlere kılavuzu gibi.”

Samuel BUTLER

“En yanlış düşünceler, en çok vazgeçemediğimiz düşüncelerdir.”

NIETZSCHE

“Bilgisini artıran, acılarını artırır.”

HİNT ATASÖZÜ

“Düşünceyi suçlamayalım. Anlayalım.”

SPINOZA

**“Konuşup anlaşalım/Yoktur sözle çözülmeyecek düğüm/Davaları halletmez ölüm/
Hayatı paylaşalım.**

N.HİKMET

“Zamanından önce gerçeği ortaya atanlar. Alışılan yoldan çıkmakla suçlamayı göze alanlardır.”

Theilard de CHARDIN

“Ben yanmasam/Sen yanmasan/Biz yanmasak/Nasıl çıkar/Karanlıklar aydınlığa”

N.HİKMET

Sayın konuklar,
Yeni adli yılı açıyorum.

Açılışımıza onur veren sizlere, yüce adli yargı adına gönül borcumu öderken; yeni yılın, insanlığa, ülkemize, yurttaşlarımıza adalet, barış, mutluluk getirmesini dilerim.

Geçen adli yıl içinde birçok meslektaşımızı yitirdik, birçoğu da emekli oldu. Ölenlere rahmet, emekliliğe ayrılanlara sağ esen bir yaşam dilerim.

Herkese meydan okuyan küreselleşme ve postmodernizmle yeniden biçimlenen ve karmaşık yapıların geniş ufuklarla büyük düşünen beyinler beklediği bir dünyada, Türkiye bir yol ayrımındadır.

Ya günübürlük öykülenmelerle (taklitlerle) yetinecektir ya da demokrasiyi özümseyip içselleştirecektir.

Birincisi, kimliksizliğin, kişiliksizliğin, yalnızlığın yoludur. Bu yolu elbette reddediyoruz.

İkincisi, insan odaklı bir bakıştır; onurun, özgürlüğün, eşitliğin insanlığın yoludur. Kuşkusuz bu yolu seçiyoruz.

İsteğimiz masum, ama amacımız büyüktür: Optimal demokrasi.

Türk halkı, işte buna hazırlanıyor.

Bunda başarılı olursak, 21. yüzyıl bizim yüzyılımız olacaktır.

Zengin deneyimlerin örsünde şekillendik. Dünyada demokrasinin güzel örnekleri yaşanıyor. İnsanlığın düşünsel birikiminden evrensel deneyiminden yararlanabilir, kanımca bunları Türkiye'nin gerçeğiyle, yerellikle bağdaştırabiliriz.

Eğer özgür kafayla, doğru bilgilerle, tutarlı amaçlar saptayamazsak, yalnızca duruşumuz/yerimiz değil, göğüsleyeceğimiz ip de yanlış olur. Başka yönlere savrulabiliriz.

Böylesine önemli kararlar arifesinde, kimsenin kımıldamama, susma hakkı yoktur. Herkes ayağa kalkmalı, bilimin ışığında düşünceler üretmelidir.

Böyle bir dönemde, kimsenin sloganlarla, basmakalıp uygitsinci söylemlerle vakit yitirme hakkı da yoktur.

Düşündüğümüz gibi konuşursak, konuştuğumuz gibi düşünerek çağın ruhunu yakalamalı ve çareler bulmalıyız.

İnsanlar, genelde sekte bir anlayışla, kendi düşüncelerinden yana olanlara, kendi önyargılarını doyuma ulaştıracak ve kendilerini rahatlatacak görüşlere eğilim gösterirler.

Düşün özgürlüğünün yetersiz olduğu bir toplumda tartışma kültürü gelişmez. Orada Sokrates, Descartes, Voltaire, Spencer, Durkheim, Heidigger açığı yaşanır, hep.

Duygu-Yoğun bir toplumdan akıl-yoğun bir topluma geçememenin hala sancısını yaşayan bir ülkede, yalınkat yargılarla ideolojik biatler ve etiketleme ucuzlukları boldur. Görüş üretenin zayıf yönleri araştırılır ve bundan görüşler sorumlu tutulurlar. Önyargılar hiç paranteze alınmazlar. Sıradanlaşmış bu önyargılarla bilimsel gerçekler ve yeni düşünceler, geri püskürtülmeye çalışılır.

Bilim zar atmaz. Bilimle inatlaşılmaz."Öğreti başka, uygulama başka" safatasıyla^[1] yıllardır aynı safta savaşıyorlar arasında bile, bilimsel görüşler karşısında

^[1] Batıyı Batı yapan; bilimle uygulamanın birbirinin ayaklarına basmadan birlikte yürümeleridir. Uygulamayı bilim belirler. Bizde ise, "öğreti başka, uygulama başka" safatasını meşrulaştırarak bir çıkış yolu aramak, yanlışın her zaman özrü olagelmıştır. Kuşkusuz kuram ile öğreti de farklıdır (Ayrım için bakınız: MORIN Edgar, Pour sortir du XX e siècle, Paris, 1984, s 71, 72).

“Burası Türkiye, yok öyle” sloganına sarılanlar, saf değiştirenler, Türkiye’yi yalnızlaştırmak isteyenler de olacaktır, elbette.

Evet, demokrasinin yeterince kurumsallaşmadığı toplumlarda, düşünce/tartışma alanını, sivil alanı sınırlayan anlayışlar, bu tür tutukluklar, her zaman olmuştur, olacaktır da.

Bu görüşte olanları da hoşgörelim. Onlara da özgürlüklerini tanıyalım. Hepsini rahat, kendi hallerine bırakalım. “Gelin tanış olalım/İşi kolay kılalım” anlayışla, uzun vadeli düşünerek kapımızı kendilerine açık tutalım.

Onların özgürlüklerini kısma tuzağına düşerek demokrasiye kıymayalım. Çünkü demokrasinin lanetlediği öz, tam bu noktadadır.

Evet, yolumuz bellidir ve şudur: Bilincimizi uyanık tutan ve tedirgin eden diyalektikle, ideolojik parantezlerden arınmış analitik yaklaşımlarla, bilimin ve evrensel bildirilerin ışığında demokratik değerlerle demokrasiyi inşa etmek ve demokrat insanları çoğaltmak.

Biz çok güçlüyüz. Çünkü tem dayanağımız bilimdir. Bilim teslim alınmaz. Ona teslim olunur.

Üzerinde yoğunlaşacağımız konu bellidir: Var olan düzen artık hem yetmiyor, hem de yeniyi üretmiyor. Öyleyse çözüm, üretmekte kısırlaşan ve kendi yeniliklere uyarlayamayan sistemi düzeltmekte odaklaşıyor^{2[2]}.

DEMOKRASİ, ATATÜRK VE ATATÜRKÇÜLÜK

“Benim halkım, demokrasi ilkelerini, bilim öğretilerini öğrenecektir.”

Özgürlük olmayan bir ülkede ölüm ve yıkım vardır. Her ilerlemenin ve kurtuluşun anası özgürlüktür.”

ATATÜRK

“Dünyanın herhangi bir yerinde insan hakları çiğnendiği sürece, yeryüzünde barış olmayacaktır.”

Rene CASSIN

“Her solukta, yeni bir dünya kurulur.”

“Dün dünle birlikte gitti cancağzım/Bugün yeni şeyler söylemek lazım.”

MEVLANA

“Değişimden korkmanın nedeni, onun karşı konulmazlığıdır.

Samuel JOHNSON

“Değişimlere öncülük edenler, önderdirler, uyanlar çağcıldır; karşı çıkanlar yok olmaya yargılıdır.”

NAPOLEON

Bir kez daha vurgulamak istiyorum.

Yirminci yüzyıl, en kanlı yüzyıldır. Derslerle doludur.

^{2[2]} 18. Yüzyıl idealisti, 19. yüzyıl maddeciydi. 20. yüzyıl sentez çağı oldu (ÖKTEM, Niyazi, Fenomenoloji ve Hukuk, İstanbul, 1982, s 111). Yirmi birinci yüzyıla ise postmodernizm ve küreselleşmeyle girdik. Bu ruhu iyi algılamak zorundayız.

Bunun temel nedeni, totaliter rejimlerin “hiç kimse”lere (O.Paz) indirgenmiş tek tip insanlardan oluşan pastörize bir toplum yaratma girişimleridir.

Oysa doğa da, toplum da özde çoğulcudur. Tek tipe izin vermezler. Üstelik doğa, tek tip insan üreten bir klinik değildir (isaiah Berlin). Doğanın çoğulculuğuna dokunulursa, yaşam alt üst olur. Toplumun çoğulculuğuna dokunulursa, toplum yaşanılması güç bir cehenneme döner. Çünkü insan, başkalarıyla benimsenmesini ister. Ötekilerle berikiler, yarışan eşit özneler ve nesnel gerçeklerdir. Eşitlik birlikteliği sağlar. Eşitsizlik; yabancılaştırır (alienation), ayırıştırır, çatıştırır. Başlıkları yok etmek ise, kültürel soykırımdır. Yanakları kızaran onurlu bir yaratıktır insan. Başkalıklarının örselenmesine katlanamaz. Çünkü insan bebekken bile aslında bebek değildir, bir hukuk öznesidir.

Mussolini, Hitler, Stalin, Salazar, Paul Pot, Mao deneyimlerinin sonucu açıktır. Totaliter düzen süresince insanlar yüzlerine peçe takarak sahte kimlik kartlarıyla dolaşmışlar; özgürlüğe kavuşur kavuşmaz, maskelerini atmışlar, maske taktıranları dışlamışlardır^{3[3]} (3). “Öteki”ni kazımak için yapılan her şey, ötekinin yok edilemezliğini kanıtlamıştır” (J.Baudrillard). insanın devletleştirilemeyeceği anlaşılınca, devlet insancılaştırılmıştır.

Oysa, aynı dönemde Atatürk, bütünüyle demokrasinin önsözü olan devrimini yürürlüğe koyuyor, yerleşik yargaları yıkan bir sanatçı (artiste demolisseur) gibi, tek biçimli insan üretme girişimlerini reddediyor ve şöyle diyordu: “Ben manevi miras olarak kalıplaşmış hiçbir düstur bırakmıyorum (...) Zaman sür’atle ilerliyor. Böyle bir dünyada asla değişmeyecek düsturlar getirdiğini ileri sürmek, aklın ve bilimin gelişmesini yadsımak olur. Benim manevi mirasçılarım, yalnızca aklın ve bilimin rehberliğini benimseyenlerdir.

Çünkü Atatürk, kendi çağının Bismarck’ın çağı, Bismarck’ın çağının da Napoleon’un çağı olmadığını biliyor ve gelecek kuşaklara da, temel değerleri gözeterek, bilimin gösterdiği yolda ilerlemelerini öğütüyordu.

Çünkü Atatürk, tek değişmez, değişim olduğunu biliyordu.

Çünkü Atatürk, her gün yeniden inşanın sloganlara/fragmanlara, ucuz öykümelere indirgenmesine karşıydı.

Çünkü Atatürk, görünüşün öykünülmesini değil, değerlerin özümsemesini istiyordu. Biliyordu ki her öykünmenin gerisinde yenik düşmüş bir kimlik vardır^{4[4]}.

^{3[3]} “Haziran 1989’da bir fotoğraf, bütün dünyayı sarsmıştı. Bu geniş bir bulvarın ortasında tek başına bir dizi tankı çıplak ellerini havaya kaldırarak durduran ak gömleklili bir adamın fotoğrafıydı. “Pekin Baharı’nın bu unutulmaz sahnesi, simgesel gücüyle gezegenin demokratlarını heyecanlandırmıştı. İnsancıl bir konuyu özetliyordu: Yalnızca haklarıyla donanmış bir yurttaş karşısında devletin kaba gücü görünüyordu (...) Avrupa’da 1989’un ikinci yarısının doğurgan olayları özellikle Prag’daki “kadife devrim”, Berlin Duvarının çöküşü, Bükreş’teki zorba yönetimin sona ermesi, bu savaşıma taçlandırdı (...) Çek Cumhurbaşkanı Vaclav Havel, demokratik erdemler, etik ve sorumluluk üzerine kurulmuş, kazanç ve iktidarın her şeyin önünde olmadığı, insanların birbirlerine ve topluma saygı duydukları bir toplum inşa etmenin zamanı geldiğini düşünerek “tarih ve ahlak barışıyor”dedi” (ROMANET, Ignacio, Tek Avrupa idealinin köküne kibrit suyu, Le Monde diplomatique, Cumhuriyet, 14.9.1993). Ayrıca bakınız: BRZEZINSKI, Zbigniew, (G.Kesil/G.Pakkan), Büyük çöküş, Ankara, 1992; DUVERGER, Maurice, Le lievre liberal et la torture europeenne, Paris 1990.

^{4[4]} Özümsemeye değil, öykünmeye dayalı batılılaşmanın analitik bir değerlendirmesinde Sayın Orhan PAMUK şöyle diyor: “Batılılaşmacı, önce Avrupalı olmadığı için utanır. Sonra Avrupalı olabilmek için yaptıklarından utanır. Avrupalı olabilmek için yaptıklarının yarım kalmasından utanır. Avrupalı olacağı diye kendi kimliğini kaybetmekten utanır. Kendi kimliğine sahip olmaktan ve olmamaktan utanır. Zaman zaman şiddetlenip, zaman zaman kabul ettiği bu utançlarından utanır. Bu utançlarından söz edilmesinden de utanır” (...)”Avrupa kavramıyla en berbat şeyleri yapınlar, kültürlerin birbirleriyle çatışan unsurlardan, tarihin yığıldığı tortuların karışmasından oluşan karmaşık yapılar olduğunu anlayamayanlardır” (Avrupalılaşmak ve kıyafetimiz, Radikal iki, 5.12.1999, s.4, 5). Rahmetli Doğan AVCIOĞLU da şöyle diyordu.”Kendi entelektüel kaynaklarımıza dönüş, öteki kültürlerle kapanmak da değildir. Aksine dünya kültürünü Batı kültüründen ibaret sayan Batı düşüncesini sarsarak, dünyaya açılan pencereleri çoğaltma çabası, bölgesellikten kurtulup gerçek bir evrenselliğe ulaşmanın yoludur (...) Türkiye, uzun süredir, Batının ekonomik, politik ve kültürel emperyalizminin baskısı altında devekuşu gibi başımızı kuma gömerek gizlenmekten ibaret olan bir “muhafazakarlık” ile kendimizi inkardan başka bir anlama gelmeyen

Çünkü Atatürk, tek biçimliliğin ve, son çözümlemede, toplumun kendisini yineleyip duran renksizliğin, toplumsal yaşamı yoksullaştıracağını ve çölleştireceğini biliyordu.

Gerçek eşitliğin ve demokrasinin özü, başlıkların onaylanmasındaydı (Kanada Yüksek Mahkemesi). Çünkü “Demokrasi, bireyselliğe saygı duyulmasını sağlayan ve azınlık biçimini almış olanlar da dahil olmak üzere farklılığı, çeşitliliği koruyan kuralları ve ilkeleri kurumlaştırır. Dolayısıyla onu çoğunluk yasasına indirgemenin olanağı yoktur. Demokrasi zorunlu olarak her çeşit azınlığın (bu azınlık tek bir birey de olabilir.S.S.) var olma ve kendini ifade etme hakkını içerir. Demokrasi ancak farklılıklarla, karmaşıklıklarla yaşar. Çatışma ve aykırılıkların olmayışı üzerine değil, tam tersine onların varlığı ve etkinliği üzerine kuruludur. Demokrasi, söz konusu çatışma ve aykırılıkların ifadelendirilmelerine olanak tanıyan ve bunu bir düzene koyan oyunun kurallarından oluşur. Onları; meclisler, seçim kampanyaları, referandum oylamaları çerçevesinde dile getirilen söylemlere ve karşılıklı görüş ve kanıt alışverişlerine kanalize ederek düzene koyar.”^{5[5]}

Böylece geçmişle gelecek arasında sağlam bir köprü kuruluyor; bir uygarlık tasarısı” olan Atatürkçülüğün “di’li geçmiş zamana mihlanmış katı bir ideoloji değil; tam tersine, dokunduğu her şeyi bilim testinden geçirerek kendini durmadan yeniden kuran bir kalkınma yöntemi olduğu vurgulanıyordu. Unutmayalım, Atatürkçülüğün ilkelerinden biri de devrimciliktir^{6[6]}.

Atatürk’ün “öğreti istemem, donar kalırız” sözü, iki şeye; zihinsel patinaja ve şimdiki zamanın avucumuzdan kaçırılmasına açık ve kesin bir rettir.

Atatürkçülüğün yakın amacı çağla bütünleşmek; uzak amacı çağın ötesine geçmektir.

Öyleyse şu noktalarda birleşmeliyiz.

Atatürk Cumhuriyeti kurmuş, demokrasiyi gelecek kuşaklara bırakmıştır. Bu bir.

Atatürk, değişmezliği reddetmiş, Batı demokrasilerinin temel değerlerini benimseyerek durmamacasına yürümemizi istemiştir^{7[7]}. Atatürkçülük katı ve gerçeküstü (surrealist) bir ideoloji değil, bilime dayanan bir çağcılılaşma yöntemidir. Bu iki.

Atatürk, bağlılık, saygı ve sevgiyle yumaklaşan ve yasa koyucunun ulusal bir değer olarak korunduğu bir kavramdır. Bu üç.

Bu üç noktada birleştiğimiz takdirde, asıl paydamızı kolaylıkla saptayabiliriz: Bu; özgürlükçü, çoğulcu, katılımcı demokrasidir.

yüzye de bir batıcılık arasında bocalamıştır.”(GARUDY, Roger, (D.Avcıoğlu/E.Tüfekçi), Sosyallizm ve İslamiyet, İstanbul, 1965, önsöz). Kuşkusuz sorun, Avrupa uygarlığının kökenindeki ve gerisindeki temel felsefeyi kavramak ve özümsemekte yatıyor. “özümsemek koşuluyla başkalarından beslenmek kadar özgün hiçbir şey yoktur. Aslanı aslan yapan özümsemişi koyun etidir” (P.VALERY). Ayrıca bakınız: LATOUCHE, Serge, (T.Keşeoğlu), Dünyanın Batılılaşması, Gezegenimizin bir örneklemesinin anlamı, önemi (kapsamı) ve sınırları üstüne bir deneme, İstanbul 1993, s.10, 11, 70-93

^{5[5]} MORIN, Edgar, (Ş.Tekeli), Avrupa’yı Düşünmek, İstanbul, 1988, s 226. 227.

^{6[6]} Atatürkçülük katı bir ideoloji değil, çağcılılaşma, demokrtikleşme izlencesidir. (ECEVİT, Bülent 6.10.1999’da Başkent Üniversitesinde yapılan konuşma; KONGAR Emre, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri, Cumhuriyet 17.7.2000) KOSENDEY, Thomas, Kemalizm ideoloji değildir, Yeniüzyıl 22.10.1998).ANDAY bir şiirinde “Atatürk’ün bir saati vardı/Hiç durmadı” der. Atatürkçülüğü dondurur, geliştiremezsek o zaman ona kıymış oluruz. Atatürkçülük buz çağında yaşamaya mahkum edilmeli, hep diri kalmalıdır. O, bilimin yaşama aktarılmasıdır. Atatürkçülüğü, katı ideolojik kirlenmeden ve içeriğinin sloganlaştırılmasından uzak tutmak zorundayız. Atilla İLHAN da, Atatürk’ün birbiriyle iç içe üç büyük eylemi bulunduğundan sık sık söz eder: “emperalimizme karşı kurtuluş savaşı,,, padişahlığa karşı demokratik devrim”, “ümme t aşamasından millet aşamasına geçiş”.

^{7[7]} DANILOV, Viladimir V., Atatürk ve Türkiye’nin siyasal modernleşmesi, Uluslararası Konferans, Ankara, 22-23.10.1998, Ankara, 1999, s 3; OZANKAYA, Özer Türk Devriminin demokratik kurma katkıları, aynı yapıt, s. 7 vd.; KOLOĞLU, Orhan, Hızlı çağdaşlaşma modeli olarak Atatürkçülük, aynı yapıt, s.63; IŞIKLI, Alpaslan, Küreselleşme ve Kemalizm, aynı yapıt, s 265, 274.

Uzun soluklu düşündüğümüzde, Türk halkı demokrasiye dönüşümü ileri ülkelere oranla, Ortaçağ artığı yargıları yenerek, kanımca daha kısa sürede başaracağını kanıtlamıştır.

Kuşkusuz önümüzde yürüyeceğimiz uzun bir yol var. Atatürk'ün yapmak istediklerinin henüz çok uzağındayız. Ektiklerini bile tam biçemedik. Düşündüklerini ise hala aşamadık. Ama umutluyuz. Umutsuzluk Türklüğe aykırıdır.

Karar verirsek, zamanı kısaltabiliriz.

Zamanı kısaltırsak, Türk insanı demokrasiye kavuşacaktır.

Bunun bir de yan ürünü olacak: Türkiye Avrupa Birliğine girecektir.

Ancak, Türk halkı bu Birliğe girmek için değil, kendisinin kalkınması, mutluluğu için kesintisiz bir demokrasi istiyor.

Bu bağlamda Avrupa Birliğinin kodlarıyla Türk halkının iradesi kesişiyor.

Bu yüzden Türk halkı, Avrupa Birliğine sıcak bakıyor.

Peki Avrupa Birliği nedir ve ayrıntıda ne istiyor? Bunu iyi bilmek zorundayız.

Bulduğumuz yeri bilirsek gideceğimiz yolu daha kolay bulabiliriz.

AVRUPA BİRLİĞİ

“Büyük Kara Avrupası Kıt’ası istiyoruz. Avrupa Birleşik Devletleri istiyoruz. Özgürlük, barıştır. Barış, sonuçtur.”

Victor Hugo

(21.8.1969 Paris ve 4.9.1869 Lozan Barış Kurultayları konuşmalarından)

“Birleşik Avrupa, yalnız siyasal ve ekonomik bir çözüm değil, aynı zamanda bin yıldan beri ileriye görmüş olan yetkin beyinlerin ortaya koyduğu bir ülküdür.

Denis de

ROUGEMONT

“Eğer kaptan gideceği yolu bilmiyorsa, hiçbir rüzgar doğru rüzgar değildir.”

SENECA

Türkiye tartışılıyor. Türkiye’yi, biz Türkler tartışıyoruz. Türkiye’yi, Amerika, Avrupa tartışıyor, Asya Türkleri tartışıyor. Pakistan, Hindistan, Çin, Japonya tartışıyor. Kanada, Latin Amerika tartışıyor. Ortadoğu tartışıyor.

Geçen yüzyılda güney Amerika’nın Washington’u sayılan Karakas’lı büyük devlet adamı Simon Bolivar (1783-1830) döneminde Latin Amerika da tartışılmıştı.

Bu yüzyılın ilk yarısında, Batı emperyalizmini yenerek kurtuluş savaşını zafere ulaştıran, padişahlığı ve halifeliği yıkarak laik Cumhuriyeti kuran, çağcıl (modern) Avrupa’nın yasalarını alarak Batı uygarlığıyla halkını bütünleştiren Mustafa Kemal Atatürk döneminde de Türkiye tartışılmıştı.

Ancak bugünkü tartışmanın nedenleri büyük önderlerle ilgili değil.

Nedenlerden birincisi, bilgi çağında küreselleşerek küçülen dünyada Türkiye'nin yerinin ve gücünün herkesçe daha iyi fark edilmesidir.

Dünya, dünkü dünya; Türkiye, dünkü Türkiye değildir. Dünya küçülmüş, Türkiye büyümüştür.

İkincisi, Atatürk devriminin alt yapısını hazırladığı demokrasi, Türkiye'nin yeğlediği tek rejimdir. Halkının çoğunluğu Müslüman olan ülkeler arasında laiklik ilkesini benimsemiş bir ülkedir, Türkiye. Dinamik halkıyla sanayileşmeye duran ve yirmibirinci yüzyıla demokrasi tercihiyle giren bir Türkiye ile karşı karşıyayız.

Avrupa Birliğinin kapısına dayanmış ve tartışılan Türkiye, işte bu Türkiye'dir.

Türkiye, Avrupa Birliğine girdiği takdirde; toprak yüzölçümü açısından Birliğin en büyük; nüfus açısından ikinci büyük ülkesi olacak. "Haç'ın yanına "Hilal" gelecek. Birlik; kültür zenginliğiyle çoğalacak ve Avrupa; Yunan, Roma ve Hıristiyanlığa yaslanan cemaatleşmeden ve içe kapanma sinizminden uzaklaşacak^{8[8]}.

^{8[8]} PRADEL, Jean/CORTENS, Geert, Droit penal europeen, Paris, 1999, n.8-9, 390. Aşağıdaki bilgi Sayın Prof.Dr.Günüğür'a aittir.

"Avrupa Birliği uzun yıllara yayılan bir süreçtir. Bu sürecin temelinde "ekonomik bütünleşme" yer almaktadır."

"Çeşitli aşamalardan geçerek ulaşılabilecek olan "siyasal bütünleşme", bir başka deyişle, federal ya da konfederal yapıda bir "Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulmasının bilimsel temeli, "yeni işlevselcilik" (neofonksiyonalist) öğretisiyle atılmıştır. Bu öğretiyeye göre, ekonomik olarak başlayacak olan bütünleşme hareketi, elde edilecek başarıların sağlayacağı özgüven ve güdüleme sonucunda, daha sonra bir sektörden bir başka sektöre atlayacak (spill-over etkisi) ve en sonunda da nihayet siyasal bütünleşmeyle son bulacaktır. Amerikalı ünlü düşünür Ernst Haas, 1950'li yıllarda yazdığı "Avrupa Birliği" (Uniting of Europe) adlı yapıtında öğretinin ilkelerini ortaya koymuş ve Avrupa bütünleşmesini bilimsel bir temele oturtmuştur."

"Öğretinin bir başka öngörüsü de "alt yapı-üst yapı ilişkisidir". Ekonomi alt yapıdır. Siyaset, Hukuk, etik gibi yapı kurumlarına, ancak alt yapı bütünleşmesi başarılı olabilirse ulaşılabilecektir.

"Bu çerçeve içinde, 9 Mayıs 1950 tarihinde ünlü "Schuman Bildirisi" ile yola çıkan 6 Avrupa Ülkesi, bugün siyasal bütünleşme öncesinde son derece önemli bir düzeye ulaşmıştır. Bu düzey "Avrupa Birliği"dir.

"Bütünleşmenin aşamalı tablosu 7 kattan oluşan bir binaya benzetilebilir. Bu binanın ilk katında, ekonomik bütünleşmenin de temelini oluşturan "gümrük birliği" yer almaktadır. Gümrük birliği bir yandan, bu birlikte olan ülkeler arasında gümrük vergilerinin ve eş etkili vergilerin kaldırılmasını, öte yandan üçüncü ülkelerden gelen mallara karşı tek ve ortak bir gümrük tarifesinin (OGT) uygulanmasını zorunlu kılar. Avrupa bütünleşmesi bu süreci, 1 Temmuz 1968'de geride bırakmıştır.

"Gümrük birliği ile birlikte ikinci katta, ticareti sınırlayan kotaların da kaldırılmasıyla "malların serbest dolaşımı'na ulaşılmaktadır. Üye devletler arasındaki miktar sınırlamaları, yani kotalar 1 Ocak 1962 tarihinde tamamen kaldırılmıştır."

"Üçüncü katta, malların serbest dolaşımının sağlanması yanında, diğer üretim öğeleri olan, "kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı'nın da gerçekleşmesiyle dört özgürlük" yaşama geçmiştir. Dört özgürlük, "geçiş dönemi" adı verilen, 12 yıllık bir sürenin sonunda 1 Ocak 1970'te gerçekleşmiştir. Ancak kimi hizmet türlerinde tam özgürlük için 1992 yılı sonunda gerçekleşen "tek Pazar'ı beklemek gerekmiştir."

"Dördüncü katta, dört özgürlük yanında bazı "ortak Politikaların"ın uygulanmaya konulmasıyla "ekonomik bütünleşme"süresi tamamlanmıştır. Bu politikaların kimileri ortak tarım ve ticaret, taşıma, çevre, iş, az gelişmiş yöreler gibi politikalardır. Bu politikaların tüm üye devletler tarafından ortak biçimde uygulanması sonucunda farklı ekonomiler, karşılıklı bağımlılık (inter-dependance) sonucu birbirlerine kenetleceklerdir. Bu süreç de 1992 yılı sonunda "tek Pazar'ın gerçekleşmesiyle birlikte geride kalmıştır.

"Beşinci kat, ekonomik bütünleşme sürecinden, "ekonomik birlik" aşamasına geçişi simgelemektedir. Gerçekten ilk 4 kattaki tüm ekonomik bütünleşme araçlarına, bu katta "ekonomik ve parasal birlik" katılmaktadır. Merkezi Frankfurt'ta bulunan Avrupa Merkez Bankasının kurulması ve 2001 yılı sonunda piyasaya sürülecek olan "Euro", bu süreci tamamlayacaktır.

"Altıncı katta, ekonomik birlikten "siyasal birliğe geçiş süreci" yaşanmaktadır. Bu aşamada ilk kez ekonomik olmayan üç yeni bütünleşme aracı devreye girmektedir. "Avrupa yurttaşlığı" gibi sosyo-kültürel ve etnik bir boyut, "ortak dış politika ve güvenlik politikası" gibi siyasal ve askeri bir başka boyut ve nihayet "adli ve iç işleri alanlarında işbirliği" gibi üye ülkelerin yargı ve yürütme organları arasında yakınlaşmayı sağlayacak bir başka araç uygulanacaktır. Böylelikle, ekonomik birlikten siyasal bütünleşmeye geçiş süresi tamamlanacaktır.

"Nihayet yedinci katta kotarılan bu ekonomik ve siyasal birlikten ; kuramcılar arasında federal mi, yoksa kenfederal mi olması gerektiği yolunda tartışmaları süren Avrupa Birleşik Devletleri aşamasına geçilecektir.

"Üye devletlerin ekonomileri yanında, bütünleşmiş makro düzeyde tek Avrupa ekonomisi, farklı etnik kimliğe sahip insanlar için tek yurttaşlık, tek para, tek ve ortak bir dış politika, ulus-devletlere özgü yerel bayraklar yanında tek bayrak ve yine ulusal marşlar yanında tek bir Avrupa marşı (Bethoven'in 9. senfonisi), bütün Avrupa'nın gerçekleşmiş ve gerçekleşecek bütünleşme aygıtlarıdır" (GÜNÜĞÜR, Haluk, Avrupa Topluluğu Hukuku, Ankara 1996, s 1-19). Ayrıca bakınız: Lüksemburg'dan Helsinki'ye kalın bir yol, tam üyeliğin

Böylece Avrupa Birliği, demokrasi cephesinde çok önemli bir siper ve egemen bir tepe kazanacak ve bu stratejik siper ve tepeden Müslüman ülkelere, Asya Türklerine kapısını açacaktır.

Bu olguları, Avrupa ve biz Türkler iyi değerlendirmeliyiz^{9[9]}.

Çoğulcu, özgür ve demokrat, ama barış içinde bütünleşmiş bir Avrupa, bugün dokunabilmemiz kadar bize yakındır. Türkiye Demokrasi küresinde yer almak istiyor. Halkımızda bu yolda ortak bir bilinç ve irade var. Bu bilinç ve irade halkımızda esasen iki yüzyıldan beri var. Cumhuriyetle ivme kazanmış, güçlenmiştir. Bugün en hızlı noktadadır. Avrupa Konseyi^{10[10]} ve Avrupa Birliği, bir kavramlar değerler ve ilkeler manzumesi olan Avrupa uygarlığının^{11[11]} somut ürünleridir Ruh aynıdır.

Avrupa Birliği sürecinin bugün ulaştığı son nokta, bütünleşmiş bir “Avrupa Birleşik Devletleri’nin yapısının ne olacağıdır.

Bütünleşme yolundaki en tartışmalı konu “ulus-devlet” sorunudur. Avrupa Konseyinde ve Avrupa birliğinde, “ulusal egemenlik ve eşitlik” kavramlarının gittikçe aşındığı, “uluslar üstülük” (supranationalite) kavramının, bütünleşmeyi sağlayacak bir boyuta ulaştığı kesindir.

Avrupa Birliğinin kendine özgü ve ulusal hukukların ayrılmaz bir parçası olan, doğrudan ve öncelikle uygulanması zorunlu uygulanmaması yaptırım gerektiren bir hukuku vardır. Bu hukukun uygulanması için, üye devletler, yasama, yürütme ve yargıya ilişkin egemenlik yetkilerini, anayasalarına koydukları hükümlerle, uluslar üstü Avrupa Birliğine kısmen devretmişlerdir. Fransa Anayasasının 54, 55, İtalyan

gerektireceği anayasa değişikliği, egemen yetkilerin devri ve AB hukukunun önceliği sorunu, Avrupa Birliği Dergisinin yayını, Ankara, 2000, s 1-17; “Federal Avrupa” tartışmaları yayılıyor, Güncel Haber, Haziran-Temmuz 2000. Sayı: 10; DAĞI, İhsan D.İnsan Hakları Küresel Siyaset ve Türkiye, İstanbul, 2000. s. 177 vd.; ARSLAN Rıza, Avrupa Birliği ve Türkiye Demokrasi Dosyası, TDV/DIHEP, derleyenler: K.B.RAİF-B.J.MOLLOĞLU, Ankara, Haziran 2000, s. 570-614; AKTÜRK, İsmail-GÜRAN, Nevzat Avrupa Topluluğu ve Türkiye İlişkileri, aynı yapıt, s. 615-632; PAKSOY-Mustafa Küreselleşme süresinde dünya ekonomisi ve Avrupa Birliği-Gümrük Birliği, aynı yapıt s.678-705; UYSAL/Doğan, Avrupa Birliği ve globlleşme, aynı yapıt, 666-677.

^{9[9]} Avrupa Birliğinin bu konudaki görüşünü yansıtan organına göre durum şudur: “Avrupanın birleştirilmesi stratejik bir hedeftir. Genişleme, bir barış ve ilerleme geleceğiyle Avrupayı donatabilen gelişim ve istikrarın büyük bir bölgesini güvence altına almalıdır. Bu konuda Başkanlık, her aday için ödünsüz teknik ölçütlerinin ve nesnel liyakat değerlendirmesinin 1998’de başlayan görüşmelerini yeniden başlatacaktır. Türkiye’nin özel durumu da gözetilecektir.”(tribune pour l’Europe, janvier 2000).

^{10[10]} Avrupa Konseyinin Statüsünün başlangıcında imzacı devletlerin “halklarının ortak malvarlığı olan ve kökeninde bütün gerçek demokrasilerin yaslandıkları birey özgürlüğü, politik özgürlük, hukukun üstünlüğü ilkeleri bulunan manevi değerlere sarsılmaz biçimde bağlı” oldukları belirtilmiştir. Gerçekten ruh aynıdır.

^{11[11]} “Avrupa Kıt’asında olmadan Avrupalı olunmaz. Bu açıdan Türkiye Avrupalıdır. Ancak Avrupa Kıt’asının göbeğinde bulunmakla da Avrupalı olunmaz. Zira Avrupa, bir kavramlar, ilkeler manzumesidir. Coğrafya ya da kurumlar iskeleti değil” (NUREDDİN, Muhammed, Avrupalılaşıma ve Kemalizmin karakteri, Atatürkçülük ve Modern Türkiye, Uluslar arası Konferans, 22-23 Ekim 1998, Ankara 1999, s.57) Rudyard Kipling gibi kimi yazarların Doğuyla Batının yan yana gelemeyecekleri düşüncesiyle çağdaş düşünürlerden Samuel Huntington’ın uygarlıklar çatışması görüşü arasında koşutluk vardır. Aslında Batı, Özgürlükçü ve çoğulcu demokrasinin yalnızca Hıristiyan ve japon dini kürelerinde boy vereceğine inanmıştır. Aralık 1999 Helsinki kararıyla Batı bu önyargısını yenmiş görünmektedir. Halkının çoğunluğu Müslüman ve laik Türkiye yukarıdaki önyargıları çürütmek için önemli bir fırsat yakalamıştır. Bu fırsat iyi kullanıldığı takdirde Türkiye, Doğu dünyasına da örnek ve önder olacak; Batı Avrupalı olmak için Türkleri “çok yoksul, çok kalabalık, çok Müslüman, çok hırçın, kültürel açıdan çok başka” bulanlar (Huntington, benzer görüşü Cemmenceau da sergilemişti.S.S.)utanacak, laikleşen ve çağcılılaşan Türkiye’nin Batıyla yakınlaştığını ileri sürenler (Fouad Ajami) doğrulanacaklardır (AKYOL, Taha, Avrupalı Türkiye, Milliyet, 13.12.1999).

“Artık sorun, Türkiye’nin değişip değişmeyeceği değildir. Zira değişeceği kesin. Sorun ne zaman ve nasıl değişeceği (ABRAMOWITZ, Morton). Gerçek Birlik, Avrupa Helsinki kararıyla “Hıristiyan gettosu” konumundan çıkma iradesini kanıtladı, kendini aştı. Kuruntuları bırakalım. “Uygarlıklar çatışması” değil, uygarlıklar buluşması, uyumdur bu (ÇANDAR, Cengiz Sorun değişti, Sabah 19.12.1999). Türkiye için Helsinki’de bir duvar yıkılmıştır (PRODİ, Romano, Milliyet, 23.1.2000). “Helsinki’de yakılan ışık, Türkiye’de bir barajın duvarını yıkacak ve bu duvarın arkasında birikmiş reformların büyük bir hızla akmasını sağlayacaktır” (AB’nin genişlemesinden sorumlu komiser VERHEUGEN, Günther). AB, artık günümüzde gerçekten bir”bütünleşmiş güç” (MONNET, Jean), bir “ülkeler Avrupası”dır (de GAULLE, Charles).

Anayasasının 10. 11, Alman Anayasasının 24,25, Belçika Anayasasının 25/bis, Hollanda Anayasasının 93, 94 Lüksemburg Anayasasının 49/bis, Danimarka Anayasasının 20, Yunanistan Anayasasının 28, İspanya Anayasasının 93, 96, Portekiz Anayasasının 8. maddelerine göre, ya egemenlik ya da öncelikle ve doğrudan uygulama yahut da her üç yetki birden Avrupa Birliğine aktarılmıştır^{12[12]}.

Belki de temel ilişkin, dünya ve hukuk küreselleşirken hükümetlerin ulusal boyutta kalıp, kendilerini uyarlamadıklarından çözüm önerilerinin yavaş üretilmesidir. Çabuk uyarlanan ülkeler, bugüne değin benimsenmiş politikalar, uygulamalar ve ölçütler bütünü olan kazanımları iyi değerlendirmişler, egemenliği paylaşmışlar, momentumu yakalayarak öne geçmişlerdir.

1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması özgürlükçü demokrasiyi benimsemiş 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşmasının 6. maddesi şu temel ilkesi koymuştur:"Avrupa Birliği, özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurulmuştur". Kopenhag'da ise, bunları güvence altına alarak kurmuş olan devletlerin üye olabilecekleri vurgulanmıştır^{13[13]}.

Atatürkçülüğün ve Türk halkının yürüdüğü yol da esasen budur. Nitekim Aralık 1999 Helsinki'de, halkımızın bu isteği somut olarak belgelenmiştir^{14[14]}.

Çünkü Türkiye, Faşist İtalya ve Japonya, Nazi Almanyası gibi, savaşı yitirdiği için değil, kendi istediği için demokrasiyi seçmiş, ekonomik atılımını kendi olanaklarıyla başarmıştır.

Üstelik, Türk'ün tarihinde, ırk ayrımı yoktur. Yahudilik düşmanlığı yoktur. Engizisyon, Saint-Barthelemy (24.8.1592) yoktur. Bacalardan duman tütüp tütmemesine göre karar veren Yargıç Torquemado'lar, 20.000 insanı ölüm cezasına hüküm giydiren Yargıç Carpoz'lar yoktur.

Avrupa Birliği de bunları iyi değerlendirmeli, bezdirme karmaşası (Aristeides kompleksi) yaratacak nazlanmalardan kaçınmalıdır.

Türkiye ise, Batıya yürüyüşünü hızlandırmalıdır. Türkiye Avrupalıdır. Avrupa denince, ortak, evrensel bir eğilim dile getirilir^{15[15]}.

Üniter bir devlet ve bölünmez bir ülkede yaşamak isteyen Türk ulusunun önünde, Avrupa Birliğine girmek için kanımca hiçbir engel yoktur^{16[16]}. Yeter ki,

^{12[12]} GÜNUĞUR, s. 21-114;PRADEL/..., n.14-17. AB'ye girmek üzere olan ülkelerde de benzerlikler yaşanıyor. Bunlar, Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Romanya, Sloveky, Malta, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya, Macaristan, Polonya, Rum Kıbrıs'tır (Tribune pour l'Europe, Dec.1999) AB dışında bir ülke olan Rusya Federasyonu da, 1999'te aynı görüşü benimsedi (Anayasa, md. 15 ve 46). Alman Anayasa Mahkemesi, temel haklar için yeterince güvence bulunması ve uluslar arası kurumlarda korunması koşulları varsa, AB gibi uluslar arası kuruluşlar yetki tanımalarının Anayasaya aykırı olmayacağına karar vermiştir (PEUKERT, Wolfgang,Hukukun evrenselleşmesi ve ulusal egemenlik, Hukuk Kurultayı 2000, Ankara, 12-16 Ocak 2000, 1, s.50). Bulgaristan'la ilgili gelişme için bakınız: STALEY, Stoyan, Bulgar Hukukunun Avrupa Birliği hukuku ile karşılaştırılması, aynı yapıt, s.85/91. Ayrıca Romanya Anayasasının 20. maddesinde, Anayasasını insan hak ve özgürlüklerine ilişkin hükümlerinin evrensel insan hak ve özgürlükleri bildirisine ve Romanya'nın taraf olduğu uluslar arası sözleşme ve antlaşmalara göre yorumlanacağı, eski sosyalist bloka mensup bütün ülkelerin anayasalarında benzer hükümlerin bulunduğu belirtilmiştir (VASILESCU, Florin-Bucur, Çağdaş anayasa, hukuk ve demokrasi, aynı yapıt, s.146).

^{13[13]} "Türkiye dünya ile bütünleşmede bir şans yakalamıştır. Kendi gerçekleriyle dünya gerçeklerini örtüşürme şansı. Devlet de kendi insanıyla, toplumuyla, tarihiyle, başkalarıyla, değerleriyle ister istemez buluşacak ve barışacaktır" (YILMAZ, A.Mesut 19.12.1999 Bütçe konuşması.) Yeter ki, tarihimizi, bilimsel anlayışla nesnel biçimde değerlendirelim (Bu konuda dünyadaki gelişmeleri de gözeterek yapılan bir değerlendirme için bakınız: ALTAN, Çetin Bizim kuşak okuldayken ne kadar yalan söylendi? Sabah, 5.8.2000).

^{14[14]} Türk Halkındaki bu iradeyi batılılar da görmeye başlamışlardır; KINZER, Stephen, Türkiye'de demokrasi, Radikal, 27.9.1999. Bir yazarımız şöyle diyor: "Atatürkçülüğe gire de Türkiye'nin hedefi "tam ve eşit üye olarak" Avrupa Birliğidir, ama AB-Türkiye ilişkilerinin bugünkü "eşitsiz" durumu, sadece Atatürkçülüğe değil, hem ulusal onurumuza hem de ulusal çıkarlarımıza aykırıdır" (KONGAR, Emre Kemalizm, Atatürkçülük ve AB-2, Cumhuriyet, 10.7.2000, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri Cumhuriyet, 17.7.2000).

^{15[15]} BARON CRESPO, Enrique, (J.Moreno), L'Europe a l'aube du millenaire, Paris, 1996, s.197

Birliğin tam haklara sahip özgür ve onurlu bir üyesi olalım. Yeter ki, içe dönüklük açmazını aşalım ve Birliğin temel değerlerini benimseyelim. Avrupa Birliğine ve kendimize hem içerden, hem dışardan bakalım.

Türkiye Dünyaya kapalı değil, açık olduğu ve ortak değerlerinin kökleşmesine katkıda bulunduğu oranda gelişir. “Çağın kenar mahallesinde yaşamamak” (Y.Afanasyev) için uygar dünyayla tanışmalı ve bütünleşmeliyiz.

Demokrasi evrenseldir. Onu derinleştirmek, eylemli biçimde tehdit ediliyorsa savunmak gerekir. İnsan hakları ve özgürlükleri, bugünün dünyasında, ulusal bir kale sorunu

değil, uluslar arası bir konudur. Ulusal egemenlikten üstündür. İnsan Hakları Dünya Konfederasyonu, “bütün insanların haklarının korunması ve geliştirilmesi, uluslar arası toplumun meşru ilgi alanıdır” diyerek bu ilkeyi belgelendirmiştir. Bugün 900 milyon Avrupalı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine ve Avrupa Birliği Mahkemesine Başvurabiliyor. Konseye ve Birliğe üye devletler, artık bireylerce yargılanıyor^{17[17]}.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, artık bugün bütün Avrupa'nın Anayasasıdır. AB parlamentosu Avrupa'nın vicdanıdır. Bu Anayasa ve bu vicdan, derinleşmesine ve genişlemesine yaygınlaşmaktadır. Üye devletler, kaynaklarını barış ve özgürlük için birleştirmişlerdir. Ulusal sınırlar genişlemiş, iç sorun alanları daralmıştır. Eski Yöntem ve davranış kurallarının yerini, yeni yöntem ve davranış kuralları almıştır. “Biz bize benzeriz” anlayışını bırakmak, küresel değerleri benimsemek zorundayız^{18[18]}.

Öte yandan, uluslar arası kamu düzeninin ve barışın ihlali kavramlarından yola çıkılarak, mahkemeler kurulmuştur. İlk Uluslararası mahkeme, 1674'te Almanya'nın Breisach kendinde kurulan özel görevli (ad hoc) Roma Germen İmparatorluk Mahkemesidir. Bu öldürttüğü ve yağma ettirdiği için onu mahkum etmiştir. 1919 Versailles Antlaşmasında (md.227) ve Milletler Cemiyetinde (1919-1939) bu eğilimler belirmiş ve en sonra da 8.8.1945'te Londra Antlaşmasıyla kurulan uluslar arası Nürnberg ve Tokya Mahkemeleri, hükümlülük kararları vermişlerdir. Birleşmiş Milletlerce 22.2.1993'te (Karar no.808) eski Yugoslavya ve 8.11.1994'te

^{16[16]} AB'ye adaylık sürecinin Sevr sendromunu yeneceğine, toprak bütünlüğünün, demokrasinin, Cumhuriyetin ve laikliğin güvencesi olacağına inanmalıyız. AB adaylığı Türkiye'yi Avrupa'ya demirleyecek çağcılaştırmada Atatürk Devrimi ölçeğinde bir işlev görecektir (Benzer görüş; Şükrü ELEKDAĞ, AB ve Güneydoğu, Milliyet, 20.12.1999; TÜRKMEN, İter, AB kime emanet?Hürriyet, 18.7.2000; ayrıca üniter devlette başkılık hakkının benimsenerek “periferik milliyetçiliğin” nasıl önlenilebileceğini işleyen yazı için bakınız: ELEKDAĞ, Şükrü Kapsayıcı anayasal vatandaşlık, Milliyet, 10.7.2000 Benzer görüş:YURDUSEV, A.Nuri, Avrupa'ya kurmak, Türkiye'yi idare etmek ve tarihin ipoteğinden kurtulmak, Liberal Düşünce, Kış 2000, sayı:17, s 5-18; DAĞI, İhsan D., Avrupa Birliği ve Türkiye; Batılılaşmanın neresindeyiz? Aynı dergi s.19-32; GÖZEN, Ramazan, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile “entegrasyon sürecinin” açmazları ve açılımları, aynı dergi, s.33-46).

^{17[17]} Kısa erimde (vadede)ekonomik, uzun erimde siyasal amaçla yola çıkan Birlik, bunları gerçekleştirmede pek de zorlanmıyor. İnsan hakları konusundaki müdahaleleri “insan hakları emperyalizmi” olarak görün üçüncü ülkelere şu yanıtı veriyor: “Gerek hakların ihlali konusundaki kavgaların çeşitli biçimlerde dile getirilmesi, gerek bu hakların sağlanması yolunda yapılan istekler, bir devletin içişlerine müdahale sayılamaz. Tersine üçüncü ülkelerle diyalogların en önemli ve meşru parçasını oluşturur” (İleten:TÜRKKÖNE, Mümtaz'er, AB güzergahından yansımalar, Türkiye Günlüğü, Ocak-Şubat 2000, Say.59, s.41).

Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesiyle Strasbourg, Avrupa Yurttaşlığının başkenti olmuştur (CHIRAC, Jacques, Tribune pour l'Europe, Decembre 2000). Evet, Avrupa'nın kültür haritası değişiyor. Bir ulus devletteki gibi, kendi tarihi ve kurumlarıyla içinde barındıracaklarının kurallarını kendi koyan ve ölçütlere uymayan başkalarının girmesine kapalı olan bir Avrupa kimliği oluşuyor. Demokrasi çeşitlilikleri barındırır, dışlamaz. Kimlikleri değişmeye düşünmeye, başka kimliklerle karşılaşmaya açık tutar. Topluluk (cemaat) ise, farklılıkları reddeden sanal bir birimdir. (ROBINS, Kevin).

^{18[18]} Unutmayalım ki “uygarca bir küreselleşme için demokrasi ve insan hakları dersleri yetmez. Halk yığınlarına bu kültür değerleri özümsetilmelidir. Düşünce yaşamımız, laiklik düşmanlığı, Atatürkçülük düşmanlığı, toplumculuk düşmanlığı, yabancı düşmanlığı, insan hakları düşmanlığı gibi düşmanlıklar dizisinden ibaret olmaktan çıkarılmalı (Taner TİMUR, islahattan insan haklarına Avrupalılar ve biz, Radikal iki, 26, 12.1999), hangi görüşten ve inançtan olursa olsun insanlar arası diyalog gerçekleştirilmelidir.

(Karar no.955) Rwanda için uluslar arası mahkemeler kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 11.12.1995 tarihli toplantısında bir uluslar arası ceza mahkemesi önerilmiş ve 120 devletçe Temmuz 1998’de bu konudaki anlaşma imzalanmıştır^{19[19]}.

Suçlulukla daha iyi savaşmak için çeşitli Avrupa devletlerinin ortak ceza normlarına Avrupa ceza hukuku denilmektedir. Ulusal egemenlik ve özellikle yargılama hukukundaki başkalık gibi engeller, “suç evrensel olduğundan hukuk da evrenseldir” ilkesiyle aşılmaktadır. Bugün artık Avrupa (ceza) hukuku üç ayakta oturuyor. Ceza konusunda devletlerarası birlik, insan hakları ve Birlik hukuku Giscard d’estaing, 1977’de “Avrupa yargı alanı” derken bunu vurguluyordu^{20[20]}

Roma (md. 189/2) ve Amsterdam (md.249/2) antlaşmalarına göre, Avrupa Birliğinin ürettiği “hukukun (kuralların), bütün öğelerine uyulması zorunludur ve bunlar her üye devlette doğrudan uygulanırlar”. Burada dikkati çeken nokta şudur: Roma Antlaşmasınının 189. maddesi “her üye devlet içinde uygulama” zorunluluğundan söz ediyor, “her devlet tarafından” değil. Yani hukuk kuralı, doğrudan doğruya devletlerin yurttaşlarını muhatap alıyor, devletleri değil. Nitekim, Lüksemburg Adalet Divanı, Birliğin hukukunun kaynaklar sisteminde, doğası ve işlevi gereğince hukukun doğrudan sonuçlar doğurduğunu belirtmiş, ulusal yargılarını korumakla yükümlü oldukları hakları bireylere vermeyi “uygun” bulmuş, ünlü Costa kararıyla (15.7.1964) birlik hukukunun üstünlüğünü benimsemiş ve onun hemen ve doğrudan uygulanacağını vurgulamıştır^{21[21]}

Maastricht Antlaşmasıyla açıklığa kavuşturulan Avrupa Birliği Sözleşmesine göre, Avrupa Parlamentosu, ulusal parlamentoların önündedir. Avrupa Birliği dış politika, güvenlik ve hukukta ortaklığa, ulusal yurttaşlıktan Avrupa yurttaşlığına doğru yürümektedir.

Ortak hukuka doğru yürüyen Avrupa’da hukuk alacalığı yakın bir gelecekte bitecek gibi görünüyor.

İşte, bu çoğulcu, karmaşık ve pragmacı hukuk ve Avrupa Birliğinin oluşturduğu güç (Eurocratie), insan haklarına saygıyı sağlamaktadır.^{22[22]}

^{19[19]} PRADEL, Jean/CORTEN, Geert, Droit penal europeen, Paris 1999, n.1; MERLE, Roger-VITU, Andre, Traite de

Droit criminel, I Paris, 19997, n 370 vd; KÜHNE, H.Heiner, Uluslar arası savaş suçları ve Uluslar arası Savaş Suçları Mahkemesi, Hukuk Kurultayı, s.268-271; TEZCAN, Durmuş, Uluslar arası suçlar ve Uluslar arası Ceza Divanı, aynı yapıt, s.271-289

^{20[20]} PRADEL/...n.2,3.Ellibeş Avrupa Devletinin oluşturduğu Avrupa’da bugün üç Avrupa var; Avrupa Birliği (15 devlet), Avrupa Konseyi (41 devlet), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (55 devlet), PRADEL/...n.21-24; YURTTAŞ, Şükrü, Avrupa Topluluğu Hukuku, İstanbul, 1989. AİH Sözleşmesi, onların da “ana sözleşmesi” sayıldığından üye olmayan ülkeleri de etkilemektedir. “Schengen Ülkesi”nde de hukuk işbirliğinin ağlarından biridir. “Avrupa Ceza Yargılaması” (Walter Perron), “Avrupa hukuku” (Eurojust) (Wolfgang Schonburg, Jean Pradel), Avrupa Hukuk Külliyyatı (Corpus Juris) (Delmas Marty) gibi öneriler gündemdedir (GROPP, Walter, Hukukun evrenselleştirilmesi, Hukuk Kurultayı, s.20-42; PEUKERT, s.42-57;de MOLINA HERNANDEZ, Luis Delgado, Hukukun evrenselliği ve ulusal egemenlik, aynı yapıt, s.69-80).

^{21[21]} AİH Mahkemesi; 8.7.1986 tarihli Litgow davasıyla ilgili kararda, “her ne kadar AİH Sözleşmesinde iç hukuka içselleştirmeye ilişkin bir yükümlülük bulunmamakta ise de, sözleşme (md.1) aracılığıyla düzenlenen hakların ve özgürlüklerin esası, şu ya da bu biçimde, sözleşmeciler tarafından (devletlerin) yargı yetkisi içinde bulunan herkes için, iç hukuk düzeni içinde kesinkes güvence altına alınmış olmalıdır” demekte, 19.12.1994 tarihli Vereinigung Demokratischer Soldaten Österreichs ve Gubi kararında da, hak ve özgürlüklerin çiğnenmeleri, taraf devletin kendi yargı yetkisi alanında Sözleşmenin 1. maddesindeki yükümlülüğünü yerine getirmekten kaynaklanmışsa, bundan sorumlu olduğunu vurgulamaktadır. Mahkemeye göre, hakları güvence altına almaya ilişkin genel yükümlülük; yargı yetkisine tabi “herkes” içindir (kişi açısından) ve “yargılama alanı” (jurisdiction) (yer açısından) (md.1) ise, sözleşmeciler (devletin) ülkesiyle sınırlı değildir. (GENALMAZ, Semih, AİHS ve iç hukuktaki yeri, Hukuk Kurultayı, s.253); PRADEL/...n.10, 16, 404; GÜNUĞUR, s.6 vd. 900 milyon nüfuslu 41 Avrupa Konseyine üye devletin her bireyi, herhangi bir üye devlete karşı bulunduğu ülkenin yurttaşı olsun olmasın, AİH Sözleşmesinin getirdiği hak ve özgürlükler konusunda AİH Mahkemesine başvurabilmektedir. Bu ise bölgesel bir küreselleşmedir. (PEUKERT, S.51)

^{22[22]} PRADEL/..., n.17.

Öte yandan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, özgürlükçü Avrupa kültürünün ortak mirası sayılmaktadır. Sözleşmeye göre, üye devletler, sözleşmeyi uygulamak gibi bir pozitif, onu çiğnememek gibi bir de negatif yükümlülük altına girmekle kalmamışlar, ayrıca kişilere sözleşme çerçevesinde etkili başvuru yolları sağlamayı da taahhüt etmişlerdir (md, 13). Avrupa Konseyi bünyesinde, Strasburg yargıçları, Avrupa insan hakları sözleşmesini yorumlama tekeliyle ellerinde tutmaktadırlar. Yargıçlar, amaçsal yoruma bağlı dinamik bir politika izlemekte, “yapıcı bir dinamizm”le (P.Rolland), insan hakları anlatımının kapalı ve savaşçı karakterini gözleterek, üç anlayış sergilemektedirler: Kavramlara özerk anlamlar vermek, hakları somut yaşama kavuşturmak ve dolaylı yollarla hakların kapsamını genişletmek^{23[23]}. Çünkü 1950 doğumlu sözleşme günümüzün optimum demokrasisini değil, demokrasinin en az koşullarını içirmektedir. Öyleyse demokrasiyi, yüzyılımıza denk düşüren kimliğine kavuşturmak gerekir.

İç hukuka göre verilen bir karar sözleşmeye aykırı ise, yakınana uygun bir ödençe verilir.Sözleşmeye göre, hak öznesi ve davacısı insandır/bireydir. Davalısı ise, hakların/özgürlüklerin potansiyel ihlalcisi devlettir. Sözleşmenin1, 19, 32, 46. ve 53. maddeleri uyarınca, Strasburg yargıçlarının kararlarına uyulacak ve, hukukun üstünlüğü ilkesi doğrultusunda, uygulama denetlenecektir. Ancak, bu kararlar yapıca değildir. Bildirici sonuçlar doğururlar. Mahkeme hukuksal aykırılığı saptar. Olabilirse eski durumun geri getirilmesi (restitutio in integrum) istenir. O kadar. Mahkemenin kararını yürütecek ne ordusu, ne de yaptırım gücü vardır.

Özellikle ceza adaletinde ulusal egemenlik kavramı ön plana çıkmasına karşın, Avrupa’yla bütünleşmeyi hızlandıran ülkeler çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir.

Kimi devletler, sorun Mahkeme önüne geldiğinde, dava sonuçlanmadan yazılı hukuklarını değiştirerek, “dostça çözüm”e başvurmakta; kimileri de, Mahkemenin kararlarını ciddiyle izleyerek, iç hukuklarına çeki düzen vermekte, bu evrensel hukukun çoğulculuk ve saydamlık boyutlarının bir sonucu olarak görmektedirler. Bunun adına “engelleyici uyumluluk” denilmektedir.

Üçüncü yöntemi benimseyen ülkeler ise, hukukun üstünlüğünü ulusal egemenliğe yeğleyerek, Mahkemeyi iç hukukta en üst merci olarak görmüşler, Mahkeme, bir kararı hukuka aykırı bulmuşsa yeni baştan yargılama yolunu açmışlardır. Norveç, Avusturya, Belçika, Danimarka, İngiltere, İspanya, İsveç ceza; Finlandiya, Fransa, İrlanda, Slovekye, Özel ve İdari Hukuk davalarında bunu yapmıştır.İsviçre Federal Adli Örgütlenme Yasasının 1139, Lüksemburg Ceza Yargılama Yasasının 443. maddesi bu yolu öngörmüştür. Marksist sistemin kaskatı kıskacından “insan hakları silahıyla yıkılarak” demokrasiye yeni geçmiş ülkelerden biri olan Polonya da bunu yapmıştır. 1 Eylül 1998’de yürürlüğe giren Ceza Yargılama Yasasının 540/3. madde ve paragrafına göre hukuka aykırı karar, yeni baştan yargılama konusu yapılacaktır^{24[24]}

Son çözümlemede, Anayasaya karşın yürürlükte kalan (Anayasa, md.90) ve hükümleri uygulanacak olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, tıpkı Batıdan aldığımız T.Yurttaşlar Yasası, T.Ceza Yasası, yargılama yasaları gibi, bizim özgür irademizle benimsediğimiz bir yasadır. Hükümleri de elbette bu anlayışla uygulanacaktır^{25[25]}

^{23[23]} PRADEL/..., n.261-265.

^{24[24]} PRADEL/..., 256; ÜNAL, Şeref, AİH Mahkemesinin Türkiye hakkında mahkumiyet kararları ve Türk iç hukukundaki yeri, Hukuk Kurultayı, s.238-240. Ayrıca unutulmamalıdır ki, 1991 tarihli Oerlemans kararında, Mahkeme Sözleşmenin anayasa üstünlüğünü vurgulamıştır (GEMALMAZ, s.234).

^{25[25]} SELÇUK, Sami Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk uygulaması, Yargıtay Dergisi, Temmuz 1999, s.399; TURHAN, Faruk, Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Yeni Avrupa İnsan Hakları

İşte, insan hak ve özgürlüklerini demokrasinin sert çekirdeği yapan, her tür davranış ve işlemleri, her şeye üstün kıldığı hukukla denetleyerek bu hak ve özgürlükleri koruyan uygar Avrupa ve Birliği budur.

Birliğin üyeleri de, bu ortak hukuku yaratmak için ortak çaba içindeler. Niçin? Kendi insanlarını daha onurlu, daha mutlu kılmak için.

Tercih bizimdir.

Ben kendi tercihim yapıyorum.

Katı egemenlik anlayışının küreselleşme doğrultusunda yumuşatılmasında bir sakınca görmüyorum.

Bu bir teslim olma değil, kimliğini koruyarak özgür iradeyle ekonomide, politikada, hukukta buluşmadır, ortaklıktır.

Akıllıca yaklaşırsak özgürlükçülüğün, çoğulculuğun, gönül birliğimizi ve bütünlüğümüzü pekiştireceğini; farklılıkların ortak ve bir arada yaşama paydasında ve “biz” iradesinde uzlaştırılarak sağlanacağını, çoklukta birliğin (unitas multiplex) bizi güçlendireceğini düşünüyorum.

Avrupa Birliğine girmek şöyle dursun, orada olsaydık, neler yapmamız gerekirdi diye düşünmek bile, insanımıza, toplumumuza ülkemize inanılmaz katkılar sağlayacaktır.

Bir dizi haklar, ete kemiğe bürünecektir. En azından hukuk alanında, deyiş yerindeyse, “Çiçekler, tomurcukların umduklarından daha güzel olacak”tır (F.Villon).

Yarını kurmak, kimileyin düş kurmaktan daha güçtür. Ama Avrupa Birliği düş değildir. Kopenhag ölçütleri, anlaşılması güç, doğaötesi kurallar değildir. Küreselleşmeye uyum, insan hak ve özgürlükleri, devletin değil, bireyin önceliği; özgürlükçülük, çoğulculuk, her güçlüğün demokrasi içinde çözülmesi, saydamlık, halkın katıldığı iyi yönetim, devletle sivil toplum arasında eşgüdüm isteklerinin hiçbirisi, Tür insanına ne karşıdır ne de yabancıdır.^{26[26]} Bu tam demokrasidir. Tam demokrasiye geçin için geçmişten ders almak ve onu geride bırakmak; geleceğe yoğunlaşmak zorunludur^{27[27]}

Avrupa Birliği, değişmezlerini (sabite) ortaya koymuştur. Yanılmayalım ve kuruntularla avunmayalım. AB kendini değiştirmeyecek. Kendini a’dan z’ye yeniden yapılanarak değiştirecek olan Türkiye’dir.^{28[28]} Bu büyük bir dönüşüm tasarımıdır.

Bu köklü değişimde; yanıfta direnmek ve/ya da kararsızlık, yerimizi başkalarına kaptırmak demektir; gelecek kuşaklara karşı ağır sorumluluğu ve vebali göze almak demektir^{29[29]}

Türkiye bu değişimi gerçekleştirecektir. Esasen bu değişim, “geleceğe maruz kalmamak, onu inşa etmek” (G.Bernanos) için zorunludur.

Mahkemesi, Demokrasi Dosyası, anılan ortak yapıt, s.339-370; GEMALMAZ, s.231-236; ÜNAL, s.237-251; ATAY, E.Ethem, Uluslar arası antlaşmaların iç hukuktaki yeri ve idareyi bağlayıcılığı, aynı yapıt, s.391-425.

^{26[26]} TÜRKMEN, İlter, Çağdaşlaşma, Hürriyet, 6.6.2000; TEZEL, Y.Sezai, Avrupa’yla gerilim var, Binyıl, Pazar eki, 2.7.2000

^{27[27]} DE KLERK, F.Willem, Nobeli alırken ağladım, Milliyet 9.7.2000.

^{28[28]} TEZEL, aynı yazı.

^{29[29]} Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) şöyle denmektedir: “Avrupa Birliği, Türkiye’nin küreselleşme hareketinde önemli referans noktalarından birini oluşturacaktır. Türkiye’nin Avrupa Birliğine tam üyelik adaylığının onaylandığı Helsinki Zirvesi kararları doğrultusunda, üyelik hedefinin gerçekleştirilmesine yönelik gerekli adımlar atılacaktır. Plan döneminde Kopenhag kriterlerinin sağlanmasına ve Topluluk müktesebatının benimsenmesine yönelik tedbirler alınmasına hız verilecek, bu amaçla hazırlanacak Ulusal Program, VIII. Planın genel hedef ve öncelikleri ile uyumlu olacaktır.” (n.184). Öbür paragraflarda (317 vd) 25 Haziran 1993 Kopenhag Doruğunda Avrupa Birliğine girmek için adayların uyması gereken kuralların herkese ve bu arada Türkiye için de eşit uygulanacağı 10-11 Aralık 1999’da Helsinki Doruğunda adaylık kararının alındığı, bunun için izlenecek yol yapılacakların neler olduklarını açıklanmaktadır (R.G.5.7.2000, 24100 (mükerrer). Dünyanın en zengin üç insanın varlığı, dünyanın en yoksul kırksekiz ülkesinin toplam gelirinden fazladır. Böyle bir dünyada Türkiye, Avrupa Birliğine doğru bakmak ve yalnızlaşmamak zorundadır.

Türkiye, çağını izleyen değil, çağında izlenen ülke olmak istiyorsa “reform” anlayışını değiştirmeli, geleceği önceden okuyarak öncü olmalıdır. Bugüne değin, bütün reformlar, bir vesileyle ortaya çıkan olayların ardından gelen baskılarla yapılmış, olumsuzluklar günübürlük, aspirin türü çözümlerle aşılmaya çalışılmış, hep geç kalınmış, çağın peşinden gidilmiştir. Reformlar konusunda ancak proaktif, erken davranan bir Türkiye, çağın öncüleri arasında girebilir.^{30[30]} Yeter ki, evrensel gerçekleri dayatan dünyayı sonradan acıyla yaşayarak değil, önceden düşünerek görelim. Sürgit çalar saatin çalmasını beklemeyelim. Çalar saat kendiliğinden uyanamayanlar içindir.

Bu konuda yanılma hakkımız yoktur.

Türk halkının pek çok istekleri var. Türkiye'nin içinde kımıldayan asıl Türkiye budur. Bunlar demokraside kullanılacak gereçlerdir.

İlkin, Türk halkı demokrasinin katılımcı boyutunun gerçekleşmesini istiyor.

HALK VE KATILIM

“Ben, ulusun vicdanında ve geleceğinde sezindiğim büyük gelişme yeteneğini, bir ulusal sır gibi vicdanımda taşıyarak, yeri geldikçe bütün topluma uygulamak zorundayım.”

ATATÜRK

“Herkes, en sıradan insanlar, devlet yönetimine katılmıyorsa, ben de katılmam.”

MICHELET

“Toplumun en üstün gücünün emanet edilmesi için halkın kendisinden daha emin bir yer bilmiyorum. Eğer kendi denetimlerini sağlıklı bir akılla uygulayacak kadar aydınlanmamış olduklarını düşünüyorsak, bunun çaresi denetimi halkın elinden almak değil, onu bilgilendirmektir.”

Thomas

JEFFERSON

“Her an yeniden doğarız/Bizden kim usanası”

YUNUS EMRE

Cumhuriyet, adı üstünde, “cumhur’un, halkın yönetimidir.

Yoğun ve yetkin tanımıyla çağcıl demokrasi, hukukun üstünlüğü ilkesine ve sivil toplumun özgürlükçülüğe, çoğulculuğa ve katılımcılığa yaslanan kurallarına göre, odağında hak ve özgürlüklerle donatılmış özerk ve eşit bireyler bulunan ve bu bireylerden oluşan doğru bilgilendirilmiş özgür halkın, özgür halk tarafından, özgür halk için yönetilmesidir. Demokrasi, halkın otağ kurduğu uygar toplumun soy kütüğüdür.

^{30[30]} Türkiye, her şeyi geriden izliyor. Kaçanı son anda kovalamaya başlıyor. Fransız Devriminde, Meşrutiyette, Cumhuriyette böyle oldu. Demokraside de aynısı yaşanıyor. Kendi dinamikleriyle harekete geçmiyor. Avrupa'nın kaldıracına, söylediklerine göre davranıyor. “Bu biraz bilgisizlikten, biraz da modelin girmek istenilen yönlerinin görülüp, öteki yanlarına boş vermektен kaynaklanıyor. Sonra da karşımıza herkesin eliyle eğip büktüğü, türlü biçimlere sokulan, kimseyi sevindirmeyen bir model çıkıyor” (KORAY, Meryem, Türkiye solunda AB tartışmaları Radikal., 2.1.2000). Sayın Çetin ALTAN da yazılarında; “küresel gidiş ile yerel değişmezlik inadındaki zıtlığın, anlamsız sıkıntılara dönüşmemesi için, eski tabuların kırılması ve evrensel hukuka dayalı bir saydamlığın benimsenmesi” gerektiğini sık sık vurgulamaktadır.

Rejimin kurumsal yapısı ne olursa olsun, halk bu rejimin ve yapının temel dayanak noktasıdır. Eğer halk, doğru bilgilendirilir, yaşananları önemser ve böylelikle etkin biçimde tutum takınarak karar mekanizmalarını etkileyebilirse orada demokrasi vardır (Robert Dahl)^{31[31]}

Demokraside, yukarılarda alınan kararlar, halkın titreşimlerini, eğilimlerini gözetmek durumundadır.

Sivil toplum örgütleri, baskı grupları ve halk, kararlar ve karar alma erkinin sahipleri üzerinde etkili olamıyorsa, sözde seçimlerle (pseudo-election)^{32[32]} yetiniliyorsa, demokrasi bunalımı var demektir.

Çoğulca demokraside, çoğulculuğun sonucu olan siyasal partiler, özlerinde bürokratikleşmiş oligarşik yapıya eğilimlidirler^{33[33]}. Bir de hukuksal açıdan katılımcılığa izin veren bir yapıda değillerse, halkın tercihleri girdiler olarak kararlara yansıtılamayacağı için, demokrasinin katılımcı boyutu yok demektir. Orada, küçük bir azınlık her tür kararı alır ve uygular. Halk siyasetten uzaklaşır, yönetimden dışlanır ve sessiz bir çoğunluğa dönüşür.

1983-2820 sayılı Siyasal Partiler Yasası, oligarşik yapıyı aşacak çözümler getirmemiş, onu pekiştirmiştir^{34[34]}. Sivil toplum isteklerine kapalı parti ve bürokratik yapı, halkı yönetimden koparmıştır. Demokrasilerde sivil toplum, dinamiklerin odağıdır; düzeni tehdit eden bir öge değildir.

Her şeyden önce siyasal parti içindeki mekanizmaya etkili bir halk katılımı sağlanmalıdır.

Demokrasilerde halk, yönetenlerin müşterisi ve sağa sola savrulan sayısal insanlar yığını değil; özgür ve eşit öznelerden/bireylerden oluşan bir topluluk, ülkenin gerçek sahibi ve yöneticisidir; demokrasinin en doğru bekçisi, nöbetçisidir. Seyirci ve edilgin bir yığın değil, etkin bir aktördür.

Bu nedenle demokrasilerde halk, her erkin etkinliklerine; yalnızca yasama ve yürütme değil, yargı erkinin karar mekanizmasına (jüri) da katılır (Örneğin, Rusya Federasyonu Anayasasına göre, ağır ceza mahkemelerinde jüriyle yargılanma, bir insan hakkıdır (md.47/2, 123/4).

Ama demokrasi hiçbir yerde altın tepsiyle halka verilmez.

Bireysel girişimlerle elde edilir.

Ancak sistem buna izin vermelidir.

Vermiyorsa halk ne yapsın?

Her şeye karşın Türk toplumu, tarihte bir kez daha bu denli güçlü olarak ortaya çıkıyor.

1982 Anayasası ve Siyasal Partiler Yasası nedeniyle ortaya çıkan yapay ve biçimsel demokrasi bir türlü gerçek temsili demokrasiye çevrilmediği için, halk hiçbir kararda söz sahibi olamamaktadır. Siyasetçi bile, partisini aşamadığı için kendisi olamıyor.

^{31[31]} FUKUYAMA, Francis. (D.-A Canal), La Fin de l'histoire et le dernier homme, Paris, 1993, s.68. Kuşkusuz halklar, Amerikan ve Fransız devrimleriyle yönetime sahip çıktılar. 1806'da Hegel çokönemli bir fermantasyon döneminin başladığını söylemişti. Ayrıca bakınız; SARIBAY, A.Yaşar, Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji, İstanbul, 2000, s. 88 vd. "Demokrasi, katılımcı bir biçime bürünmediği takdirde, olanaklı kıldığı özgürlükçü değerlerle birlikte siyaset sahnesini terk edecektir" (BARBER, Benjamin, (M.Beşikçi), Güçlü Demokrasi, Yeni bir çağ için katılımcı siyaset, İstanbul, 1995, s.24). Sandık demokrasısından değerler demokrasisine geçişin yolunu ancak halk döşeyebilir.

^{32[32]} DUVARGER, Maurice, Institutions politiques et droit constitutionnel, Paris, 1975, s.63.

^{33[33]} KEANE, John, (N.Erdoğan), Demokrasi ve Sivil Toplum, İstanbul, 1994, s.197.

^{34[34]} ÖZBUDTUN, Ergun, Siyasal partiler ve demokrasi, Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları, Ankara, 1998, s.166-169; TANİLLİ, Server, Devlet ve Demokrasi, İstanbul, 1981, 227, 228; ERDEM, Tarhan/KABASAKAL, Mehmet/GENÇKAYA; Ö.Faruk, Siyasi Partilerde Reform, TESEV yayını, İstanbul, 2000; TEZİÇ, Erdoğan, Hukuk Kurultayı, S.150.

O zaman ikiyüzonbir yıl önce Sieyes'in ünlü sorusunu, "Tiers-Etat"ın yerine "halk"ı koyup, soralım: Demokraside "Nedir halk? Her şey! Nedir şimdiye kadar siyasal düzendeki yeri? Hiçbir şey. Ne olmak istiyor? Bir şey"

"Cumhuriyette (demokraside) insanlar her şey olmak açısından eşittirler. Despotizmde insanlar hiç olmak açısından eşittirler"(Montesquieu) ve Octavio Paz'ın deyişiyle "hiç kimse"dirler.

Evet, Türk halkı demokraside yerini almak istiyor. Haklıdır. Hem de bunu, halka yasa önerisi getirebilme yetkisinin tartışıldığı bir çağda istiyor. O zaman daha çok haklıdır.

Eski Roma'dan beri bilinen bir özdeyiş vardır. Halkın sesi, Hakkın sesidir. Vox populi, vox Dei. Burada "Hak" kavramı, kuşkusuz Tanrı'dan çok, Tanrı'nın atalet ve gerçeğe ulaşmak için insanın donattığı "sağduyu" anlamına gelmektedir.

Eğer cumhur cumhuriyette, halk demokraside yerini alamıyorsa, "inceliği/zarafeti terzilere bırakarak çıplak/yalın doğruyu açıkça söyleyelim" (Einstein). Acaba böyle bir yönetimin adı "cumhursuz cumhuriyet", rejimin adı "halksız demokrasi" (M.Duverger) mi dir? Bu söylenenlerin bileşkesini alırsak ortaya çıkan tablo, nasıl bir resim olur? Bunu hepimiz içtenlikle düşünmeliyiz.

Türk halkı, halkın iktidarının gerçekleştirilerek, yönetilen demokrasiden yöneten demokrasiye geçmek ^{35[35]} ve devletiyle bütünleşmek istiyor.

Demokrasimiz premature değildir. Ancak halk kayıt dışı kaldığı sürece prefabrike kalmaya yargılıdır.

Burada özellikle bir şeyi anımsatmak isterim. Her gün Atatürk'e yollama yapmak hüner değildir. Hüner, Atatürk gibi, Atatürk'çe düşünebilmekte ve davranabilmektedir. O Atatürk ki, en dar zamanlarında bile "benim en büyük yapıtım" dediği Meclisle çalışmış, Türk kadınına neredeyse okur yazarlık oranı sıfırlara yakın bir dönemde, İsviçre'lerden, Fransa'lardan önce seçme ve seçilme hakkı tanımış, ona güvenmiştir.

Demokrasimizi, karar mekanizmalarına halkı katarak, ayakları üzerinde oturtmak ve kararların inandırıcılığını güçlendirmek zorundayız.

Türk halkı özgürlük istiyor. En çok gereksinme duyduğu özgürlüklerin aşında da düşün özgürlüğü geliyor.

DÜŞÜN ÖZGÜRLÜĞÜ VE DÜŞÜNCEYİ AÇIKLAMA SUÇLARI

"Konuşan ülkelerde zafer, susan ülkelerde utanç vardır".

Georges

CLEMENCEAU

(4.6.1888)

"İçinde iyi bir şey bulunmayacak kadar kötü bir kitap yoktur."

BALZAC

"Hep gerçeği söylemedim mi kitaplarımda? / Şimdiyse bir yalancıymışım gibi davranıyorsunuz bana / Emrediyorum size: / Yakın beni (kitaplarımı)!"

B.BRECHT

^{35[35]} BURDEAU, Georges, La democratie, Paris, 1966, s. 45-54; Le Liberalisme, Paris, 1979, s.221-223.

“...Anayasa yapıcılar, bizim adımıza doğru ve yanlış arasında bir ayırım yapmak için hiçbir yönetime güvenmediler. Doğruyu aramakta her bireyin yol gösterenin, yine kendisidir.”

(ABD Federal Yüksek Mahkeme kararından, 1945)

“İnsanlar, düşüncelerini içlerinden geldiği gibi açıkladıklarında uygarlığın sürmesi için hem bireysel kişiliklerini, hem de toplumun evrimini sürdüren belli bir gücü kullanmış olurlar. Buna engel olduğunda ise, bireye yönelik baskıdan çok daha fazlası gerçekleşmiş olur, O da şudur: Evrim gücü, devlet tarafından gasbedilerek durdurulmakta ya da yok edilmektedir.

Arthur

MİLLER,27.3.2000

(Düşünceye Özgürlük, İstanbul, 2000, s.11)

“İnsan doğanın ve geleneğin kurulu düzenine karşı ayaklandığı an insan olmuştur (...) Tek ülkümüz insan olmak (...)Bu ülkenin ilk temsilcisi, Prometheus’tur.”

Azra ERHAT

“Buralarda / Sus sus sus sus / Dan başka bir ses duyulmuyor/ Yazarlar ozanlar kardaşlar/ Niye, biz ölmüş müyük.”

Gülten AKIN

“Düşüncesin donma noktası yoktur.”

Memet FUAT

“Düşünce suçu; Sokrates’i yargılayan yargıçlarla başlayıp, Galileo’yu yargılayan yargıçlarla süren, oradan günümüze G.Lombardi’ye dek uzanan gericilerin (gericilik dramınının S.S). öyküsüdür.”

Umberto ECO

İnsanın gelişimi için demokratik toplumun, kendini devletten yararlanmaya adanmış ulsu yurttaşlara değil, her şeyi, bu arada kurulu düzeni yüksek sesle Sokrates’çe sorgulamayı alışkanlık edinen ve ödev bilen, kendini ciddiye alan onurlu bireylere gereksinmesi vardır. Demokratik rejim, rejimlerin en yüreklisidir. Yalnızca ilgi uyandırmayan, tedirgin etmeyen değil, tersine toplumu inciten ve sarsan görüşlerin de sergilenmemesine izin verir ^{36[36]} Düşünceler karşısında yan tutmaz, hiyerarşi

^{36[36]} Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Handyside kararından (7.12.1976) sonra, birçok ve bu arada Türkiye’yle ilgili kararlarında bu satırları yinelemiştir. O WİLDE da vaktiyle “sakıncalı olmayan bir düşünce, çoğu kez düşünce olarak üzerinde durulmaya değmeyen düşüncedir” demişti. Mahkeme, sınırlamanın güdülen amaçla doğru orantılı olmasını istemektedir (Sunday Times, 26.4.1979). “Bu arada hiçbir fikir toplumun birliği ve mutluluğu bakımından zararlı sonuçlar doğurabileceği gerekçesiyle de olsa-yasaklanamaz. Yasalarca yasaklanmış bir eyleme dönüşmedikçe hiçbir fikri suç saymak mümkün değildir. Bu nedenle demokratik bir toplumda “zararlı” ve “çarpık” ideolojilerden söz edenler ve bu ideolojilerin taraftarlarının kovuşturulmasını savunanlar, aslında topluma kendi ideolojilerinin egemen olmasını isteyenlerdir. Başka bir deyişle, bu gibiler, “fikir suçu” bahanesi altında kendi “hükmetme” içgüdülerini kamufle etmeye çalışırlar (...) düşünme özgürlüğü olmayan, fikirlerinden ötürü sürekli bir kovuşturma tehdidi altında yaşayan insanların “mutlu” olmaları düşünülemez. Tekrar ediyorum: Düşünce “suçu”, ancak ve ancak hükmetme içgüdülerinin baskısı altında kendi isteklerini herkese zorla kabul ettirmek isteyen diktatör ruhlu insanların uydurdukları bir bahane.” (BATUHAN, Hüseyin, Fikir suçu üzerine, Cagito, Barış ve Savaş, 1995, sayı: 3, s 115-117). Unutmayalım ki, bundan 25 yüzyıl önce Yunanlı Yazar Aiskhylos “...gelecek zamanlar, güçle, zorla değil, akılla kazanılır.” demişti. (çev.:A.Erhat), zincire vurulmuş Prometheus, İstanbul, 2000, s.51). Eğer insanlık hala aklı cezalandırabiliyorsa, ona insanlık diyebilir miyiz.?

gözetmez. İyi/kötü, yanlış/doğru seçimini bireye bırakarak halkın değerlendirme hakkını teslim eder; gelecek kuşakları bağlamaz. İnsan onuruna, birey sayısınca gelişme odağı bulunduğu, tartışılan düşüncenin gerçeğe en yakın olduğuna ve de insana/halka inanır. Halkı bön, bilgisiz yerine koymaz ^{37[37]} Halkın dinleme ve değerlendirme hakkını tanıır ^{38[38]}

^{37[37]} 17. yüzyıl İngiltere'sinde, halktan ürken seçkinler, demokrasiyi özendirilmesi gereken bir gelecek olarak değil, üstesinden gelinmesi gereken bir tehlike olarak gördüler. Walter LIPMANN, "Şaşkın bir sürünün homurtusundan ve tepişmesinden özgür yaşayabilmemiz için, halk layık olduğu yere konulmalıdır" diyordu. CHOMSKY, bunlara "muhafazakar" devletçi gericiler diyor ve onların, sürüye boyun eğdirilmediği takdirde, hiç değilse onun düşüncelerinin etkili biçimde denetlenmesini istediklerini açıklıyor (AMİN, Samir/CHOMSKY/FRANK, Andre Gunder, (A.Fethi), Düşük Yoğunluklu Demokrasi, Ayrıntı, İstanbul, 1995, s.100, 101).

^{38[38]} Her değerın elbette öz savunma (meşru müdafaa) hakkı vardır. Ancak ceza hukukunda öz savunmanın koşulları ne denli belli ve darsa, demokrasi için de öyledir. Demokrasi, öz savunmayı ancak tutarlı bir gerekçe olarak kullanabilir, ama olur olmaz bir bahane olarak kullanamaz. Yasaklama önleme, savunulan amaç ve değerle ölçülü olmak zorundadır. Avrupa İnsan hakları Mahkemesi, bu ölçülülük ilkesine sık sık yollama yapmakta, sınırlamanın demokratik toplumu korumak için zorunlu olmasını istemekte; sövme, iftira, suça ve şiddete kışkırtma dışındaki sözleri, yazıları ve tutumları düşünce özgürlüğünün sınırları içinde görmektedir. Ayrıca, "özgürlüğü" geniş, "özgürlüğü daraltıcı sınırlamayı" (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, md. 10/2) dar yorumlamaktadır. (Handyside, 7.12.1976 Sunday Times, 26.4.1979; Castells, 23.4.1992). "Devletin demokrasi savunuculuğuna soyunduğu her rejim otoriterdir. Toplumdan tedirgin olup demokrasinin kendisini savunmasını önerenler de, otoriter anlayışın bilinçli ya da bilinçsiz izleyicileridir. Çünkü, genellikle amaçlanan demokrasi adına birilerinin var olan düzeni korumasıdır" (MAHÇUPYAN, Etyen, Demokrasi kendini savunur mu? Radikal 20.2.2000).

Batılı anlayış düşüncesin içeriğine değil, sergileniş biçimine karşı çıkmaktadır. Haider gibi küçük Hitler'lere, Ku Klux Klan'lara söz hakkı tanımaktadır. (Amerikan Büyükelçisi Mark PARRIS En Üstün siyasi değer, ifade özgürlüğü, Milliyet, 2.5.2000; İsviç Dışişleri Bakanı Auna LINDH, ifadeye kısıtlama kalksın, Haider'in yasaklanması yanlış olur, Milliyet 22.2.2000; SYBERBERG, Haus Jorgen, Almanya'nın ruhu: modern tabu, derleyen: GARDELS, Nathan (B.Çorakçı Dışbudak, Yüzyılın Sonu,(Büyük Düşünürler Çağımızı Yorumluyor, İŞ.B.Yay, İstanbul, 1999, s. 137, 141). Zira düşüncüyü açıklamaya yasak getirmenin, internette Nasrettin Hoca'nın mezarına dönen bir dünyada artık hiçbir hükmü kalmamıştır. "İnsanlar öldürülebilir, ama teslim alınamazlar(Hemingway). "Ölürse tenler ölür/Canlar ölesi değil" (Yunus Emre).Bu bir

Yasaklama, tek gerçek tekelciliğini reddeden demokrasinin özüne ters düşer. Demokrasi açık uçludur. Demokrasinin amacı, demokratik olmayan rejimleri çökertmek değil, insanları ve bu rejimleri özgürleştirmektir (KYMLICKA, Will (A.Yılmaz), Çok kültürlü Yurttaşlık, Ayrıntı, İstanbul, 1998, s.154, 155, 251 vd.) Bu iki

Demokrasi güçlü bir rejimdir. Bu gücünü özgürlük vitamininden, bu vitamininin sağladığı bağışlıktan alır. Her görüşün içinde karşıtı vardır ve onu özgür bırakınca, katı görüş çoğulcu kılınır, ılımlaşır evcilleşir (HUNTINGTON, Samuel, P., Anlaşamayan Uygurliklar, GARDELS, s.81). Bu üç.

Düşünce açıklaması sayesinde, toplumun boşalma kanalları açık tutularak, toplumsal patlamalar önlenir. Düşünceyi açıklama özgürlüğü, demokrasinin sigortasıdır. Bu dört.

Demokraside çoğunluk görüşünün yönetme hakkı, azınlık görüşünün muhalefet etme özgürlüğü ve hakkı vardır. Bunlar ortadan kaldırılırsa demokrasi da biter. Bu beş

Demokratik rejim halka dayanır. Düşünceleri değerlendirme hakkını halkın elinden almaz. Bu hak, demokrasi için vazgeçilmez bir güvencedir. Bu altı.

Düşünceye özgürlük düşünceleri ayırıştırır, baskı ise birleştiren ve direnci mayalandıran bir etkidir. Zira baskı düşünceler arasındaki başkılıkları geri plana çeker, başka başka düşünceleri bloklaştırır totaliter görüşleri birleştirdiğinden onları daha güçlü kılar, yazgı birliğine iter. Bu yedi.

Düşünceyi açıklama özgürlüğü varsa herkes kendi kimliğiyle ortaya çıkar, olduğu gibi görünür. Bireyleri "ben buyum" deme hakkına sahip olmayan bir toplumda "hayır, ben o değilim" deme hakkı da yoktur; ikiyüzlülük vardır. Bu insan onuruna aykırıdır.Bu sekiz.

Her toplumda, düşünce ve inanç ayrılıkları nedeniyle küçük evrenler oluşur. Bu olgu, toplumsal gelişmenin dinamiğidir. Bruno'ları, Glileo'ları, Einstein'ları yasaklamak toplumun zararınadır. Çok seslilik, çok mantıklılık, diyaloji ilkeleriyle açılımlar sağlanır. Sentezler oluşur, yeni açılımlara ulaşılır. İnsan sayının en soyla iletişim biçimi diyalogdur. Karşıt görüştekiler birbirlerinden kopmamalı, sürekli diyalog içinde olmalıdırlar. Bunu yaparlarsa mutlaka ortak bir çizgide buluşacaklardır. Demokrasi uzlaşma kültürüyle beslenir. Bu dokuz.

Karşıt düşünceye özgürlük, ona ilgisizlik doğurur. Düşünce etkileme gücünü yitirir. Oysa yasak düşünceye karşı merakı kışkırtır ve onun çapından büyük salgılamasına yol açar. Sancıyı durdurmaz, yarayı azdırır. Sürgün Lenin'i tutuklama Hitler'i yaratmıştır. Yargı kararıyla yasaklanan filmlerin ve kitapların müşterisi çoğalır. Bu on

Türkiye, "içinden düşün" diyen bir devletle, seçme ve karar verme hakkını başkalarına bırakan bir halkla üçüncü bine giremez. "Güçlü ve etkili kişiler bile, iyi seçilmiş birkaç sözcüğünün yanında yalnızca bir gölgedir" (Czeslaw MIŁOSZ). Sokrates'ten bu yan dünya tarihi düşünenlerin çileleriyle doludur. Bizim tarihimiz de öyle. Bunun gösterilmesi için tek bir yüzyıldan örnek vermek bile yeterlidir. "Evrenin başlangıcı ve sonu yoktur. Evren,

İşte ancak halkına güvenen ve korkuları yenen böyle bir Türkiye sorunlarını çözebilir.

Türkiye; beyin ^{39[39]} düşüncesi içinde tutma ^{40[40]} ve düşüncesi açıklama özgürlüklerini sağlayarak ve her şeyin aklın mahkemesinde sorgulayan, ama insan aklını mahkemede sorgulamayan ve Prometheus'ları zincire vurmeyen bir ülke olarak üçüncü bine girmelidir. Bu; onun insanının gelişmesi ve mutluluğu, özetle kendisinin ilerlemesi için olmazsa olmaz koşuludur.

Yazılı hukukumuzda, hala düşünce özgürlüğünü tehdit eden, ülkemizi uluslar arası ve AB düzleminde zor durumlara sokan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince tek bir günde bile onbir kez hüküm giymemize yol açan, hukukumuzda “kötülük çiçekleri” gibi duran kötü huylu maddeler var ^{41[41]}

Ceza yasalarında suçlar tanımlanırlar. Yasada öngörülmeleyen suçtan dolayı kimseye ceza verilemez. Çünkü yasalara göre insanlar, hangi eylemin suç sayıldığını önceden bilmek durumundadırlar. Bu yüzden ceza yasaları suçsuzların “magna Carta”sıdır. Yasallık ilkesi (nullum crimen sine lege poenali scripta, stricta et previa) de ceza yasalarının karkasıdır (Anayasa, md. 38; T.C. Yasası, md 1).

Yasallık ilkesinin alt ilkelerinden biri de, kullanılan sözcüklerin, deyişlerin belirginliği, açıklığı, kesinliğidir (Nullum crimen sine lege poenali certa ya da kısaca lex certa). Herkese göre değişen anlatımlar, suçluların keyfi olarak cezalandırılmalarına yol açar. Hukuk güvenliğini sarsar. Bu yüzden yasa koyucular,

kendi kendini oluşturup dengeleyen, önsüz ve sonsuz bir süreçtir.” Dediği için, Simavna Kadısı Şeyh Bedrettin 1420’de “malı haram, canı helal” fetvasıyla siyaseten katledilmiştir. Yine “matematik ve felsefe bilmeyen kadı’nın yargısı geçerli olmaz” dediği için Tokatlı Molla (Sarı) Lütü, İbrahim Hatıpzade’nin “katli vaciptir” fetvasıyla 1492’de siyaseten katledilmiştir. Bu iki insan her zaman “kadrini seng_i musllada bilir” tarihimizin arkalarından ağladığı düşünürlerdendir.

^{39[39]} İnsan beyni, dış dünyanın sunduğu girdileri sözcüklere dönüştürerek algılar ve düşünür. Eğer dildeki sözcük sayısı yetersizse, bu algılama ister istemez daralacaktır. “Dil düşüncenin evidir” (Heidigger). Bundan da anlaşılıyor ki, beynin düşünme yetisi, dildeki sözcük zenginliğiyle doğru orantılıdır. O yüzden, “ses bayrağımız”, “anayurdumuz” olan dilimizdeki sözcük dağarcığını, kendi toprağımızda ürettiğimiz için düşüncesi uyandıran sözcüklerle zenginleştirmeliyiz. Birçok ileri ülke bunu yaptı, yapıyor. Sözelimi Fransa, ilkin 31.12.1975’te Ulusal Meclis ve Senatoda oybirliğiyle benimsenen sekiz maddelik Fransız Dilini Koruma Yasasını, daha sonra 4.8.1994 tarih ve 94/665 sayılı 21 maddelik Fransız Dilinin Kullanımına ilişkin yasayı ve bunun yürütülmesiyle ilgili 2 Mart 1995 tarih ve 95-240 sayılı Tüzüğü çıkarmıştır (Fransa’nın bu konudaki serüveni için bakınız: SELÇUK.S., Önce Dil, Ankara, 1993, s 9-51). Dil Kültürel varlığın en önemli ögesidir. Dil yitirildikçe kültür kimliğimizde de eksilmeler oluyor. Kültür emperyalizminin en etkili olduğu alan dildir. İsa, Süryanilerin Arami diliyle konuşuyordu. Bu dil şimdi zayıflamıştır. Dünyada her ay ortalama bir dil yok oluyor. Bu çok önemli bir uyarıdır (TOPUZ, Hıfız, 6000 dil yok olacak, Adam Sanat, Haziran 2000, s 7-10).

Bundan başka, beynin özgürlüğü için, din dersleri dahi, öğrenim sorgulayıcı(agnostik) kuşkucuolmalı; beyin yıkayıcı belli bir görüşü aşılmalı (endoctrinement) olmamalıdır (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kjeldsen 7.12.1976; kokkinakis, 25.5.1993). Yansız devlet esasen düşünceler karşısında da yansız olduğundan beyni ideolojik banyodan geçirerek, gözeneklerini sloganlarla, önyargılarla dolduramaz. “Tek kral, tek yasa, tek inanç” (14. Louis) dönemi bitmiştir. Çağcıl bilim. Bilginin değişmez olmasını değil, eleştirel olmayı ve bilginin keşif ve inşa edilmesini öngörmektedir (AKŞİT, Bahattin, Türkiye’de bunalım ve demokratik çıkış yolları: Kavramsal bir çerçeve, Türkiye’de bunalım ve demokratik çıkış yolları, TÜBA Yay., Ankara, 1998, s.13).

^{40[40]} Anayasanın 24. ve 25. maddelere göre, inancını, düşüncesini ve kanılarını açıklamaya kimse zorlanamaz. Gel gör ki, Nüfus yasasının 43. maddesine göre kimlik cüzdanı almak isteyen kişi dinini açıklamak zorundadır (Anayasa Mahkemesinin 21.6.1995 tarih ve 17/16 sayılı kararı, R.G., 14.10.1995. Kararın eleştirisi ve çelişen bir başka kararlar ilgili olarak bakınız: SELÇUK, S., Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne, Ankara, 1998, s 368 vd.)

^{41[41]} AİH Mahkemesi, 8.7.1999’da düşüncesi açıklama özgürlüğünü çiğnediği için Türkiye’yi on bir davada mahkum etmiştir (ÜNAL, s.247). Haziran 2000 tarihi itibarıyla Türkiye’ye karşı 2498 (bu rakam toplam davanın % 18.3’üdür. Başvuruların sayısı, 3589’dur) dava açılmıştır. Türkiye’yi İtalya (1962), Polonya (1292), Fransa (1154), Rusya (830), İngiltere (825), Romanya (614), Almanya (509) Avusturya (400) ve öbür ülkeler izlemektedir. Türkiye’ye karşı açılan davalarda mülkiyet hakkı, hakça yargılama, kötü muamele, din ve düşünce özgürlüğünü çiğneme iddiaları başta gelmektedir. İtalya’ya karşı açılan davalarda makul süre, mülkiyet hakkı, hakça yargılama; Fransa’ya karşı açılan davalarda hakça yargılama, makul süre, Ayrımcılık, mülkiyet hakkı; İngiltere’ye karşı açılan davalarda hakça yargılama, mülkiyet hakkı, haksız tutuklama, ayrımcılık; Almanya’ya karşı açılan davalarda hakça yargılama, mülkiyet hakkı, ayrımcılık kurallarını çiğneme iddiaları başı çekmektedir (Bilgiler, AİHM yargıçlarından Sayın Dr.RızaTÜRMEK tarafından 3.7.2000 tarihinde iletilmiştir. Sayın Dr. Türmen’e teşekkür ederim).

suç sayılan eylemi kapalı anlatımlarla tanımlayarak, suçların yasallığı ilkesini, yasal görüntü verme kurnazlığıyla dolanamazlar. Dolanmak, iptal nedenidir^{42[42]}

Düşün özgürlüğünün sağlanabilmesi için yalnızca iki seçenek vardır. Bu maddeleri ya kaldırmak ya da, suçların yasallığı ve kesinliği ilkelerine göre, genel geçer kesinlikle sınırlarla yeniden düzenlemek

Türkiye'nin gündeminde T.C.Yasasının 312. maddesinin 2. fıkrası vardır.

Madde, Kaynak İtalyan Ceza Yasasından (md. 247) olduğu gibi alınmış, 1981-2370 sayılı Yasa ile değiştirilmiştir.

Maddedeki cürüm, bir zarar suçudur; korunan değer, kamu düzenidir. Bu yüzden suçun oluşabilmesi için, düşmanlığa kışkırtma eyleminin, kusurlu hukuka aykırı ve tipe uygun olmasının, yani suçun nitelik açısından yeterlilik boyutuna ulaşmasının, biçimsel hukuka aykırılık ögesinin yanısıra; kamu düzenine fiilen zarar verebilir boyutta olması, yani suçun nicelik açısından yeterlilik eşiğini de aşması maddi hukuka aykırılık ögesinin bulunması da zorunludur^{43[43]} Uygulamada bu esasen gözetileceğinden, ayrıca madde metnine “kamu düzenine bozacak biçimde” diyerek değerlendirici (normatif) bir öge eklemeye gerek yoktur^{44[44]}

Ancak maddede kullanılan terimler, özellikle “halk” ve “sınıf” terimleri, keyfiliğe yol açabilecek nitelikte çok boyutlu ve görecedirler. Bunların yerine daha somut olan “kişi ya da grup” denilmeli ve madde yeniden düzenlenmeli, çağına uyandırılmalıdır^{45[45]}

^{42[42]} Her yerde bu böyledir ve bu ilke her ceza hukuku yapıtında yer alır. Değişik ülkelerden birkaç kaynakla yetiniyorum: PADOVANI, Diritto penale, Milano, 1993, S. 31 vd.; PAGLIARO, Antonio Principi di diritto penale, Milano, 1993, s. 53; JESCHECK, Hans-Henrich, (S.M.Puig/F.M.Conde), Tratado dederecho penal, p.general, Barcelona, 1981, I, s.183; FORNASARI, Gabriele, I principi del diritto penale tedesco, Padova, 1993, s.26-28; RODRIGUEZ DEVESA, Jose Maria, (Alfonso Serrano Gomez), Derecho penal espanol, P.general, Madrid 1993, s.176; COTE-HARPER, Gisel/MANGANAS, Antoine, D./TURGEON, Jean, Droit penal Canadien, Cowansville; Quebec, 1989, s.46 vd.; STEFANI, Gaston/LEVASSEUR, Georges/BOULOC, Bernard, Droit penal general, Paris, 1994, n.402; PRADEL, Jean/ CORTENS, Geert, Droit penal europeen, Paris, 1999, n.299. Fransız Anayasa Konseyi ile İtalyan Anayasa Mahkemesinin kararlarının değerlendirilmesi ve kuralın ayrıntılı açıklaması hakkında bakınız: JEANDIDIER, Wilfrid, Droit penal general, Paris, 1988, n.81, 82; FIADACA, Giovanni/MUSCO, Enza, Diritto penale, P.generale, Bologna, 1995, s.65-73; MANTOVANI, Ferrando, Diritto Penale, Milano, 1979, s.95 vd; ROMANO, Mario, Commentario sistematico del codice penale, Milano, 1995, I, art s.n.28-37.

^{43[43]} Suçun yeterlilik eşiği/sınırı hakkında bakınız: CARNELUTTI, Francesco, Teoria generale del reato, Padova, 1933, S.69;

İÇEL, Kayıhan, Suçların İçtimar, İstanbul, 1972, s.26;MORO, Aldo, Unità e pluralità di reati, Padova, 1951, s.2, 3.ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1992, s.134-136; BETTIOL, Giuseppe/MANTOVANI, L.Pettoello, Diritto Penale, Padova, 1986 s.249; DELİTALA, Giacomo, Il “fatto” nella teoria generale del reato, Padova, 1930, s.13;PANNAIN, Renato, Manuale di Diritto Penale, Torino, 1951, I, n. 111, 112. Ayrıca bu suç için bakınız: MANZINI, Vincenzo, Trattato di Diritto Penale Italiano, Torino, 1983, VI, n 1923, 1924; 1921, V, n.1819, IV, MAJNO, Luigi, Commento al Codice Penale italiano, Torino, 1924, III, n.1233, 1234.

^{44[44]} Nitekim, 1930 tarihli İtalyan Ceza Yasası (md.415) bu ögeyi maddeye almamıştır. İtalyan Anayasa Mahkemesi de, bu ögenin suça içselleştğini belirtmiştir. (ANTOLISEI, Francesco, Manuale di Diritto Penale, P.Speciale, Milano, 1977, s. 678; RANIERI, Silvio, Manuale di Diritto Penale, pspeciale, Padova, 1962, II.s. 488; VIOLANTE, Luciano, Istigazione a disobbedire alle leggi, Enciclopedia di Dritto, Milano, s. 1006 vd.). Avusturya Ceza Yasasında bu öge yer almıştır (md. 283). 1997 Ceza Yasası Öntasarısında kamu düzenini bozma “ihtimali”nden söz edilmesi , maddeye içselleşen bu ögeyi kaldıracak nitelikte bir yanıdır. Çünkü, bu konuda “olasılık” her zaman vardır. Zarar suçunu soyut tehlike suçuna dönüştürecek bir biçimde algılayarak, hukuksal konunun ihlalilinin gözden kaçırıldığı anlaşılmaktadır. Bu ise bir genişletme ve olumsuz bir gelişmedir.

^{45[45]} ANTOLISEI, bu maddenin ceza hukuku ölçütlerine uymadığı, NUVOLONE ise, Anayasanın 21. ve 49. maddeleriyle kaldırıldığı görüşündedirler (ANTOLISEI, s. 678). Maddenin aynısı değilse de benzerleri başka ülkelerde de vardır. Arjantin’de ayrımcılıkla ilgili özel yasanın (3.8.1988 tarihli ve 23.592 sayılı) 3. maddesinin son fıkrası, Kanada Ceza yasasının 319, Hollanda Ceza Yasasının 137 d, Fransa Basın Yasasının (29.7.1881 tarihli) 1992’de değiştirilen 24/6. madde ve bendi, 1995’te yürürlüğe giren İspanya Ceza Yasasının 510. maddesi gruplara; Avusturya Ceza yasasının 383. maddesi kişilere, Yunanistan Ceza yasasının 192. maddesi yurttaşlara karşı düşmanlığı kışkırtmayı cezalandırmıştır. Bunun yanı sıra aynı maddelerde Yunanistan Ceza Yasası, Şiddet kullanmayı, İspanya Ceza yasası şiddet kullanma ve aşağılamayı, Hollanda ceza Yasası aşağılama, ayrımcılık ve saldırıyı da cezalandırmışlardır. İsveç Ceza Yasasında (16. bölüm) ise bir grubu tehdit ve aşağılama (8 ve 9), 1998 tarihli Polonya Ceza yasasında (md.257) bir gruba şiddet kullanma ve onu aşağılama, Almanya Ceza Yasasında

“Kafka'nın yapıtı tükenmez, açık olarak kalır. Çünkü açık anlamı yoktur”
(Umberto Eco)

Yasa koyucular, Kafka'ya özenmekten kaçınmalı, açık ve tüketilebilen ceza normları getirmeli, zihinsel emeği ve ürünü cezalandırmadan vazgeçmelidirler.

Bu tür suçlar nedeniyle verilen kararlar, kural olarak yasaları, kurum olarak en çok yargıyı yıpratıyor; yargıya siyasallaşmış görüntüsü veriyor ve gereksiz suçlamalara yol açıyor. Devlet de yıpranıyor. Düşün özgürlüğü de, yargı da, devlet de birer değerdir. Hep birlikte ve dengeli biçimde korunmalıdırlar.

Oysa, haksız ya da ulaştığı sonuç sevimsiz de olsa, hukuk ve vicdan spazmına da yol açsa, yargıç yasayı uygulamak zorundadır. Yeter ki, yorum bilimin kurallarına uyarak yasal tipi doğru yorumlasın.

Kişisel görüşlerle, inançlarla, sözgelimi ölüm cezasına karşysa bu görüşle maddeyi ve cezayı uygulamaktan kaçamaz yargıç. Kaçarsa, yargıç, yasalara göre hüküm vermiş olmaz; hükümet etmiş, hatta rol yapmış olur. Bu ise erkler ayrılığı ilkesini çiğnemek demektir.

Yasa maddesi çağ gerisi ve adalete aykırı ise yargıç ne yapabilir ki?

Maddeyi ancak yasama organı düzeltebilir.

Yasa hükmü düzeltilmedikçe yargı da onu uygulamak zorundadır.

Ömrümce düşün özgürlüğünü savunmuş bir hukukçu olarak basınımızla ili sözüm var.

Basın özgürlüğünden vazgeçilemez.

Ancak basın, “haber” kavramını “yorum” kavramıyla karıştırır, insanları koşullandırmaya kalkarsa, bu hem etik kurallara hem insanların değerlendirme haklarına, hem de insan onuruna aykırı olur.

halkın bir kesimine ya da belli bir gruba karşı düşmanlığa kışkırtma, zor, keyfi eylem, aşağılama ve iftira (md.130), bir ırka karşı düşmanlığı kışkırtma (md.131) cezalandırılmıştır. Rusya Ceza Yasası (md. 282), yalnızca ayrımcılık yapmaktan ve düşmanlığa kışkırtmaktan söz etmiş, sınıf kavramına yer vermemiştir. Yugoslav eski Ceza Yasası (md 119) ise, halklar ve uluslar arasında ulusal hıncı/uyuşmazlığı kışkırtanları cezalandırmıştır. Brezilya Ayrımcılık Yasası (5.1.1988 tarih ve 7.716 sayılı) ise yalnızca ayrımcılık eylemlerini cezalandırmış ve böyle bir maddeye yer vermemiştir. Fransız Yargıtayı, grubun belli olmasını aramakta (16.7.1992 ve “alay etmeyi” suç için yeterli görmemektedir (7.12.1992)

Kanada Ceza Yasası, düşünce özgürlüğünü örselememek kaygısıyla, fail; söz ya da yazı, gerçekse, onu iyi niyetle sergilemişse, onun gerçekliğine inanıyorsa, onda kamu yararı çerçevesinde bu yasağa ilişkin bir sorun değiniyorsa ya da Kanada'da yaşayan belli bir grup karşısında düşmanlık duygularını kışkırtan sorunlara iyiniyetle çare aramak için dikkat çekmek istiyorsa, bu eyleminden dolayı failin suçlanamayacağını öngörmüştür (md. 319/3).

Alman Ceza Yasasının 86. maddesinde Anayasaya aykırı kuruluşların propaganda suçları için benzer bir hukuka uygunluk nedeni yer almaktadır. Eylem ya da kullanılan araç, yurttaşları aydınlatma ve anayasaya aykırılığa karşı savunma ya da araştırma ve öğretim amacıyla işlenmişse fail cezalandırılmayacaktır. Yine fail, 131. maddedeki eylemleri haber verme amacıyla işlemişse cezalandırılmayacaktır.

Ceza metinlerinde her sözcüğün, hatta bir virgülün bile yorumda önemi vardır. Bu yüzden bu madde her ülkede var demek, yerinde değildir. T.Ceza Yasasının 312. maddesinin 2. fıkrasına en yakın metin İtalyan (md.415) ve Rusya (md. 282) Ceza Yasalarındaki metinlerdir. Ancak bu maddeler bile bizimkinin aynı değildir. Özetle, aynı olmak başka şeydir, benzer olmak başka şeydir. Bu yüzden, ülkemizde onaylanmamakla birlikte 1976'da yürürlüğe giren 1966 tarihli BM Medeni ve Siyasi Haklar Konusunda Uluslar arası Sözleşmenin 20. maddesi uyarınca, ulusal, ırksal ya da dinsel kin ve düşmanlık yasayla yasaklanacaksa, -ki benzer bir hüküm, 12.12.1993 tarihli Rusya Federasyonu Anayasasında (md.29) var-maddenin suçların yasallığı ve belirginliği ilkeleri gereğince düzenlenmesi zorunludur.

Yukarıda sunulan benzer maddeler gözetilerek, kanımca T.Ceza Yasasının 312. maddesinin2. fıkrasına şöyle bir düzenleme getirilebilir: “Din, mezhep, ideoloji, ırk, bölge ya da aile başkanlığına dayanarak, herkese açık yerde, belli kişi ya da gruplara karşı şiddet kullanmayı ya da kin ve düşmanlığı kışkırtanlar, yahut da belli kişileri ya da grupları aşağılayanlar (...) cezasıyla cezalandırılırlar”. Sorunun uygulamada olduğuna ve bunu önlemeye ilişkin görüş için bakınız: SAGLAM, Fazıl, Anayasa şikayeti yolu açılmalı, Milliyet, 17.7.2000

Özellikle yargıya yansıyan konularda, adaletin yörüngesinden sapmaması için, duyarlı olunmalı, kesin yargılarda ve yorumlarda bulunulmamalı, Basın Yasasındaki yasağa uyulmalıdır (Basın yasası, 30) ^{46[46]}

Türk halkı, geniş anlamda düşün özgürlüğünün bir başka türevi olarak laikliği ve dinin sömürülmemesi için devletin laik olmasını istiyor.

LAİKLİK

“İntisap etmekle bahtiyar olduğumuz islam dinini, asırlardan beri aşılmış olduğu üzere bir siyaset vasıtası mevkiinden kurtarmak ve yükseltmek elzendir.”

ATATÜRK

“Bana öğretildiği gibi; bir zamanlar ben de, adlandırma sorununu küçümser geçirdim. Şimdiyse, sözcüklerin/terimlerin değerini hergün gittikçe daha çok anlıyorum.”

Francesco

CARNELUTTI

(Questioni sul processo penale, Bologna, 1950,

s.31)

“Yanlış bilgi, bilgisizlikten daha tehlikelidir.

G.Bernard SHAW

Geçen yıl yaptığım vurguyu yineliyorum. Türkiye'nin bırakınız laiklikten vazgeçmeyi, onu kırılmalara uğratma lüksü bile yoktur. Olamaz da.

Türkiye, laiklik ilkesini Anayasasına geçirmiş az ve mutlu ülkelerden biridir (md.2,10).

Ne ki, bir bünye sağlamsa, sessiz çalışır. Eğer laiklik gibi çok yaşamsal bir konu bir ülkede her gün tartışılıyorsa, onun en azından sakıntılı bir yönü var demektir. ^{47[47]} Öyleyse, iyileştirmede tutarlı olabilmek için, tanıyı (teşhisi) doğru koymak;

^{46[46]} Kuşkusuz basına ve mensuplarına yapılan saldırıların hiçbir özrü olamaz ve hiçbirisi onaylanamaz. Bu konuda 1999 yılında ve Türkiye'deki saldırılarla ilgili olarak bakınız: Attacks on the Press in 1999, A World Wide Survey by the Committee to Protect Journalists, New York, 2000, s.405-414.

^{47[47]} Öte yandan bir konu, aşırı biçimde tartışıldığında çoğu kez yörüngesinden uzaklaştırılıyor, içeriksizleşiyor. Beklentiler ön plana çıkıyor. Sağlıklı bir tartışma için ona karışan yabancı öğeleri dışlamak güçleşiyor. 6 Eylül 1999'dakı konuşmamda, laikliğin Türkiye'nin yumuşak karnı olmayı sürdürdüğünü belirtmiştim. Sayın ECEVİT de, yıllar önce laikliğin Türkiye'nin "Achilleus topuğu" olduğunu söylemişti. Son yıllarda da sorumlu bir devlet adamı olarak, bu konuda duyarlı olmaya ve ılımlı yaklaşıma sık sık değinmektedir. Bir yazarıma göre, laiklik Türkiye'nin başat sorunsallarından biridir. Aslında laiklik, sorun değil, sorunludur. Bir başka yazara göre ise, laiklik kavramı, gerilimi siyasetin odağına taşımış, bilimin ve siyasetin açamadığı bir kilit olmuş, kutuplaşmaya yol açmışsa, kaygan zemindeyiz demektir. O zaman laikliği savunanlara düşen görev, laikliğin gerçek mantığını bulmak ve onu yaşama geçirmektir. Laikler ve laiklik karşıtları kavgasında kimsede üstünlük şansı yoktur. Ancak, büyük olasılıkla bir yenileni olabilir. O da demokrasidir (KILIÇBAY, Mehmet Ali, Demokrasiye geçit vermeyen düşman kardeşler: Dincilik ve laikçilik, Türkiye Günlüğü, n.29, s.117; TÜRKÖNE, Mümtaz'er, Türk siyasetinin eskimeyen kilidi: Laiklik, Türkiye günlüğü, sayı, 21, s.10,15; KEYMAN, Fuat Nasıl bir liberal demokrasi? Diyalog, 1996, sayı: 1, s.95) Bu nedenle hepimize önemli bir görev düşüyor: Sorunu örtmek değil, açmak ve olumlu çözümleri bulmak. Tartışma elbette olacaktır. Ancak ak/kara kesinlemelerinden, düşünce kısırlığına yol açan cepheleşmelerden, ideolojik bloklardan, düşünce alanını daraltan kısır döngüden kaçınarak, birbirimizi iyice dinleyerek ve tartışarak iyi çözümlere ulaşabiliriz.Konu ciddidir. Kolay teslim olmayan bir sorun karşındayız. Şurasından burasından kolayına getirip düğümler atarak ya da ağırları novaljinle durdurarak "oldu, işte çözdük"

laikliğin ortak evrensel tanımından kırılmalara uğramamış yerel uygulamaya ulaşmak zorundayız.

Demokraside devlet, toplumun çoğulcu yapısını benimser ve onu özendirir. Avrupa Konseyinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve düşünürlerin ortak görüşleri budur. Gerçekten Avrupa Konseyine göre, çoğulcu demokraside, “din çeşitliliği zenginliktir (...)

Bu yüzden bütün dinlere eşit gelişme koşulları sağlanarak çoğulculuk korunmalıdır (...) Demokrasi çoğulcudur ve gerçeklerin çeşitliliği üzerine kurulmuştur (...) Çoğulculuk korunmalı ve her dine gelişme olanağı sağlanmalıdır^{48[48]} Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre, “Yüzlerce yılda güçlükle kazanılmış olan ve demokratik toplumda bütünleşen çoğulculuk konusunda yetkililerin görevi, çoğulculuğu yok ederek gerginlik nedenini (kolay yoldan) ortadan kaldırmak değil, (dinsel) toplulukların birbirlerine karşı hoşgörülerini artırmaktır”. “Zira demokratik toplumun temeli çoğulculuktur^{49[49]}

Çoğulculuk, düşünce ve inançlar karşısında devletin yansızlığını gerektirir. Devletin bu konuda ne dayatacağı resmi bir görüşü ne de bir dini vardır. Bunlar özgür yurttaşların özgür tercihlerine bırakılmıştır. Böylece çoğunluk, devletin yansızlığını, yansızlık da laikliği gerektirir^{50[50]} Devlet, düşünceler karşısında yansız olursa, düşünce özgürlüğü; dinler karşısında yansız olursa, laiklik sağlanmış olur. Laik devlet, hiçbir dine karşı değildir; hiçbir dine karşı değildir. Hiçbir dini kayırıp korumaz; belli bir iyiyi, yaşam biçimini hiç kimseye zorlamaz. Belli bir dünya

diyemeyiz. Kaba yalınlaştırma, yüzeyselleştirme tuzağına da düşmeyiz. Kendimizi aldatmayalım. Üstelik sorunlar ertelenerek çözülemez, sadece Kronikleşirler. GÖLE'nin dediği gibi, seçkinler laiklikle demokratlığı banıştırarak, İslamcılar da kesin doğruyu kendilerinin temsil ettikleri düşüncelerine sınır koyarak totaliterlikten uzaklaşırlarsa, çözüm kolaylaşacaktır. “Tek doğru çözüm”den “çözüm yolları”na kaymanın üreticiliğini algılamalıyız (DAVER, Bülent, Türkiye Cumhuriyetinde Layiklik, Ankara, 1955, s.2;BAŞGİL, Ali Fuat, Din ve Laiklik, İstanbul, 1955; ÖZEK, Çetin, Türkiye’de Laiklik, İstanbul, 1962; TAPLAMACIOĞLU, Din Sosyolojisi, Ankara, s.249 vd, 271 vd; HAFIZOĞULLARI, Zeki, Laiklik, Ankara, 1998, S.3-5. Teokrasiden demokrasiye geçişle ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: ARSEL, İlhan, Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına, Ankara, 1975).

^{48[48]} Conseil de l'Europe, Religion et democratie, Rapport, Doc.2270, 27.11.1998, Commission de la culture et de l'education, Rapporteur: M.Lluis Maria de Puig, Espagne, Groupe socialiste, s. 1, 3, 4, (bundan böyle dipnotlarında Rapport denilecektir. S.S.) Çoğulculuk, herşeyden önce toplumun dokusunu oluşturan kuralların ve bu kurallarla oluşan kurumların çokluğu ve çeşitliliğidir. (...)Normatiflik olgusunun yapısı çoğulcudur (PERASSI, BOBBIO, ileten:HAFIZOĞULLARI,s. 29, 53.) Gerçek laiklik dini dışlamaz, tersine onu güvence altına alır. O yüzden laiklikten en çok bir dine inananlar yararlanırlar.

^{49[49]} Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yunanistan’la ilgili verdiği son kararlardan biri: İbrahim Şerif, 14.12.1999, paragraf no.49, 53. Mahkeme daha önce de aynı görüşü birçok kez yinelemiştir. Örneğin, Avusturya’yla ilgili Arzte fur das Leben davası, 21.7.1978, paragraf no.32; Cambell ve Cosans kararı, 22.3.1983, Kokkinakis, 25.5.1993. (Bütün Avrupa insan Hakları Mahkemesi kararları ve inceleme şu yapıttan ve sayfalarından alınmıştır. PETTITI/DECAUQ/IMBERT, La Convention europeenne des droits de l’homme, Commentaire article par article, Paris, 1996, sayfa: 113, 114, 186, 353-368, 398, 409-411, 506, 507, 512, 533-540, 601, 999-1008). Sayın ARSLAN, (Ahmet), (İslam, Laiklik ve Çağdaşlaşma, Türkiye Günlüğü, n.29, sayfa 134) şöyle diyor: “Laikliği din karşıtlığının veya din dışılığın kişiliksizleştirici ortak paydası üzerinde değil, herhalde insan hayatını renklendirici ve zenginleştirici özelliği zemini üzerinde savunmak gerekir”.

^{50[50]} TOURAINE, Alain,Qu’est-ce que la democratie? Paris, 1994, s.22; DURAN-PRINBORGNE, Claude, La laicite, Paris, Dalloz, 1996, s. 27, 28, 45, 87, 88, 133; REMOND, Rene, La laicite etses contaires, Pouvoirs, 1995, n.75, s. 15; ERDOĞAN, Mustafa, Demokrasi, Laiklik Resmi İdeoloji, Ankara, 2000, s.298, 302, 304; ADAMS, Arlin M.,/EMMERICH, Charles j., (L.Boyacı), Din ve Özgürlük, İstanbul, 1990, s. 81, 89, 94; AUTIN, Albert, Laicite et liberte de conscience, Paris, s.189; MAGRO, MariaBeatrice, Etica laica e tutela della vita umana: Riflessioni sul principiodi lacita in diritto penale, Riv. Dir. Proc. Penale, 1994, n.4, s. 1392 vd.; TURGUT, Mehmet, Laiklik ve Demokrasi, Türkiye Günlüğü, n.29, s. 112; BAŞGİL, s.14; ARSAL, S.M., Teokratik Devlette Laik Devlet Tanzimat, I, İstanbul 1940, s.83; HAFIZOĞULLARI, s.34; GÖLE İslami..., s. 14-16; ROBERT, Jacques, (İ.Er), Batıda Din-Devlet İlişkileri, Fransa örneği, İstanbul, 1998, s.53 vd. Kilise ve devlet karşılıklı bağımsız olurlarsa, devletin yansızlığı, negatif değil, pozitif ve yapıcıdır(TORFS, Rik, Etat et Eglises Enbelgique, Etat et Eglises dans l’Union Europeenne, Baden 1997, s.18). Bu yansızlık 12.12.1993 tarihli Rusya Federasyonu Anayasasında açıkça vurgulanmıştır (md.13). Bu vurgu, federasyon yapısına mal edilmemelidir. Çağcıl devlet anlayışı böyledir.

görüşünü ve/ya da dini resmileştiren bir devlet, bunların dışındakileri önceden mahkum etmiş ve bir noktada bunlara karşı zor kullanması kaçınılmaz hale gelmiş olur ^{51[51]} Böyle bir devlet totaliterdir, tekilcidir; eşitliği çiğnemek, yurttaşları sınıflara bölmek durumundadır. Oysa, demokratik devlette yurttaşları sınıflara bölmek durumundadır. Oysa, demokratik devlette yurttaşlık bir öğretiye ya da dine bağlılığı gerektirmez ^{52[52]} Bu yüzden, laik devlet, halka, özellikle gençliğe belli bir ideoloji aşılmaya (endoctrinement) kalkışamaz; bir devlet dini yaratamaz ^{53[53]} ve dinsizlik de aşılazamaz ^{54[54]}

Devlet, bir dine yaslanır, hukuku, buna göre kotarır ve dini devlete egemen kılar, teokrasi; devlet dine egemen olur ve onu güdümlerse laisizm ^{55[55]} sözkonusu olur. Teokrasi de, laisizm de dinle rarası ve devletle dinler arası çatışmalara yol açmışlardır. O nedenle laiklik de çoğulcu olmalı, laisizme dönüşmemelidir. Laiklik bireyi değil, devleti sınırlar ^{56[56]}

Teokrasi, laikliğin karşıtı ve düşmanıdır; demokrasinin seçeneği değil yadsınmasıdır ^{57[57]}

Nasıl şovenizm ulusçuluğun yozlaşmış biçimiye, laisizm de laikliğin yozlaş(tırıl)mış biçimidir ^{58[58]}

^{51[51]} TOURAIN, s. 22; REMOND, s.10; BERGOUNIOUX, Alain, La Laicite, valeur de la republique, Pouvoirs, 1995, n. 75, s.18, 21; ERDOĞAN, s.303, 304. Her görüş ya da inanç, bu arada laiklik, nötr bir yönetim ilkesi olmaktan çok, yaşam biçimi olarak algılanır ve uygulanırsa, kuşkusuz totalliğe ister istemez kayar, onu durdurmak güç olur (GÖLE, İslami..., s. 14, 15). Çağcılık (modernite), kanıların total çerçevede değil, bireysel tercihler doğrultusunda oluşmaları gerektiğini önerir. Bireyi düşüncenin odağına oturtur. Kutsalın değişmezliği ise, başkılığı sapkınlık (heresie) sayar, bireyi üretmez, birey üreten düşünceyi yadsır. O yüzden, çağcılık laikliktir (laicite). Her bireyin totallikten uzaklaşıp kendi kısmiliğine çekilmesi, bütünü düzenlemekten vazgeçmesidir. Başlıkların bir arada yaşaması, bireyin tek başına bile olsa, başkılığını bütün topluma karşı savunmasıdır (KILIÇBAY, s.118, 119)

^{52[52]} Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kokkinakis kararı, 25.6.1993

^{53[53]} Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kjeldsen, Busk Madsen ve Pedersen kararı, 7.12.1976. 1689'da Hoşgörür Üzerine adlı yapıtında Locke, "Din (inanç), yasalar yoluyla düzenlenemez" demiştir (BOUILLON, Hardy, John Locke, Ankara 1998, s.30).

^{54[54]} DURAN-PRINBORGNE, s. 128, 129, 137, 142. Milli Eğitim Bakanı Jospin (şimdilerde Başbakan), 12.12.1989 tarihli genelgesinde öğrencilerin kafa ve vicdanlarına hiçbir ideolojik/dinsel telkinde bulunulmayacağını vurgulayarak "laiklik-ayrılık"tan, "laiklik-çekimsellik" yorumuna ulaşmıştır (DURAN-PRINBORGNE, s.129). Öğrencilerin eleştirel ufukları geliştirilmeli, ancak, demokratik yurttaşlık gereği olarak dinlerin felsefeleri de öğretilmelidir (RAPPORT, s.3).

^{55[55]} Uygur toplumun en ileri aşaması laik kültürdür. Teokratik kültür ise yaşını doldurmuştur. Eski çağlarda, daha çok teolojik dönemlerde teokrasi söz konusuydu. Din ve devlet tekte bütünleşmişti. Her halk Tanrısına tapıyor, her Tanrı halkı yönetiyordu (DE COULANGES, Fustel, iletin: COLLIARD, n.300). Laik kültür, uygar toplumun seçimi değil, zorunluluğudur. Dinle devlet ayrıysa hukuk din değildir, din de hukuk değildir. Bu laik devlettir (HAFIZOĞULLARI, s.33, 41, 58-60, 69, OZANKAYA, Özer, Atatürk ve Laiklik, Ankara 1981, s.3). Max WEBER ve ROBERTSON laisizmi "sezaropapizm" diye adlandırıyorlar. Robertson dinle (kiliseyle) devletin birliğinin yanı sıra düşük düzeyde din/kilise özerkliği de olsa, yine "sezroppizm"ın var olduğu görüşündedir, iletin: ERDOĞAN, s.305, 306; ROBERT, s.49 vd.

^{56[56]} Laiklik ve Atatürk'ün Laiklik Politikası, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Yayınları, 1980, s.54; DURAN-PRINBORGNE, s.35, 40, 44 vd., 56, 60, 66, 77, 87, 88, 104, 110, 117, 120, 122, 126, 128, 132 133, 148; COLLIARD, Claude-Albert, Libertes publiques, Paris, 1972, n. 311, 312, 315; Fransız Danıştayının 29.9.1972 tarihli kararı (iletin: DURAN PRINBORGNE, s. 126); ERDOĞAN, Mustafa Anayasal Demokrasi, Ankara, 1999, s.236, 239, 240; YAYLA, Atilla Siyaset Teorisine Giriş, Ankar, 1998, s. 95, 97. Benzer görüş; TANİLLİ, Server, İslam Çağımıza Yanıt Verebilir mi? İstanbul, 1998, s. 212, 214

^{57[57]} RAPPORT, s. 12. Nerede teokrasi varsa, orada dinler arası savaşı vardır. Laiklik ise barıştır. Birörnek vereyim. Teokrasinin benimsediği İspanya'da, engizisyon başyargıcı Torquemada, Katolik görünüp Yahudi olmayı sürdüren Marrano'ları kovuşturur, Yahudilerin kutsal günü olan cumartesi günleri, temiz gömlek giyen ya da evinin bacasından duman tütmeyenleri tutuklardı. Bu dönemde 16.000 kişi öldürülmüş, 90.000 kişi cezalandırılmıştır.

^{58[58]} Laisizm sözcüğü, Türkçe'de "laikçilik" (Nur Vergin, Ayşe Kadioğlu, M.Türküne, M.A.Kılıçbay, A.Arslan Kemal Gözler), "otoriter, sözde, baskıcı laiklik (Erdoğan), "laikleştirmecilik" (Selçuk, Arkoun), "militan laiklik" (Abel, Mehmet Turgut Lachaume, Duron-Prinborgne, s. 126), "laiklik taklidi" (Başgil), "jakoben laiklik" (Mardin) (İletin:ERDOĞAN, Demokrasi..., s. 315, 316; Anayasal Demokrasi, s. 235, 236, 241) gibi sözcüklerle karşılanıp anlatılmaktadır.

“Laisizm” kavramını iyi algılamak zorundayız. Bunun için işe laiklik kavramından başlamak gerekir. Kimilerine göre, “laiklik” bile hala bir”bukalemun sözcük”tür (Mgr BORNET), (İleten: TROTABAS, J-B., La notion laïcité dans le droit

de l’Eglise catholique et de l’Etat republicain, Paris, 1961, s.9) Öte yandan din (kilise) ve devlet ayrımının büyük ustalarından Jules Ferry, geçen yüzyılda senatoda aynı kökten türetilen “laïcisation” sözcüğünü kullandığında, Senatör M.Delsol, “barbara res, barbara vox” diye bağırıştır (13.12.1879) (CAPERAN, Louis Histoire Contemporaine de la laïcité française, Paris, 1957, s.137). “Laique” sözcüğüne ilk kez 13. yüzyılda rastlanır. 16. yüzyıla dek çok az kullanılır (BLOCH, O., Dictionnaire etymologique de la langue française, Paris, 1932, II). Bu sözcük Yunanca “laos” tan gelir, Latince’ye geçer ve din adamı ya da dindar olmayan anlamında kullanılır. Kilise başlarda “laikos” sözcüğünü kendine bağlı kişiler için “clericos” sözcüğünü ise dini yöneten ve öğreten papazlar v.b. için kullanmıştır. Çünkü o dönemde herkesin Kiliseye bağlı olduğu varsayımı benimsenmiştir. 16. yüzyıldan sonra “clericus”, “clerc” (din adamı), clerge (ruhban) sözcükleri Fransızca’ya girer. “Laicus” denilen ve Kiliseye bağlı olanlara daha sonraları isim ve sıfat olarak “lai” denir ve bunun çirkin (laid) sözcüğü ile karışmaması için “laic” (eril) ve “laique” (dişil) sözcükleri türetilir. Dilin serüveni daha bitmemiştir. Fransa’da, resmi okullarda öğrenimin yansızlığı tartışmaları başladığında, kronolojik sırayla, “laïcisme” (laisizm, 1842), “laïcisation” (laikleştirme, 1870), laïciser” (laikleştirmek, 1870), “laïcité (laiklik, 1871) sözcükleri dile girmiştir. Bu arada, “clerc” (din adamı) sözcüğü daha sonraları, bilgin, aydın gibi anlamlarda da kullanılmıştır (G.deLagarde, İleten: TROTABAS, s.10, 11). Bu sözcüklerin tarihsel gelişmeleri hakkında geniş bilgi için şu yapıta bakılmalıdır: BAYET, Albert, Pour une reconciliation française, laïcité XX siècle, Paris, 1958, s. 27-35).

Fransızca’nın temel sözcüklerine göre “laiklik” (laïcité), dinin sivil toplumdaki ayrılmasını öngören siyasal sosyal anlayışı ve/ya da bu ilkeye göre örgütlenmiş, dinsel anlayıştan arınmış olanın niteliğini anlatır. Fransa’da benimsenen 28.3.1882 tarihli Yasa bu doğrultudadır. Kilisenin siyasal/yönetimsel iktidarı kullanmasını olanaksızdır. Sivil ve dinsel toplum bu ilkeye göre ayrılmıştır (Le Robert, Dictionnaire historique de la langue française, Paris, 1994, I, s. 1096; Le Petit Larousse Illustré, Paris, 1993, s. 587; GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Bursa, 2000, s. 122; SEZİK, Sarper, Laiklik ve laisizm üzerine, Serbest Çizgi, 1999 Güz, say: 8, s. 8, 9; DURAN-PRINBORGNE, s 8, 9). Fransız Akademisinin sözcüğüne göre de, laiklik, 1935’te öğrenimin, yasanın, kurumun dinsel yansızlık niteliğidir ve kamu otoritelerinin yansızlığıdır. Henri Capitant’ın hukuk sözlüğünde ise, sivil toplumun dinsel toplumdaki ayrılmasıdır (TROTABAS, s.11).

Aynı sözcüklere göre laisizm (laïcisme), kurumları laikleştirme yandaşlarının Kilisenin yönetiminde laiklere yer ve kurumlara dinsel olmayan bir nitelik verilmesini amaçlayan bir öğretiler, ideolojidir.

İtalyanca’da Laicismo (laisizm) sözcüğü, Kilise otoritesinin müdahalesinden düşüncüyü ve insan etkinliğini özgür kılmayı amaçlama; laiklik (laïcité) ise, laik (din adamı ya da dindar olmayan) olanın konumu anlamına gelmektedir. (Dizionario Garzanti della lingua Italiana, Roma, 1995). Ayrıca İtalyanca’da din adamları (chierici) ve laikler (laici) ayrımı çok eskidir (FERRABOSCHI, Mario, Laici, Enciclopedia del diritto, Milano, 1973, XXIII, s. 273/283).

Ülkemizde, evrensel, daha doğrusu küresel sözcükler ve terimler ne yazık ki, kimileyin içleri boşaltılarak ve onlara yeni anlamlar yükletilerek ya da birbirlerinin yerlerine geçirilerek kullanılmaktadır. Laiklik ve laisizm sözcükleri de bundan payını almıştır. Bunlar, eşanlamlı değildir. Laiklik, bir durumu, niteliği; laisizm ise belli bir amacı gerçekleştirmek isteyen ideolojiyi anlatmaktadır. Laisizm, profan söylemliler, ama dinsel bir inşa içinde olan bir totalliktir. Bu yüzden öncelikle laisizm ile laikliği birbirinden ayırmak gerekmektedir (KILIÇBAY, s.119). “Kavramlar yansızdır” (WEBER, Max), doğru konularlar.

Yaklaşık yüzyıldır Fransa’da laiklik tartışmaları yapılırken “laisizm’in başkaldığı vurgulana gelmiştir. Fransız yazarları, bu iki kavramı birbirlerinden ayırmaktadırlar. Laiklik, başkalarının dinsel duygularına saygıda; laisizm ise, zaman zaman zora başvurarak bireysel baskıda yoğunlaşmaktadır. Daha 1926’da yazdığı bir yapıtta LIGOT, (Laïcisme et laïcité, 1926, s.3), laikliğin de aynı sonucu doğuracağını, Yves dela BRIERE de, laisizmin, sosyal ve ahlaki yaşamı, Tanrı düşüncesinden bağımsız olarak örgütlemeyi amaçladığını ileri sürmüşlerdir. Mgr-BAUDRILLARD’a göre, laisizm için Kilise, bir ortak değil, her zaman korkulan bir rakiptir. 1930’da MAGNIN, onu “sapık öğretisi” ilan eder. Buna karşılık 1948’de BOURLIER, laisizmin resmi yaşamda laikliğe dönüşerek dinsel ya da mitolojik alanda devletin tam yansızlığı ve bağımsızlığı olduğunu söyler. Tartışmalar bu çizgide sürüp gider (TROTABAS, s.10, 11, 96, 205, 206, 212).

Laisizmin en aşırı biçimi, Fransız Devriminin ilk yıllarında (1789-1795) ve, materyalizme dayandığı ve dini ahyon olarak benimsediği için sistemin doğası gereği, komünist ülkelerde uygulanmıştır.

Son çözümlemede, laiklik ile laisizm ayrı ayrı kavramlardır ve ayrı kurumsallaşma ve uygulamalara yol açmışlardır. Laisizm, “rejime göre din” ister ve dini belirlenimler, güdümler. O yüzden çatışmalara gebe. Oysa, laiklik “dine göre rejimi” ve “rejime göre dini” reddeder. Bu nedenle ARKOUN’un da belirttiği gibi, belki de, “laiklik kavramını, bugün hala kullanılabilecek biricik şey, laiklik ile laisizm (sözcük, metinde “laikleştirmecilik” diye çevrilmiştir. S.S) arasındaki ayrımıdır” (ARKOUN, Mohammed, İslam’ı ve laikliği bugün yeniden düşünmek, ABEL, ARKOUN, MARDİN, Avrupa’da Etik, Din ve Laiklik, İstanbul, 1995, s. 15). Bu iki terimin başkaldıkları tartışmasının Fransa’da çıkmasının bir anlamı vardır. Çünkü Fransa’da laikliğin değil, laisizmin uygulandığı görüşü egemendir (ABEL, s. 38). Fransız devrimcilerinin, dini ve ibadetleri yok etme girişimleriyle başlayan ve ruhbanın kökünü kazımaya dayanan anlayışlarının uzantıları bugün de bir ölçüde sürmekte; dine karşı, onu güdümlen, aşırı pozitivist gerçek laikliği ve devlet yansızlığını zaman zaman dolanlı biçimde dışlayan, ya da tehlikeye düşüren, sosyalist ülkelerde din karşıtlığını öngören, dini, kimileyin zararlı yada yansız, dinsel gelenekleri gelişmeyi engelleme görevi, geleneği dinden arındırmayı amaçlayan, dinsel inançların bireysel ve toplumsal yansızlarından hoşlanmayan ve bu amaçları gözetmesi için bir “izm”e, yani ideolojiye dönüşerek, laiklik gibi bir niteliği vurgu yapmayan en uç anlamda “laisizm” Fransa’da laikliğin

Laiklik, tarih, kültür, toplum, uygarlık olgusu olan dinin varlığını benimseyerek yola çıkar.^{59[59]}

çocukluk hastalığıdır (LACHAUME, DURAN-PRINBORGNE, s. 126; TANİLLİ (militan laiklik diyor), Tarık Z.Ekinci'ye yollama yaparak da “yönlendirilen laiklik: laicisine dirige” diyor, s.227, 228; YAYLA, s. 99; ERDOĞAN, Anayasal..., s. 235, 236, 241; Demokrasi..., s. 7, 8, 9, 263, 272, 306, 315; VERGİN, Nur,Din ve devlet ilişkileri, Düşüncenin “bitmeyen senfonisi”, Türkiye Günlüğü, sayı, 29, s.12-14; TÜRKÖNE, Mümtaz'er, Türk Siyasetinin eskimeyen kilidi: laiklik, Türkiye Günlüğü, n.21, s.11; AUTIN, Albert Laicite et liberete conscience, Paris, 1930, s. 1; Laiklik ve Atatürk'ün Laiklik Politikası, Genelkurmay..., 29-Ankara, 1980, s.11; DAVER, s. 4; ARKOUN, Mohammed, (H.Yücel), İslam Üzerine Düşünceler, İstanbul, 1999, s.31; HOCAĞLU, Durmuş, Sekülerizm, laisizm ve Türk Laisizmi, Türkiye Günlüğü, n. 29, s.44, 55). TOURAIN de, militan rasyonalizm ya da laisizmin başka mutlakçı politikalar kadar tehlikeli olduğunu, zira onların da kendi ilkelerini uygulamak için devletin cezalandırıcı yönüne başvuracaklarını vurgulamaktadır (s.172).

Sanyorum iki terimin başkalıklarını anlatmak için bu kadar kaynak yeterlidir. O yüzden başka kaynaklara yollama yapmıyorum.

Ancak, bu arada Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığınca yayımlanan yapıtta (s.11), laisizmin asıl anlamı yukarıdaki gibi verildikten sonra, bu sözcüğün küçümseyici anlamda da kullanıldığına değiniliyor. Besbelli ki, bu yapıtı kaleme alan yazar, yukarıda yollama yaptığım Autin'den esinlenen Daver'e dayanarak bu görüşe ulaşmış, ancak bir noktayı gözden kaçırmıştır. Çünkü, Autin ve Trotabas, sözcüğünün böylesi bir anlamından söz etmemekte, yalnızca bilim dışı yazılarda (polemiklerde) bu anlamda kullanıldığını belirtmektedirler. Öte yandan, hiçbir sözlükte, laisizmin küçümseyici anlamda kullanıldığına değinilmemektedir. Kullanılsaydı, benzeri sözcüklerde yapıldığı gibi, buna da yer verilir. Kaldı ki, bu olgu, her sözcüğün başına gelebilir. Örneğin, “demokrasi” sözcüğü de tarih içinde her zaman olumlu anlamda kullanılmamış, kimileyin alt sınıfların kendi çıkarları için ülkeyi yönetmeleri anlamında ele alınmıştır. Ancak, bugün yalnızca, insan hak ve özgürlüklerine yaslanan halk yönetimi/rejimi anlamına geliyor. Olumsuz anlamda kullanılmıyor.

Bana gelince, laisizm” ile “laiklik” terimlerinin ayrı anlamlara geldiğini saptadıktan sonra, “laisizm” terimini, 1994'te çıkan bir dizi yazımda (Laiklik/sivil toplum/homo democraticus, Milliyet, 12-15 Mart 1994), “laikleştirmecilik” diye Türkçeleştirmiştir. Ancak, daha sonra, laisizm karşılığı kullanılan “laikçilik” teriminin genelde benimsendiğini görünce ben de kullanmaya başladım. İtiraf edeyim ki, “laikleştirmecilik” ve “laikçilik” sözcüklerinin ikisini de gönül rahatlığıyla benimsemiş değilim. Ayrıca bir polemige de yol açmamak için, daha iyisi bulununcaya değin, şimdilik “laisizm” terimini yeğlemekteyim. Ne var ki, bir üzüntümü de burada dile getirmek istiyorum. Bu iki terimin arasındaki ayırım bilimseldir, bunlar birbirlerinin yerine kullanılamazlar. Yalnızca görüşlerle, hiçbir inceleme yapmadan, bu iki terimi özdeşleştirmek kaba bir yanılıdır. Ayrıntılardan yola çıkılarak, bir düşüncenin özü çürütülemez. Bu bir. Öte yandan, laisizm teriminin yerleştiği için “laikçilik” diye kullananların hepsini, belli görüşün sahipleri diye algılamak ve sunmak daha da yanlıştır. Bu iki. Bu yanlışa, bir de yasak ekleniyor. Gerçekten Abdülhamit'in “burun”, 12 Eylül yöneticilerinin “devrim”, “ülkü” gibi sözcükleri yasaklamaları gibi, “laisizm” karşılığı kullanılan sözcükleri bayağılaştırarak (vulgarize ederek) aforoz etmek hem yanlı, hem yersiz, hem de üzücüdür. Bu üç. Bunların arasında, saygın bilim adamlarının bulunması ise çok düşündürücüdür. Evrensel Kavramlar üzerinde mülkiyet hakkımız yoktur. Yalnızca yararlanma (intifa) hakkımız vardır. Ayrı kavramlara başka başka anlamlar yükliyorsak, ortak dilimizi yok demektir. Bu bir beyin travmasıdır. 2600 yıl önce Konfüçyüs buna değinmişti. Bu dört. Bilimsel yapıtlarda ders kitaplarında yer alan bir sözcüğü, hiçbir düşüncüyü ömür boyu kınamamış insanları düşüncüyü küçümseyici anlamda kullandıkları kurgusuyla suçlamak, kaygı vericidir. Çünkü bir yerde kendi tutumunu empati yoluyla onlara mal etme ve üzümlere söyleyeyim ki, bilgisini bilimsel merak ve metodik kuşkuyla sorgulamayanların, nalitik inceleme yapmadan kategorik yargıda bulunma girişimleridir bu. Sadi ne kadar da haklıymış şöyle derken: “Sormaz ki bilsin; sorsa bilirdi. Bilmez ki sorsun; bilse sorardı”. Bu da beş.

^{59[59]} Tarih ve edebiyat, Eski Yunan, Roma, Türk, Çin, Mısır söylencelerinden, Ortaçağ öykülerinden; felsefe Ermiş Augustinus'tan, Aquino'lu Thomas'tan Gazzali'den vazgeçemez. Devlet/Kilise (din) ayrılığı, ikisi arasındaki diyalektiği koparmamakta, egemenlik alanlarını düzenlemektedir. Dinsiz birey olabilir. Ama Atatürk'ün deyişiyse dinsiz toplum olmaz. Olmamıştır da. Bir bakıma her uygarlık, bir dinin çerçevesinde biçimlenmiştir. 1789-1795 arasında Fransa'da, Stalin Rusya'sında, Pol Pot'un Kamboçya'sında, Polonya'da dini yasaklama ve toplumu dinsizleştirme girişimleri ters sonuçlar vermiş, dinler güçlenerek geri dönmüşlerdir. İnançlarını korumak için yoksul ve hasta insanların bile nelere katlandıklarını dünyadaki yer altı kentleri (katakombalar), Sumela manastırları, orduları pes ederek Hıristiyanlığı resmi din olarak benimseyen Roma İmparatorluğu kanıtlamaktadırlar. Bilimsel incelemeler, baskının dinleri güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Yeter ki, bir din, Avrupa insan Hakları Mahkemesinin deyişiyse herkesçe bilinebilir bir boyuta ulaşsın, “vicca” dini gibi uydurma olmasın (KILIÇBAY, s.118; DURAN-PRINBORGNE, s. 120, 136; RAPPORT s. 3, 5; ABEL, s.39; Laiklik..., Genelkurmay..., s. 19; TANİLLİ, s.227; YAYLA, s.99; ABEL, s.38; ROBERT, s.53, 56, 58. Bu arada şunu da belirtmekte yarar vardır. Garaudy'ye göre, Karl Marx, 1843'te henüz 25 yaşında iken ve Feuerbach'çıyken, Engels'le birlikte yazdıkları “hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Giriş” adlı yapıtta “din halkın afyonudur” formülünü kullanmıştır. Aslında bu formül, Feuerbach'a aittir. Marx ve Engels, 1846'da kaleme aldıkları “Alman İdeolojisi” adlı yapıtta Feuerbach'ın dinle ilgili görüşlerini eleştirirler. Hatta 1843'teki yapıtta bile şöyle der Marx: “Dinsel çöküntü,bir bakıma, gerçek çöküntünün anlatımıdır”. Bu söz, din olgusunun diyalektik niteliğini belirleyen bir ilk adımdır. Marx ve Engels, ulgunluk dönemlerinde din olgusunu yeniden ele almışlar ve dinin insanları savaşımdan alıkoyduğu tezinden uzaklaşmışlardır. (GARAUDY, Sosyalizm ve İslamiyet, s.39, 40). Amerika Birleşik Devletlerinin kurucuları, değişik görüşleri temsil etseler de, devletin, dinin ve ahlakın etkisi olmadan

Yasalarda tanımı olmasa bile, laikliğin içeriği belli, hukuksallığı kesindir. Bir ülkede laiklik varsa, devlet hiçbir biçimde dinsel iktidarı, din de hiçbir biçimde siyasal iktidarı kullanmayacak, kutsal ile kutsal olmayan alanlar ayrılacak; devletle din ve kurumları birbirlerinden bağımsız; devlet dinsel yansımaları karşı eşit uzaklıkta, kimileyin, istisnalar (okul, cezaevi, ordu, hastane gibi alanlarda isteğe uygun olarak din adamları görevlendirilebilir) dışında, bunlara ilgisiz, hatta bilinçli olarak onlar hakkında bilgisiz olacak, dinleri kayırmayacak, onlara karşı çıkmayacaktır. Hukukun kaynağı insan aklı ve iradesi olacak, devlet de bu hukukla yönetilecektir.^{60[60]}

yaşayamayacağı konusunda görüş birliği içindeydiler. Kurumsal ayırım, ne seküler bir toplumu, ne de dinin toplumsal yaşamdan dışlanmasını gerektirir. Yurttaşların dinsel gereksinimleri, sivil toplum aracılığıyla karşılanma olanakları sağlanmalıdır (ADAMS, Arlin M./EMMERICH, Charles J., (L.Boyacı), Din ve Özgürlük, İstanbul, 1990, s. 44, 88, 11-113). Kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu ahlakı ve kamu sağlığına aykırı düşmediği sürece devlet bunlara engel olamaz. Türkiye, çağcılığa (modernlik) kendi dışında elde edilmesi gereken Batının malı olarak değil, toplumsal bir keşif olarak bakmalıdır. Çağcılık, ancak yerli kültürel kimlikler ve toplumsal dokular üzerinde kurulabilir. Türkiye çağcılığı üretmeli; yalnızca tüketmemeli, çağcılığın çözdüğü ülke değil, birleştirdiği ülke olmalıdır (GÖLE, s.17)

^{60[60]} DURAN-PRINBORGNE, s. 7, 11, 19, 20, 21, 56, 58, 70, 112; COLLIARD, n. 313; GÖZLER, s. 131-133; YAYLA, s. 95; ARKOUN, s. 21; ABEL, s.30; ERDOĞAN, Demokrasi..., s. 264, 297-299; REMOND, s. 9; TROTABAS, s. 124, 125, 132, 178. Maurice Schumann ve Lavisse'in laiklik tanımları için bakınız: TROTABAS, s. 149, 208

Ancak, din ve devlet ayrılığı katı değil, her zaman ve her yerde görecedir (ADAMS/EMMERICH, s.66). Laiklik, devleti ve toplumu dinden bütünüyle arındırmak değil; dini, hukuktan ve siyasetten özgür kılmak, uzak tutmaktır (YAYLA, 1.95; ERDOĞAN, Demokrasi..., s. 307). Dine dayanmak başka, dinden esinlenmek başkadır (HAFIZOĞULLARI, Zeki, Laiklik, İnsan, Düşünce ve İfade Özgürlüğü, Ankara, 1997, s. 23; GÖZLER, s. 131-133). Din/Kilise ve devlet ayrılığı, hiçbir dönemde diyalogu bitirmemiştir (DURAN-PRINBORGNE, s. 120). Laisizmin ülkesi Fransa'da bile bu böyledir. 1958 Anayasası, "Milli Meclis Yüce Tanrı'nın (Etre supreme) önünde ve korumacılığında aşağıdaki insan ve yurttaş haklarını tanıy ve duyurur" diyen 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesine gönderme yapmaktadır. O yüzden Fransız devletinin laik değil, tanrıcı (deist) olduğunu söyleyenler bile olmuştur (CELERIER, Thibault, Dieu dans la Constitution, Les petites affaires, 5.6.1991, n. 67, s.20). Kanada Anayasasının başlangıcında Tanrı'nın üstünlüğü vurgulanmıştır (BRUN, Henri/TREMBLAY, Guy, Droit constitutionnel, cowansville, Quebec, 1990, s.900-901). Kural Şudur: Laiklik devlette, hiçbir şey kültürün bir parçası olan dinden soyutlanamaz. Yerindelik çerçevesinde bir etik değer olarak ondan esinlenilebilir. Ancak kesinlikle dinin gereği olarak, dine dayanılarak hukuk ve siyaset yapılamaz. Zira laik düzen, dini bireysel bir kurum olarak algılar. Ancak, Mutlaklık iddiasıyla dinin hukuka egemen olmasını benimseyemez (HAFIZOĞULLARI, s. 19-21, 29; GÖZLER, s.131-133; ERDOĞAN, Anayasal..., s 241, 242; Demokrasi..., s. 297, 298, YAYLA, s.94; TROTABAS, s.133).

Öte yandan, laiklik ilkesine, anayasalarında yer veren batılı ülke sayısı az, ama resmi devlet dini olanlar çoktur. İngiltere, Danimarka, İrlanda, İspanya, İsveç, Norveç, Yunanistan gibi. Yine batılı ülkelerde Kilise, öğrenim, sağlık gibi birçok soruna el atmıştır. Örneğin, İngiltere'de Anglikan/Presbiteryan kiliseleri, devlet kiliseleridirler. Kraliçe Anglikan kilisenin başıdır. Lordlar kamerasında ruhani lordlar bulunur. Alman Anayasasına göre devlet kiliseyi tanıy. Kilisenin tüzel kişiliği ve hukuksal yeterliliği vardır (Anayasa, md.140), vergi toplar. Kilise ile devlet işbirliği vardır, ama özdeşliği yoktur. Ancak, bu ülkeler hukuksal açıdan laiklikte büyük mesafe almışlardır (TÜRKÖNE, s.11, 12; La laicite (ortak yapıt), Paris, 1960, PUF, s.201 vd: Histoire de la laicite, Bruxelles, 1979; ROBBERS, Gerhard, Etats et eglises dans l'Union europeenne, Baden-Baden, 1997, s.39-128, 317-360; DURAN-PRINBORGNE, s.27; ZYLBERBERG, JACQUES, Laicite connais pas; Allamagne, Canada, Etats-Unis, Royaume-Uni, Pouvoirs, n.75.s.37-63; KÖKTAŞ, M.Emin, Din ve Siyaset Ankara, 1997, 72 vd; ROBERT, S.21, 22; LUCET, Charles, Les relation de l'Eglise et l'Etat, Pouvoirs, 1981, n.18, s.122-140).

Hiçbir din özü gereği laik değildir. Çünkü devletin ve toplumun alanlarıyla ilgilenmeyen bir din yoktur. Olamaz da. Zira her din, insan gereksinmelerine yanıt vermek iddiasıyla ortaya çıkar. Bu yüzden hiçbir din boşluğa seslenmez. Dahası hemen hemen her din, mutlaklık ve evrensellik niteliği gereği, başka bir dinin varlığına da katlanamaz. Bu açıdan laik düzenle de bağdaşmaz. Ancak laik düzen, çoğulcu yapısı gereği her dinin yan yana yaşamasına izin verir. Özellikle büyük dinlerin evrensellikleri de bundan kaynaklanır, İslamiyet kadar, Hıristiyanlık da böyledir (AKARSU, Bedia, Laiklik, Sekülerizm ve din, Cumhuriyet, 14,12,1999; TÜRKÖNE, s.12; HAFIZOĞULLARI, s. 29; FUKUYAMA, Francis, (D-A. Canal), La Fin de l'histoire et demier homme, Paris, 1993, s. 251. Ancak Fukuyama, bizzat dinin özgür toplumu yaratmadığını vurguladıktan sonra, Hıristiyanlığın, hedeflerini laikleştirerek bir yerde buna izin verdiğini, özellikle Protestanlığın dini özel bir alana indirgeyerek, ruhban sınıfını dışladığını, dinin müdahalesini önlediğini, Hinduizm ve Budizm'in ise demokrasiye bir ölçüde izin verdiklerini, Ortodoks Yahudilik ve Köktendinci İslam'ın ise tümelci olduklarını, İslam dünyasında Türkiye'nin sıkıntılarına karşın, tek laik ve demokrasiyi benimsemiş ülke olduğunu belirtiyor).

İsa'nın "benim egemenliğim göklerde", "Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya Sezar'ın hakkını Sezar'a verin" sözleri, Farislerin tuzağına düşmemek, Roma'nın baskından kurtulmak içindir. Matta İncili'ndeki bu ayetlere (22/21. Ayrıntı için "22/15-22" ayetler birlikte okunmalıdır) karşılık, Luka İncil'indeki (22/38) iki kılıç öğretisi, her iki dünyada da egemenliğin simgesi olmuş ve yüzyıllarca süren iktidar kavgalarına yol açmıştır. Bu kuram

Bu durumuyla laiklik dört amacı birden gerçekleştiren bir teknik araç değerdir^{61[61]}.

Birincisi, din ve vicdan özgürlüğünü sağlar^{62[62]}

İkincisi, dinler arasında devletle din arasında barışı sağlar. Çoğunlukta birliğin çimentosu budur^{63[63]}.

Üçüncüsü, eleştirel düşünceli ve akılcı bireyleri yetiştirir, çoğaltır.

Dördüncüsü, düşünceler arasında yarışını sağlayarak, toplumun dinamiklerini harekete geçirir ve toplumsal gelişmeyi kışkırtır^{64[64]}

Yeter ki devlet, yansızlık ve çoğulculuk ilkelerini yaşama geçirsin.

Laiklik bu tanımdan saptığı, siyasal iktidar kendi amaçları için dinden yararlandığı ya da dini güdülemeye giriştiği, yahut da din siyasal iktidarı ele geçirmeye kalktığı anda sorunlar çıkmakta^{65[65]}, kökten dinci akımlar ve uğursuz din sömürüsü harekete geçmekte^{66[66]} ve bundan geçinmektedirler.

göre, Tanrı Hıristiyanlığı savunmak için Paya'ya iki kılıç vermiştir. Papa ruhlarla hükmeder. Ruh ise ontolojik olarak bedene üstündür ve Tanrı'nın göksel krallığına Temsil eder. Kral ise Tanrı'nın kölesidir, yeryüzü krallığını temsil eder. Son çözümlemeye Papa iki kılıcı birden elinde tutar. Bu anlayış katolik toplumda daha yaygın olduğundan, Tanrı Sezar'a egemen olmuştur. Ortodokslukta ise Tanrı Sezar'a, yani din devlete bağlıdır. Protestanlıkta ise Tanrı ile Sezar'ın işleri birbirinden ayrıdır (ROBERT, s.13; ARKOUN, Mohammed, (H.Yücel), İslam Üzerine Düşünceler, İstanbul 1999, s. 28, 29; HOCAOĞLU, s. 40. Karşı görüş: HİRŞ, Ernest, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri, Ankara, 1996, s.111). Öte yandan, İslam'ın hoşgörülü ve çoğulcu yapısı nedeniyle demokrasi ve laiklikle bağdaştığı ileri sürülmüştür (GÜLER, İlhami, Çağdaş Arap düşüncesinde din-siyaset (devlet) tartışması, Türkiye Günlüğü, n.29, s. 152-168; BERZEG, Kazım Liberalizm, din, Müslümanlık, Türkiye Günlüğü, n. 29, s. 135-141; AKDEMİR, Salih Kur'an ve Laiklik, İstanbul, 2000). Atatürkçü görüş de bu doğrultudadır (KIŞLALI, A.Taner, Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi, Ankara, 1999, s. 137 vd). Ayrıca İslamın, çıkışından iki yüzyıl sonra Abbasiler döneminde parlak bir uygarlığa ulaştığı, İkiyüz Yunanca Yapıtın bu dönemde Arapça'ya çevrildiği, tanrıbilim, fıkıh, felsefe üzerine oturan uygarlığın, İslam'ın kendi çağcılığını yaratabileceğini ve bilimsel gelişmeyi sağlayabileceğini kanıtladığı ve ortadoğu uygarlığının temel katalizörü olduğu belirtilmiştir (AKTAN, Gündüz, İslam ve modernite, Radikal, 29.7.2000; KUBBA, Laith, Modernitenin vazgeçilmezliği, Radikal, 16.12.1999; Başbakan Sayın ECEVİT'in sabah gazetesine İslam ve Laiklik üzerine verdiği demeç, Sabah, 9.8.2000. İslam'ın uygarlığa katkıları için bakınız: GARAUDY, Sosyalizm...,s.19 vd). Kanımca gerçek tehlike, Engelhard'ın vurguladığı gibi, dinde, özellikle İslam'da değil, Barbarlığı meşrulaştırmak için, hangisi olursa olsun, dinden ya da etikten üretilen dogmatik ve hoşgörüsüz tutumlardadır (İslam, İslam'la Hıristiyanlık ve köktendinciliğin analitik değerlendirmesi için bakınız: ENGELHARD, Philippe, La Troisieme Guerre Mondiale est Commancee, Paris, 1997, s.181-222). Ayrıca İslam'da hoşgörü değerlendirmesi için bakınız: KYMLICKA, s.138).

^{61[61]} TROTABAS, s.132; VERGİN, s.17; ERDOĞAN, Demokrasi..., s.299; ARSLAN, s.134

^{62[62]} REMOND, s.8. Din ve vicdan özgürlüğü iç dünyaya hapsedilemez. Dinsel olgular, yasal sınırlar içinde dış dünyaya yansiyacaktır. İçtihat da bu yoldadır.Devlet, din ve vicdan özgürlüğünü eyleme dönüştürmek için önlemler almak zorundadır. Bu yüzden Jospin'in 12.12.1989 genelgesinde dini iç dünyaya hapsedmesi indirgemeci bir görüştür ve yanlıştır (DURAN-PRINBORGNE, s.12, 17, 81, 150; Laiklik..., Genelkurmak, s.20, 54; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kjeldsen kararı, 7.12.1976; RAPPORT, s.5; BRUN, Henri/TREMBLAY, Guy, Droit constitutionnel, Cowansville, Quebec, 1990, s.896)

^{63[63]} TROTABAS, s. 221; HERRIOT'nun görüşü de aynı iletan TROTABAS, s. 210, CONDORCET, 1791'de Öğrenim Üzerine Görüş adlı yapıtında ulusal birliğin böyle sağlanacağını söyler. Milli Eğitim Bakanı BAYROU da, 20.9.1994 tarihli genelgesinde, laiklikle "yalnızca bireysel haklara sahip yurttaşlar birliğine değil, yazgı birliği topluluğu olan ulusa ulaşılacağını da vurgulamıştır (DURAN-PRINBORGNE, s.28, 45, 87, 133, 148)

^{64[64]} FRANCHIE, Anne-Marie, La laicite: la parole a la defense, Pouvoirs, 1995, s. 95. Din alanındaki yasaklar, entelektüel çoğunluğu öldürür. Demokrasinin gelişmesini önler.Din, kendini yenileyemez, çağcillaşamaz. Yinelele durur. Gazzali'den sonra, dinin kendine getirdiği yasak bu sonucu doğurmuştur. Knuni Sultan Süleyman'ın yalnızca "Hanefi"liği yaşam hakkı tanınması, tanrı biliminin temel değerleriyle değil, ayrıntılarıyla yetinmesi gerektirmiş, bu yüzden ulema İslam düşünülemez/eleştirilemez alanını genişletmiş; ama Avrupa Descartes, Spinoza, Leibniz, Hobbes, Locke, Rousseau, Voltaire'leri çıkararak yeni ufuklara yürümüştür. (ARKOUN, s.19).

^{65[65]} RAPPORT, s. 2. Dindar toplumlar da laik ve demokratik olabilirler (ERDOĞAN, Anayasal..., 2 241).

^{66[66]} DURAN-PRINBORGNE, s. 150. Avrupa Konseyine sunulan ve sık sık yollama yaptığım Raporda, köktendinciliğin dinin sapmış, yozlaşmış bir biçimi, toplumdaki hastalığın belirtisi olduğu, iktidarı araç yaptığı belirtilmekte, ancak dinci köktencilik bakışıyla din ile demokrasi arasında bağdaşmazlık olduğunu ileri sürmenin yanlışlığı da vurgulanmaktadır. Rapora göre devletler dinleri korumalı, dinler arası diyalogu geliştirmelidirler (s.2, 10, 11). (Aynı görüş: YAYLA, s.99,100). Köktendinci akımlara bakılarak, önseziye dayalı öncüllerden normatif sonuçlar çıkarmanın Hume yasasına aykırı olduğu, olgu dünyası ile norm dünyasının ayrı oldukları, bunlardan birinden öbürüne geçilerek norm türetilmeyeceği belirtilmiştir (GÖZLER, s.131). Gerçekten bu yanlışlığa ülkemizde sık sık düşülmüştür. Korkular büyütülerek gerçeklikten uzaklaşmış, sözelimi özgürlükçü/ılımlı,

laikliği savunan Prens Sabahattin tutuklanmış, Ağaoğlu Ahmet Bey irtica ile suçlanmış, özgürlükçü laikler köktendincilerle mesafelerini açıklamakta zorlanmışlardır (KADIOĞLU, Ayşe, Cumhuriyet İradesi, Demokrasi Muhakemesi, İstanbul, 1999, s.97, 98). Yıllar sonra İsmet İNÖNÜ'nün şu saptamasını iyi değerlendirmeliyiz. Geçmişte, Şeyh Sait Başkaldırısının etkisiyle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştı. 1927'de Nutuk'ta şöyle diyordu Atatürk: "Bu fırka ülkede suikastçıların, gericilerin kalesi, ümit kaynağı oldu" Devrimin büyük önderi elinde büyüttüğü devrim konusunda elbette duyarlıydı. Ancak bu partiyi kapatan, Takrir-i Sükun Yasasının ve devrimlerinin uygulayıcısı, İsmet İnönü, yılların geçmesiyle daha soğukkanlı bir değerlendirmede bulunmaktadır: "Terakkiperver Fırkasını bizim arkadaşlar kurdular. Şeyh Sait İsyanı bizi korkuttuğu için, yeni olan devrimi koruma kaygısıyla bu partiyi kapattık. Ama iyi bir şey olmamıştır. Onu korumalıydık. Hata ettik. Korusaydık, şimdi demokrasi geleneği yerleşmiş olacaktı" (BARUTÇU, F.Ahmet, Siyasi Anılar, s.285). Bu saptama çok ders vericidir. Gericilikle elbette hepimiz kavgalıyız. Ne ki, kurunun yanında yaşın yanmaması için bu konuda çok duyarlı olmak ve Sivas olaylarını yaşayan bir Türkiye'yi de elbette iyi anlamak zorundayız. Ancak, Türkiye ne Cezayir'dir ne de İran. İran ve Cezayir çağcillaşmasında Atatürk devrimi yoktur, laiklik uygulaması hiç yaşanmamıştır. Türkiye, Cezayir gibi yüzyıllarca sömürge yönetiminde kalmamıştır. Türkiye'de demokrasi deneyimi vardır. Düşünsel açıdan çoğulculuk denenmiş, partiler kurulmuştur. Farklılıklar bir arada yan yana yaşamaya durmuşlardır. Türk halkının dinlere eşit uzaklıkta duran bir devletle, laiklikle sorunları yoktur (GÖLE, s.16). Amerika'da bir Üniversite kenti olan Massachusetts eyaletinde halkın % 44'ü okullarda Darwin'in değil, İncil'deki "yaratılış kuramı"nın okutulmasını istiyor. Oysa Türkiye'deki anket çalışmaları, halkın laiklikten yana olduğunu kanıtıyor. Yapılan bir ankette, dine inananlar % 2.8; dindar sayılıyorum diyenler % 54.9'dur. % 22.9'u Kur'an dan kuşku, % 34.6'sı İslam'ın yeniden yorumlanmasından yanadır. % 24.6'sı dine dayalı parti istiyor, & 60.6 sı istemiyor. Atatürk devrimini destekleyenler % 77.3, Tanrı'ya inananlara hoşgörü oranı % 53; 8 yıllık öğrenimi destekleme oranı ise % 69'dur. Halkın İslam anlayışının hoşgörüye dayandığı anlaşılabilir, % 91 gibi ezici bir çoğunluk, inanç başlıklarının hoşgörü ve barış ortamında korunmasını toplumsal huzur için zorunlu görmektedir (ÇARKOĞLU, Ali/TOPRAK, Binnaz, Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) yayını, İstanbul, 2000)

Analitik bir incelemeyle çok tutarlı değerlendirmelerde bulunan Sayın Akşit'e göre, "devletin teokratik monarşiden laik cumhuriyete geçerken "komünizm", "irtica", "bölücülük" kavramlarında yoğunlaşan akımları, "tehdit", "tehlike", hatta "düşman" ilan etmesi, onlara karşı savunucu bir hukuk sistemi geliştirmesi anlaşılır bir durumdur. Ancak, bu savunmanın tabu ve yasaklara dayanması laik ve demokratik cumhuriyeti kemiren yıkıcı bir hastalıktır. Bunalımlardan kolayca çıkabilen sağlıklı, laik ve demokratik devlet ve toplum oluşumları için her türlü tabunun ve yasağın bilimsel olarak incelenmesi, eleştirilmesi ve akılcı politikaların geliştirilmesi gerekmektedir." Sayın Akşit, daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığı, Aleviler, Siyasal İslam'ın gelişmesi, dindar kesimdeki çeşitlenme, radikal köktenci İslam'daki kümeleşmeler, Gellner'in köktencilik, köktenakıcılık, göreceliklilik ayrımı, kitabı İslamcılık, demokrat İslamcılar, laik kesimdeki İslam'ı şeriate indirgemeyen, buna tasavvuf, felsefe fıkıh kelamı da ekleyen çoğulcu laiklikten yana olanlar, İslam'ı şeriate indirgeyen ve onunla özdeş gören jakoben laikler üzerinde duruyor. Böylece ikisi İslami, ikisi laik kesimde olmak üzere dört ayrı küme ortaya çıkıyor. Bu tipolojinin iyi değerlendirilmesi yerinde olacaktır. (AKŞİT, Bahattin, Türkiye'de Köy-Kent, Sınıf, Din, etnisite Farklılaşmaları ve Toplumsal-Kültürel Bunalımdan Demokratik Çıkış, Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları, TÜBA, Ankara, 1998, s.203, 208-214). Bir başka ortak değerlendirme de şudur: "İslamiyetin şekilsel kalıplardan kurtarılmadan zamana paralel olarak taşınmış olması, her yeniliğe karşı islamın öne sürülmesine yol açagelmıştır. Böylece gelişken bir din hem işlevini yapamaz duruma gelmekte, hem de reformların önünü tıkamaktadır. Burada altı çizilmesi gereken nokta, gerek İslami gerek diğer kurumları bu açmazı sokan zihniyettir (...) Bu konuda popüler açıklamalardan birisi de "dinin bilime engel olduğu"dur. Ama bilimin önündeki engellerin aynı zamanda dini de ekleyip dar bir şekilcilik hapsedmesi ve onun da dönerek yeni bağnazlıklar yaratma olasılığı hiç düşünülmemiştir." (TİTİZ, M.Tınaz/DOĞAN, Hüsnü/BETİL, İbrahim PAKDEMİRLİ, Ekrem/TEKELİ, İlhan, Türkiye'de Devlet Denetiminde Reformlar ve Başarıların Değerlendirilmesi, TESEV, İstanbul, 2000, s.23, 26).

Sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için, iki nokta gözden uzak tutulmamalıdır. Birincisi, hiçbir araştırma yapmadan, el yordamıyla, sezgi gücüyle, analize dayanmayan ham bilgilerle toplumsal olgular hakkında yargıda bulunulmamalıdır. Toplumsal doku araştırılmadan, İslam'ın, Hristiyanlığın, Musevilik'in, Budacılığın ve benzeri dinlerin bizatihi gerici bir toplumsal tehlike oldukları söylenemez. Tersine, iyi yaklaşıldığı ve izlendiği takdirde din, bütünleştirici bir etkene dönüştürülebilir. Yukarıda bilimsel araştırmanın ortaya koyduğu gerçek de bunu göstermektedir. İkincisi de, dinsel, felsefesal her akımın her dönemde, ilerlemiş ya da geri kalmış olsun, her toplumda yozlaşmış ve fanatik yandaşları olmuştur ve her zaman olacaktır da. Evet, bu en ileri toplumlarda, Amerika'da, Fransa'da, Almanya'da da olmuştur. Gelişmekte olanlarda, Hindistan'da, Cezayir'de de olmuştur. Bunların bir bölümü teröre bulaşmıştır. Suç örgütüne dönüşmüştür. Bunlarla elbette savaşılacaktır. Ancak, bunlardan dolayı, o akımları ve dinleri sorumlu tutmak, toplumda kargaşaya yol açabilecek, barışı bozabilecek nitelikte büyük bir yanlış. Olayları bilimsel verilere göre tanı koymak ve sorunları bilime göre çözmek zorundayız. Bir kez daha vurgulamak isterim. Kanımca kişisel sezgilere dayalı yığılma bilgiyle değil, bilimsel verilerle yargılarda bulunmak gerekir. Verilere göre Türk halkı güveni hak etmiştir. Korkulara kapılmaya gerek yoktur. Türk halkı bugüne değin yaşanan komünizm, gericilik, grev hakkı, döviz kurlarını serbest bırakma gibi korku ve kuruntuların ne denli yersiz olduğunu kanıtlamış bir halktır (ALKAN, Türkler, Devlet batırma sendromu, Radikal, 10.8.2000). Binnaz ve Çarkoğlu'nun yapıtıdaki önsözde halkın "laik-İslamcı" diye bölündüğü iddiasının geçersiz, bölünmenin görünüşte olduğu, derinde olmadığı belirtiliyor. Eger gerçekten bir bölünme varsa, asıl tehlike budur (ALATON, İshak, Sabah, 4.10.1998). Bunu da yine çoğulculuk ilkesiyle aşmalıyız. Zira yasaklar bölünmeyi sadece hızlandırır (ÖZDALGA, Elisabet, irtica tehdidi ne kadar gerçek? Milliyet, 4.4.1998)

Teokrasi kavgasıdır; Laisizm kargaşadır; laiklik barıştır. “İtfaiye ile ateş arasında yansızlık olmaz”. Devlet elbette itfaiyeden yana olacak, laiklikte karar kılacaktır.

Demek ki demokrasinin ürünü çoğulculuk ve yansız devlet, bunların doğal izdüşümü de laikliktir. Cumhuriyet Demokrasiyle, demokrasi de laiklikle tamamlanır^{67[67]} beslenir ve güçlenir.

Gökkuşağına sekizinci bir renk eklenemez.

Bu nedenle eksiksiz demokrasiyi, laikliği, toplumsal barışı, akılcı toplumu gerçekleştirmek, kesin, kalıcı ve örnek sonuçlara ulaşmak, laikliği türev sorunlar doğuran bir sorunsal olmaktan çıkarmak istiyorsak, laikliğin tanımını iyi yapmalı ve onu yaşama geçirmeliyiz. Bu konuda esinlendiğimiz Fransız laikliğini^{68[68]}, Osmanlı

^{67[67]} TANİLLİ, s.211. Laiklikle demokrasi ilişkisi tartışılmıştır. Laikliğin siyaseti özgür ve özerk kıldığı, düşünsel çoğunluğun temelini oluşturduğu bir gerçektir. Ancak, demokraside, yalnız inançlar değil, görüşler, iktidar (yasama, yürütme ve yargı) da çoğulcudur. O yüzden ilkin demokrasinin çoğulcu boyutu uygulamaya yansımalarıdır. Unutmayalım ki, demokrasi bir üst kavramdır. Kuşkusuz demokrasi ile laiklik arasında sürekli bir geçişim (osmose) vardır. İkisi de birbirinden vazgeçemez. Vazgeçme, her ikisini de yok olma sürecine sokar. Bu nedenle laiklik pekçok demokratik ülkenin anayasasında ayrıca vurgulanmamıştır. Buna gerek duyulmamıştır. Zira, uygulama çoğulcudur, çağcıldır; esasen laikliktir (Bu konuda bakınız: GÖLE, İslami..., 17; KILIÇBAY, s.120; ERDOĞAN, Anayasal..., s. 242; DEMİR, Zekiye Laiklik demokrasinin olmazsa olmaz şartı mıdır? Yeni Türkiye n.18.s.274-281).

^{68[68]} Fransa’da “laiklik, barut kokan bir sözcük” (Jean RIVERO) ve Cumhuriyette çatışmaların odağı olması, “onu patlayıcı kılan tutkulu yükler taşıması” (J.FAUVET, Le monde, 19.5.1950), karanlık/kapalı tartışmalarda ona elektrik yüklüyor (G.RENARD) (DURAN-PRINBORGNE, S.19 vd.; TROTABAS, s.9). 1789-1795 arası Fransa’da dindar, sivile uyar. Devrimcilere göre, toplum için din potansiyel tehlikedir. Din ve tapınmalar yasaklanır. Kiliselerin gümüş takımları eritilerek para, çanlar eritilerek top yapılır. FOUCHE, mezarlıkları laikleştirmek için kapılarını “ölüm sonsuz bir uykudur” diye yazdırır. Her bölgede bir akıl tapınağı açılır. Ulusal Egemenlik Kurulu, her bölge halkının ruhban dairesini ortadan kaldırma hakkı olduğuna ilişkin bir karar çıkartır Convention’dan. Karşı çıkanlar cezalandırılır. 15 ayda 2569 ölüm cezası verilir. Papazlara kırmızı devrim başlıkları giydirilir, işlerine son verilir. Bunlara ilk karşı çıkan Danton’dur. Yer yer başkaldırı başlar (Courtalin, Villequires, Lot-et Garonne ayaklanmaları). Bu arada “yüksek varlık dini” diye bir din oluşturulur ve çeşitli etkinlikler yapılır. Laisizm bütün şiddetiyle egemendir. 1795-1801 arası devlet kiliseden ayrılır. 1802’de Condorcet ve Quinet’den esinlenen rejim gelir. 1814’te dinler özgürdür. 1830’da dinlere hazineden yardım yapılır. 1881’de din okuldan kovulur ve okul dünyevileşir. Milli Eğitim Bakanı Jules Ferry, bu gelişmenin amacını sırdaş Jules Cambon’a şöyle açıklar: “Amacım, Tanrısız ve kralsız bir insanlık örgütlemektir” (DURAN-PRINBORGNE, s. 19-24, CAPERAN, s.1-15). Fransa’da cumhuriyet laik okulu, okul da cumhuriyeti kurmuştur (BERGOUNIUX. Zb20). 1886, 1887’de yeni düzenlemeler yapılır. 1905’te dinle devlet ayrılır. Dinlere karşı hoşgörü ve ilgisizlik, hatta bilinçli bilgisizlik ilkeleri benimsenir. 1944, 1946, 1951, 1958, 1959, 1978, 1984, 1989, 1993, 1994’te yeni düzenlemelere gidilir. (DURAN-PRINBORGNE, s.19-24). Fransa’da din-devlet ilişkisi hep gerilimli olmuştur. (ERDOĞAN, Anayasal...s.235) ve onca sık yasal düzenlemelere karşın tartışmanın dinmesi de zordur (DURAN-PRINBORGNE, s.147). Araştırmacılar, Fransız laikliğinin dünyada benzeri görülmediğinde birleşmektedirler, Fransa’da laiklik değil, karmaşık bir laisizm sözkonusudur (TROTABAS, s.1, 31, 203-224); ABEL, 30, 38; TÜRKÖNE, s.13). Görülüyor ki bizim Anayasasında laikliği tanımlamayan Fransa (MADIOT, Yves, Le Juge et la laïcité, Pouvoirs, 1995, n.75, s.71), laiklik uygulamasına, laisizmin en aşırı biçimi olarak, işe dini dışlamaya başlamış, katı kilise (din)/devlet ayırımına, buradan da daha yumuşak, açık ve barışçı bir ayırımı geçmiştir; onlarca yasa ve sayısız genelge çıkarmıştır. Ancak sorunlu laiklik uygulaması sorunsallığını bugün de sürdürmektedir. Bir Fransız bilim adamına göre, (Fransa’da) “Daha dünün sert tartışmalarından, dinle devletin birbirinden ayrılmasını sağlayan Yasadan (1905) hemen sonra bugünün birlikte barış içinde yaşanmasına geçiş için elbette daha çok yol vardır” (ROBERT, s.62; WIEVIORKA, Michel, Laïcité et démocratie, Pouvoirs, 1995, n.75, s.63).

Geçen yıl İstanbul’da yapılan bir bilimsel toplantıda Prof. Jean MORANGE, Fransa da laiklik açısından her şeyin iyi olmadığını, laiklikle din özgürlüğü arasında dengenin çok kırılgan olduğunu, Fransız devletinin Müslümanlar gibi din topluluklarıyla ilişki kurmada zorlandığını vurgulamıştır (Milliyet, 27.11.1999). Bununla birlikte Fransa, gittikçe yumuşayan bir laikliğe doğru yürümüştür. Devlet-din ilişkilerinde iki Fransa karşıtlığı büyük ölçüde bitmiş, düşmanca ayırım (separation hostile) yerini barışçı, sıcak ve yumuşak ilişkiler içinde bir arada yaşamaya dayanan hoşgörülü ayırımı (separation bienveillante) bırakmıştır. (BAUBEROT, ROCHE-POULE, ileten: ANAYURT, Ömer, Fransa’da klasik-geleneksel laikliğin çözülüşü ve modern laikliğe geçiş (din-devlet küslüğünden din-devlet barışmasına), Türkiye Günlüğü, n. 29, s.169-173). Fransız Devrimi, ruhban sınıfını ve Kanonik huku silebilmek için sınırı aşan davranışlara girmiştir. Sözelimi, Fransız Ceza Yasası, Kanonik hukuka tepki olarak doğduğundan, suçların yarışmasında, “versari in re illicita” kuralını dışlamış, ancak aşırı tepki yüzünden ardı ardına işlenen suçlarda erime sistemini benimsemiş, faili suçlarda en ağırlıya cezalandırmakla yetinmiştir. Kilise hukukuna göre kanıtların kraliçesi ikrardır”. Fransız hukuku kişinin kendine karşı tanık olamayacağını söyleyerek ikrarı uzun süre kanıt olarak benimsememiştir. Kilise hukuku zinada az kanıtlı

ve yetmiş yıllık deneyimimizi^{69[69]}, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarını^{70[70]}, dünya ülkelerinin yanı sıra Avrupa ve özellikle girmeyi beklediğimiz Avrupa

yetiniyordu. Fransız hukuku, zina suç almaktan çıkıncaya değin (1975), aşk mektuplarını tek kanıt olarak benimsedi

^{69[69]} Araştırmacılar, Türk laikliğinin Fransız laisizminden esinlendiği konusunda görüş birliği içindedirler. Bir araştırmaya göre, Osmanlı döneminden başlayarak özellikle Fransız pozitivistlerinin amacı Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak değil, Türkiye'deki pozitivist sayısını çoğaltmak ve İslam dininin yerine pozitivismi geçirmek olmuştur (KORLAELÇİ, Murtaza, Tanzimatçılarımız ve pozitivistler, Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslar arası Sempozyumu, 31 Ekim-3 Kasım 1989, Ankara, 1994, s.43). Esasen, geçen yüzyılda ve erken Cumhuriyet döneminde bizde Batı demek Fransa demektir (ADIVAR, A.Adnan, Türkiye'de İslami ve batılı düşüncelerin etkileşimi, Türkiye'de İslam ve laiklik (derleme), İstanbul, 1995, s.20; TÜRKÖNE, s.13; ABEL, s. 30, 38; KADIOĞLU, s. 28, 97; GÖZLER, s. 134; VERGİN, s. 11 vd.; ERDOĞAN, Demokrasi..., s. 290 vd.; MARDIN, Şerif Kolektif Bellek ve Meşrutiyetlerin Çatışması, Avrupa'da Etik, Din ve Laiklik, İstanbul, 1995, s. 11; ARKOUN, s. 21; İslam..., s.37; TİMUR, Taner, Türk Devrimi ve Sonrası, Ankara, 1997, s. 102 vd.; TURGUT, s. 108; HOCAOĞLU, s. 59 vd.) Dinin yönetiminin dinsel topluluklara-ki bunlar tarikatlar değildir, devletçe benimsenen dinlerdir- bırakılması düşüncesini aslında herkes paylaşmaktadır. Ancak Türkiye'deki laikliğin, bu klasik laiklik olmadığı, Türkiye'ye özgü olduğu, kamu yararını sağlamak için devletin din işlerine karışma yetkisi bulunduğu ileri sürülmüştür (Anayasa Mahkemesinin 22.5.1997, 3/3 sayılı kararında yer alan C.Başsavcılığı görüşü, R.G., 2.6.2000; Laiklik..., Genelkurmay..., s. 17, 54 vd.; TANİLLİ, s. 229; KARAKAŞ, eser Vergileme ve laiklik, Finansal Forum, 19.9.1999). Bugünkü Fransız ve Türkiye'deki laiklik anlayışı ve uygulamasındaki benzerlik ve farklılıklar için bakınız: ULUSOY, Ali Fransız ve Türk laiklik anlayışlarının karşılaştırılması, Liberal Düşünce, Bahar 1999, sayı:14, s.96-101.

Yine araştırmacılar, uygulamanın laisizme dönüştüğü için sıkıntılı doğduğunu, dinde reformu dinin kendi kendisinin yapabileceğini, çoğulculuk ilkesi yaşama geçirilmedikçe, laisizmin sorun yaratacağını, Türkiye'nin çoğulculuğu ulusal birliğe indirgeyerek algıladığını, böylece laikliğin üzerine oturacağı tek dal olan çoğulculuk dahnı kestiğini, devletin dinin işlevini yüklenerek devletin hizmetinde laisist bir sistem oluşturduğunu, kutsalıktan çıkmadıkça, çoğulcu ve esnek olmadıkça sorunun çözülemeyeceğini, laikleşmenin, araçtan çok amaca (telos) ve bir yaşam biçimine dönüştüğünü ileri sürmekteydiler (KADIOĞLU, s. 22, 26, 29, 30, 31, 75-77, 97, TİMUR, s. 118; ABEL, s.38; VANER, Semih, Milliyet, 27.12.1999; VERGİN, s. 10 vd.). Emekli Büyükelçi Sayın gündüz AKTAN, yeni bir yazısında, tarihsel nedenlerle hep güçlü olan devletin, bugün Osmanlı döneminden daha güçlü olduğunu belirtmektedir. Yazara göre, bu "Kısmen de, laikleşmenin dini kutsalı kısmen de tahrip etmesi sonucu oluşan boşluğu, devletin metafizik anlamda kutsallaşarak doldurulmasından kaynaklanmaktadır" (Devlet başa kuzgun leşe, Radikal, 5.8.2000. Kuşkusuz tartışmalı bir görüştür bu.) Bir Atatürkçü aydın, toplumda bir kimlik bunalımı ve değerler boşluğu doğduğunu belirtmektedir. (ARAT, Necla, ideolojik bağlamda din-bilim-felsefe, yeni forum, c. 10, n.244 (1 Kasım 1989)s. 38)(Bu dönem laikliğinin aydınlarca nasıl nitelendirildikleri hakkında bakınız: ERDOĞAN, Demokrasi..., s.272). O zaman yapılacak iş bellidir: Laisizmi laikliğe dönüştürmek. Zira "laiklik, dinin yerini alacak yeni bir doğmalar sistemi, yurttaşlar için benimsenmesi zorunlu bir insan sistemi olamaz" (Laiklik..., Genelkurmay..., s. 14). Ancak 1920'li, 1930'lu yıllar uygulamasını eleştirirken çok dikkatli ve bilimsel olmak zorundayız. Atatürk, bir eylemci ve devrimciydi. Devrim gülsuyuyla yapılmaz, karşıtlar dışlanarak uygulanır. Bir devrimciyi doğru yargılayabilmek için, sondaj-arşiv yöntemiyle şu ya da bu koşullarda söylediklerinden yola çıkmak asıl kimliğini yadsımak olur. Onun yürüdüğü çizgiye ve asıl amacına bakmak gerekir. Bu amaç, Atatürk için kısa erimde Cumhuriyet, uzun erimde demokrasidir. Ancak onun ömrü Cumhuriyete yetmiş, demokrasiye gelecek kuşaklara bırakmıştır. Eğer bu amacı gözetmezsek, kurtuluş savaşında bütün güçleri yanına almak için cumhuriyetçiliğini bir "ulusal sır" olarak vicdanında saklayan Atatürk'ü, kongreleri ve Meclisi açarken yaptığı konuşmalarda sondaj-arşiv yöntemiyle yakaladığımız padişahlığı ve hilafeti kurtarma sözlerine bakarak yargılama yanlışlığına düşer, onun padişahçı-halifeci olduğunu ileri sürebiliriz. Unutmayalım ki, Atatürk, uygulamayı evrelere ayırarak adım adım yürümüştür. Atatürk'ün yaptıkları bütünleştirilerek yargılanmalıdır. Çünkü "insan yaptığıdır" (A.Malraux). (Atatürk ve Atatürkçülüğe nasıl yaklaşılacağı, yöntem ve tanımlamanın nasıl yapılacağı konusunda 1981'de sunduğum bildiriler için bakınız: Atatürk devriminin sorunsalı ve niteliği, Varlık Dergisi, Mayıs 1982; Atatürk devriminin tanımı ve çözümlenmesi, Varlık Dergisi, Eylül 1982. Aynı yazılar, Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne adlı kitabımda da yer almıştır. S. 273-294). O dönemdeki laiklik uygulama ve anlayışı,

demokrasiye geçildikten sonra elbette başka olacak, yeniden biçimlenecektir. Atatürk'ün döneminde, Fuad Köprülü başkanlığında bir komisyon din reformu raporu hazırlamış, tapınma biçimini bile değiştirmeye kalkmıştır (VELİDEDEOĞLU, Meriç Dini İslah projesi, Cumhuriyet, 18.11.1999; FEREZO, MuhammedR., Laiklikte aşırılık ve ılımlılık, Türkiye'de İslam ve Laiklik (derleme), 1995, s. 24 vd.). Atatürk büyüü (karizmatik) bir önderdir ve çok güçlüdür. Onun "Benim isteyip de yaptırılmayacağı hiçbir şey yoktur" dediği dönemdir, bu. Öyle ki, Falik Rıfkı Atay'ın "Çankaya"sında belirttiği gibi, bu dönemde Atatürk'e "emret paşam, kitabı değiştirelim" diyen din adamları bile çıkmıştır. Ama bu reform, "Ben Luther olmayacağım" diyen Atatürk (TİMUR, s.120) tarafından uygulanmamıştır. Bu doğru bir tutumdur. Çünkü laik bir devlette dini, din belirlen, devlet değil. Atatürk ise, Luther gibi bir din adamı değildir. Dinde reforma gerek olup olmayacağı, bizzet dinin ve buna öncülük eden din adamlarının, Luther'lerin işidir. Oysa Atatürk bir devlet adamıdır.

Atatürk'ün yaptıkları bütünleştirilerek yargılanmalıdır. Çünkü "insan yaptığıdır" (A.Malraux).

^{70[70]} Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin din ve vicdan özgürlüğüyle ilgili kararlarını şimdiden değerlendirmeye başlamalıdır. Çünkü bu kararlar, Türkiye'nin doğru bir noktada olmadığını vurgulayan

Birliği ülkelerini, tarihsel gelişim, yasal kaynaklar, sistemlerin temel ilkeleri, dinlerin konumları, örgütlenme, dinsel kültür, parasal durum, din adamlarının hukuksal konumları ve benzerleri açılarından değerlendirir ve laikliğin her ülkede başka başka uygulanma sınırlarının teokrasi ve laisizm olduğunu gözetirsek, kalıcı sağ esen sonuçlara ulaşacağımızı; Avrupa Birliğine adaylık statümüzü tartışılır kılan etkenlerden birisini de böylelikle aşacağımızı vurgulamakla yetiniyorum^{71[71]}

Yeter ki, din-devlet ilişkilerinde, insan ve din öğeleri değişmediğinden ibretlerle dolu insanlık tarihinin bizim de tarihimiz ve kronojimiz olduğunu unutmayalım. Ondan dert alalım.

Yeter ki ileri ülkelerde eleştirileri değerlendirelim, hastalıklı yönlerini ayıklayalım, dışlayalım.

Yeter ki, “bize özgü laiklik” anlayışında, laikliğin özünün örselenmesine izin vermeyelim. Verirsek laiklik, bize cömertçe sunduğu özgürlüğü barışı, akılcılığı, dinamikleri tümüyle geri alır. Türkiye’de yaşanan olay budur.

Türk halkının ezici çoğunluğu, laikliği benimsemiştir; onun laiklikle bir sorunu yoktur. Sorun, zaman zaman, laiklik ilkesinin sapmalara, kırılmalara, hatta başkalaşıma uğratılmasından kaynaklanmaktadır.

Türk halkı, yeni bir anayasa istiyor. Anayasasını ve, anayasalı değil hak ve özgürlüklerini teslim eden “anayasal devleti”ni geri istiyor.^{72[72]}

ANAYASA

“Kötü bir düzen, doğal bir felaket değildir; düzeltilebilir”.

Athol

FUGARD

Anayasalar, devletin gücünü sınırlayan, bireylerin hak ve özgürlük alanlarıyla bunların çığnenmelerine karşı denetim yollarını belirleyen, her türlü hukuk dışılığı dışlayan ve iktidarın tek elde toplanmasını engelleyen, gelişmeyi kurumsallaştıran metinlerdir.

Demokrasilerde devlet birey içindir, birey devlet için değil, Zira demokraside birey öznedir, yüklem değil, Bunu sağlamak için anayasalar, insanlığın evrensel ahlak kodu sayılan hak ve özgürlükleri gerçekleştirmeyi kaygı edinirler. Anayasa, amaç – değer değil, araç-değerdir.

Anayasa, vazgeçilmez değerler ve gelecekteki ortam yaşam konularında bir tür uzlaşmadır. Toplum anayasa üzerinde tartışır, temsilciler onu kaleme alır ve o özgür iradeyle benimser. Özgür iradeye yaşılanan bir hukuk düzeninde^{73[73]} anayasa bu düzenle çatışamaz ve boşlukta kalamaz.

deđerlendirmeler de içermektedir. (PETTITI, L-Edmond/DECAUX, Emmanuel/IMBERT, P.Henri, La Convention europeenne des droits de l homme, Commentaire article par article, Paris, 1995, s.353-363).

Avrupa İnsan hakları Mahkemesinin yansız olmadığı yolundaki suçlamaları bir yana bırakalım. Bir mahkeme için en ağır suçlama budur. Bu suçlama yapılırca, dayanaklarını göstermek ve kanıtlamak gerekir. Yapılacak iş şudur. Önyargısız olarak mahkemenin kararlarını hukukun ışığında irdelemek, varsa yanlışlarını göstermektir. Hepsi bu kadar. (Aynı görüş; DÖNMEZER, Sulhi, Hukuk Kurultayı, s. 193).

^{71[71]} Sayın İlter TÜRKMEN, bir yazısında, Yunanistan’ın AB içinde laikleşmeye çalıştığını belirttiikten sonra şu vurguyu yapmaktadır. “Bizde ise laiklik sistemindeki geldiklere şimdilik dokunulamıyor.” (Çağdaşlaşma, Hürriyet, 6.6.2000). “Tarih mekanik bir biçimde yinelenmez. Fizikçilerin deyişiyile benzerlikler inşa eder. Dayanışma benzerlikleri, risk benzerlikleri, tutum benzerlikleri... Daha önceki bunalımlar, olabilecek en iyi hazırlıktır” (MINC, Alain (M.A.Alioğulları), Ankara, 1995, s.1999)

^{72[72]} ERDOĞAN, Anayasal demokrasi, Ankara , 1999; ALİEFENDİOĞLU, s.124.

^{73[73]} Yargıtay’ın yerleşik kararları da bu yöndedir. Öyle ki, Yüce Mahkeme, özgür irade konusunda son derece duyarlıdır. Kira sözleşmesi yapılırken, kiracıdan alınan boşaltma taahhüdü, kiracının zayıf durumda bulunması ve

Bir yazarımızın dediği gibi “Strasburg’da mahkum edilen; Türkiye’nin mücadelecisi (...) demokrasi anlayışıdır”^{74[74]}

Bu anlayışla yapılan anayasalar, kolay kolay yaşayamazlar.

Özürlü doğan 1982 Anayasası yürürlükte kaldığı sürece tartışma rejim içinde kalmayacak, hep rejim üzerinde olacaktır^{75[75]}. Bir “Polis tüzüğü”nü andıran bu Anayasanın kaldırılması ya da temelden değiştirilmesi konusunda toplum söz birliği içindedir^{76[76]}

bunun irade üzerindeki örtük (zimmi) baskısı nedeniyle batıl (nul) sayılmaktadır. (İçtihatları Birleştirme Kararı, 4.10.1944, 28; HGK, 28.5.1979; 17.5.1989, 264/350; 2.10.1996. 549/645). 1982 Anayasası hakkında “Bırakın “hayır” oylarının “mavi” renginin “şeffaf” zarflardan görüldüğünü ve “hayır” diyenlerin sandık başlarında tespit edilerek sonradan “ıcaplarına bakılacağı” dedikodusunu, bırakın “hayır” oyunun rengi olan mavinin” Yunan bayrağının rengidir” gibi “aşırı milliyetçi” propagandalarla küçümsendiğini; sadece ve yalnızca, kamuoyu önünde tartışma yasaklandığı (...) için, bu anayasa oylaması meşru değil” diyen Kongar, Sayın Süleyman Demirel ve Sayın Ferruh Bozbeyle’nin de, Anayasa oylaması açısından, aynı görüşü savunduklarını ekliyor ve bu konudaki demecilerine yer veriyor (KONGAR, Emre, 1982 Anayasası ve bir hukuk adamı, Cumhuriyet, 20.9.1999). Ayrıca bakınız; ASLAN, Zühtü Anayasalar ve meşruluk sorunu, Yeni Türkiye, Kasım-Aralık 1999 sayı: 30, s. 564-571; BERKTAY, Fatmagül, Tartışmadan olmaz, Radikal, 7.4.2000; BELGE, Murat Toplum anayasası, Radikal, 12.3.2000; Anayasaların dengesi, Yeni Binyıl, 22.6.2000.

“Meşruluk” kavramı, siyaset biliminin ve hukukunun en önemli boyutlarından biridir.

Buna göre, iktidar çoğunluğa dayanmalı ve “çoğunluğun katılımıyla/rızasıyla yönetiliyoruz” inancı toplumda bulunmalıdır (Weber, Kelsen, Aron, Burdeau Duverger, Easton, Lipton...) Toplumu barış içinde yaşatan, iktidarı ve devleti ayakta tutan büyümlü öge, bu inançtır. “Meşruluk, sitenin görünmeyen barış meleğidir”. (FERRARO).

Çoğunluğun rızasına dayanan meşruluğun iki boyutu vardır: Birincisi, yazılı hukuka göre değil, hukuka uygun yazılı hukuka göre iktidara gelmek. Buna “biçimsel meşruluk: legitimize formelle” denmektedir. Bir kişi ya da yasa, hukuka aykırı olarak ya da hukuk kurallarını dolanarak benimsenmiş ya da bir yerlere gelmişse biçimsel meşruluktan yoksundur. İradeye baskıyla yapılan oylamalar da bunun tipik örneğidirler.

İkincisi, biçimsel meşruluk, meşruluk için yetmez. “Maddi meşruluk” (legitimite materielle) da gerekir. Hukuka uygun olarak oylanma yapılsa ve fakat zaman içinde güven gerilemiş ve azınlığa düşmüş ise, maddi meşruluk yitirilmiş olur. (DEBBASCH/BURDEAU/PONTIER/RICCI, Droit Constitutionnel et institutions politiques, Paris, 1988, s 225-227; BURDEAU, Georges, Droit Constitutionnel, Paris, 1988, I, s. 29, 37, 67, 77; DUVERGER, Institutions politiques et droit constitutionnel, Paris, 1975, I, s. 386 vd.; Introduction a la politique, Paris, 1964, s. 268 vd.; BARILLON, Dictionnaire de la Constitution, Paris, 1986, s. 273, 274).

İşte bu nedenle 218 yıl önce 1782’de İngiltere Başbakanı North, 1887’de Fransız Cumhurbaşkanı J.Grevy, 28.4.1969’da de Gaulle (hem de kesin sonuçlarını beklemeden), 1979’da Türkiye Başbakanı Ecevit, 1990’da Başbakan Thatcher, süreleri bitmeden iktidarı bırakmışlardır.

Dünyanın hiçbir demokratik ülkesinde anayasalar, zora dayalı oylamalardan sonraki kabul oranına ulaşamamışlardır. Saddam Hüseyin Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde % 100 oy alıyor. Acaba neden? 1982 Anayasasının % 93 oyla benimsenmesi, gerçeği yansıtmaması açısından çok fazla değil mi?

^{74[74]} ÇAĞLAR, Bakır, Anayasa yargısının güncelliği, yargıçlar zamanı, Anayasa yargısı, Ankara 1998, s.65.

^{75[75]} “Polis tüzüğü” benzetmesi Tanilli’nindir (TANİLLİ, Server, Türkiye’de devrim ve karşı devrim, Adımlar Sanat, Nisan 2000, s.16). “Bir topluma, onun özgür iradesi, özgür katılımı, onayı ve rızası olmaksızın, içinde düşürüldüğü koşullardan yararlanılarak, bazı güçler tarafından giydirilmiş, ona yabancı, ona dar, onun benimseyemediği bir Anayasa. Hiçbir çağdaş toplum, kendi rızası dışında, kendisine kabul ettirilmiş bir anayasayla yaşamayı çok uzun süre içine sindiremez” (GÜRKAN, A.Güven, Anayasa Kurultayı, Ankara, 27-28 Şubat 1997, s.125. vd.).

^{76[76]} “Bu devlet, anayasa ve rejim reformu yapmaya mecburdur. Türkiye Cumhuriyeti devleti, imza attığı için değil veya Batıdaki insanları memnun etmek için de değil, onları hoşnut etmek için de değil; kendi halkı için, bugün dünyanın geldiği yerdeki hak ve özgürlükleri mutlaka sağlamalıdır” (DEMİREL, Süleyman 23.9.1991’de Türk-İş’i ziyareti sırasındaki demeci). Yine Sayın Demirel’e göre “1982 Anayasası, hazırlanışı, sunuluşu, kabul edilişi, nihayet şartları ve içeriği itibarıyla demokratik değildir. Bu Anayasa, Türkiye’ye yeni bir anayasal düzen getirmiştir. Fakat bunun tam anlamıyla demokratik anayasal bir düzen olduğu söylenemez” (16.5.1993). “Bugünkü rejim bunalımının ve sıkıntısının başta gelen nedeni, hiç kuşkusuz 1982 Anayasasıdır. Bu Anayasa, bir tepki döneminde ve yoğun baskı altında hazırlanmış ve halk oylamasına sunulmuştur. Yani olağan koşullarda demokrasiye alışmış, demokrasiyi özümsemiş bir toplumun kabul edebileceği bir anayasa değildi. Onun için kısa sürede bu Anayasa eskimiştir. Toplum dinamizmi gitgide artan Türk toplumu, bu Anayasaya sığamaz duruma gelmiştir. Şimdiden Anayasa, birçok noktada toplumdan gelen baskılarla delik deşik olmuştur ve sahipsiz kalmıştır. Bu Anayasayı savunan, haklı göstermeye çalışan ve toplumda etkisi bulunan tek bir kişi veya kuruluş kalmamıştır” (ECEVİT, Bülent, 26.9.1991’de Türk-İş’i ziyareti sırasındaki demeci).

Sözleşme/bağit hukukta özgür iradenin/rızanın ürünü olmalıdır. Özgür iradeye dayanmayan ve bunu yansıtmayan sözleşme/bağit, yokluk (inexistence) değil, butlan (nullite) yaptırımıyla sakatlanır. Özgür iradeyi bozan (ıfsat eden) (Borçlar Yasası, md 23) nedenlerin başında yanlışlığı (hata), hile ve ikrah (Borçlar Yasası, md. 24-30) gelir. 1944 tarihli İçtihatları Birleştirme Kararında yansıtıldığı üzere, irade üzerinde açıktan bir tehdidi değil,

18 yılda günü kurtarmak için bir çok kez değiştirilen, 90 maddesi değiştirilmesi bekleyen ^{77[77]} 1982 Anayasasının yürürlükte kalmasının nedeni, toplumca ve özgürce benimsendiğinden değil, yasama organının yapılacak düzenlemelerde uyuşmamasındandır. Uzlaşmazlık, ne yazık ki, 1981Anayasasının yaşamda kalma koşulu olmuştur.

Türkiye 21. yüzyıla özgürlüklerin ve hakların nasıl sınırlanacağı kaygısına dayanan, Anayasaya aykırı yasaları bile kollayan (geçici md.15), güdümlü ve demokrasinin”ethos”una aykırı bir anayasayla giremez. Girmemelidir. “Bunalımların artmasıyla istisnalar (nasıl) olağanlaşırsa” ^{78[78]} istisnalardan yola çıkan bir Anayasanın bunalımlar yaratması da o denli doğaldır.

Türk ulusu, yürürlükte kaldığı sürece bu anayasaya uyacaktır, uyulmasını da istiyor.

Ancak, yepyeni bir anayasa da istiyor.

Özgürlükçü, çoğulcu, katılımcı demokrasi, iktidar ve özgürlük dengesi ve temiz toplum ortamı özlemlerini bütün boyutlarıyla, gerçekleştiren, insan onuru ve hukukun üstünlüğünü temeline oturan katı ideolojik doğmalardan arınmış, değişime açık, esnek, toplumun değerleriyle tümleşik, “normlarla ne buyurulacağını değil, normların nasıl yaratılacaklarını gösteren” (Sartori), temelden yola çıktığı için toplumun devingen yapısına ve dokusuna uygun ilkelerle yol gösterici, çatışmacı değil, uzlaştırıcı yepyeni bir anayasanın yapılması zorunludur. Birey, toplum ve devlet ilişkileri ancak böyle bir anayasal düzende sağlığına kavuşacaktır.

Çünkü, demokrasi birey özgürlüğü için vardır. Hukuk özgürlüklere güvence için vardır. Anayasa da, bu güvenceleri devlete karşı korumak ve onu taahhüt altına sokmak için vardır ^{79[79]}. Anayasaların özü, kolaylıkla kaleme alınan metinde değil, metinle sınırlasalar, deyiş yerindeyse, hukukun çek valfidir.

Kısacası halk, kendi anayasasını istemektedir ve bu doğrultudaki arayışlar yoğunlaşmıştır.

Telaşa, kaygıya gerek yok.

Böyle davranan, böylesine haklı ve demokratik bir dileğin gerçekleşmesini isteyen bir ulus, ne istediğini bilen bir ulustur. Büyük bir ulustur. Onunla övünç duymalıyız, kıvanç duymalıyız, isteğine saygı duymalıyız.

Bu fırsat iyi değerlendirilmelidir.

örtülü ve dolaylı bir baskıyı bile reddeden bir hukuk sisteminde, bir toplumsal sözleşme olan anayasaların da halkın ya da halkın gerçek temsilcilerinin özgür iradesiyle benimsenmeleri zorunludur. 1982 Anayasasının halkın gerçek temsilcilerince yapılmadığı gerçeği bir yana, devlet başkanıyla birlikte oylanması, tartışma yasağı nedeniyle tek yanlı beyin yıkamadan sonra halkın oyuna sunulması, karşı görüşlerin yasaklanması, gizli oy ilkesinin çiğnenmesi, Anayasa benimsenmediği takdirde pretoryen yönetimin süreceği mesajının verilmesi iradeyi bozan nedenler değil de nedir? Bunları mesleğine saygılı bir hukukçu yadsıyabilir mi? Öte yandan bu Anayasa doğduğu andan bugüne Türk halkının çeşitli kesimleri sürgit karşı çıkmışlardır. Halk, iradeyi, rızayı bozan bu sözleşmeye, onu benimseyerek, hiç birzaman icazet vermemiştir (BorçlarYasası, md 31). Bu durumda hukuksal tanıyı (teşhis) çok yürekle ve doğru koymak zorundayız. Hukukta çifte ölçüt kullanılamaz. Olay, tek ölçütle hukuk ölçütüyle değerlendirilmelidir. Kira sözleşmesinde olduğu gibi, örtülü baskıyı bile butlan nedeni sayan bir hukuk sisteminin, toplumsal sözleşme olan Anayasanın oylanması sırasında yaşanan ve özgür iradeyi bozan somut ve pozitif olayları görmezlikten gelmesi düşünülemez. Hukuka olmuş olmamış; yaşanmış yaşanmamış sayılamaz. Yaşanan olayları çürütmek ve olmamış saymak olanaksızdır. Ancak, sık sık belirttiğim gibi, burada olsa olsa butlan yaptırım sözkonusudur. Bu yüzden de toplumsal sözleşme, yani bir sözleşmeyle (anayasayla) kaldırılincaya değin yürürlükte kalır ve hukuksal sonuçlar doğurur. Eğer yokluk yaptırım sözkonusu olsaydı, doğduğu andan itibaren yok sayılacağından hukuksal sonuçlar doğurmayacaktı

^{77[77]} .Anayasa Komisyonu Başkanının demeci, Sabah, 29.4.2000.

^{78[78]} BOBBIO, Norberto (M.Portelli), La crise permanente, Pouvoirs, 1981, n.18, s.8.

^{79[79]} SARTORU, Giovanni, (E.Özbudun), Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği Ankara, 1997, s.257; ALİEFENDİOĞLU, s.116-119.123, 124.

Ancak bugünkü koşullarda, 1982 Anayasasının değiştirilebileceği bile kuşkuludur. Yasama organının ve özellikle siyasal partilerin yapıları, buna izin vermemektedir.

Birçok maddesi değiştirilen, yarıdan çok maddesi değiştirilmek istenen bir Anayasa ile bu değişikliğe bile izin vermeyen siyasal bir yapı karşısında bulunduğumuza göre, çare nedir?

Herkesi bu sorunun üzerinde yoğunlaşmaya ve ülke için özveride bulunmaya çağırıyorum.

Yalnızca beni bağlayan kişisel kanımı eklemeden de edemiyorum.

Acaba halkın bütün kesimlerini temsil eden katılımcı bir kurucu meclisle yepyeni bir anayasa yapılamaz mı?

Bence yapılabilir.

Ancak burada üç noktanın altını çizmek isterim.

Birincisi, kurucu meclisin yapısıyla ilgilidir. Meclis; üniversitelerin, meslek kuruluşları, sendikalar gibi sivil toplum örgütlerinin, seçim barajı altında kalanlar dahil, nesnel ölçütlere göre, bütün siyasal partilerin ve benzerlerinin temsilciliklerinden oluşmalı, katılım olabildiğince geniş tutulmalı; bu konuda geçmişteki yanlışlara düşülmelidir.

İkincisi, anayasa yapılırken karşılaştırmalı hukuktan, insan haklarına ve özgürlüklerine ilişkin evrensel bildirimlerden, Avrupa Birliğiyle ilgili sözleşmelerden, yeren ve uluslar arası mahkeme kararlarından esinlenilmelidir.

Üçüncü, kamuoyunun eğilimleri gözetilmeli, açık tartışmalar sonucu kotarılan “toplumsal sözleşme” halkoyuna sunulmalıdır.

Elbette toplumca üzerinde uzlaşılan böyle bir Anayasa; bu kez Philadelphia’da, Paris’te, Berlin’de Madrid’te değil, Ankara’da kotarılacak, hiç kuşkusuz hem demokratik ve hem de hepimizin ortak ürünü bulunduğu için güçlü olacak; Türk toplumu anayasasına kavuşacak, Türkiye’de anayasal bir devlet olmanın kıvancını yaşayacaktır.

Çünkü demokrasiye geçiş, toplumdaki bütün kesimleri ve kümeleri kapsayan bir diyalog ve görüşmeler dizisidir^{80[80]}

Türk Halkı, herkesin hukuka uymasını istiyor.

HUKUKA UYMA BİLİNCİ

“Bizi koruyan, hukuk kuralı değildir, kuralı koruyan biziz.”

Georges

BERNANOS

(Dialogues des

Carmelites)

“Hukuk sistemi, gerçek özgürlüğün kralığıdır.”

Friedrich

HEGEL

Amerikan Yüksek Mahkemesinin görkemli kapısında, adalet tarihinin sekiz figürü yer almıştır. Onlardan birisi de Kral I.James ile Başyargıç Coke’un öyküsüyle ilgilidir.

Olay İngiltere’de geçer.

^{80[80]} DE KLERK, F.Willem, Nobel’i alırken ağladım, Milliyet, 9.7.2000.

1612’de dinsel olmayan bir suç nedeniyle Kilise Mahkemesinin yetkisini aşarak birini tutuklamak ve laik mahkemenin bunu önlemek istemesi üzerine olaya el koyan Kral I.James ve Başpiskopos Canterbury şu görüşte birleşirler: “Kral, kral adına hüküm kuran yargıçların yerine geçerek her zaman karar verebilir.” İngiliz Üst mahkeme Başkanı Edward Coke söz alır ve “Kral, İngiliz hukukuna göre hiçbir davada karar veremez. Dava, hukuka göre ancak mahkemelerce çözülebilir” diye karşı çıkar. Doğal hukuk öğrenimi gören Kral, hukukun akla dayandığını ve uyumsuzluğu çözmek için bunun yettiğini söyleyince Coke, Kralın doğa hakkındaki kuşkusuz yetkin bir bilgisi olduğunu, ancak uyrukların yaşam, miras ve mallarına ilişkin davaları çözmek için doğal aklının yetmeyeceğini, uzun inceleme ve deneyim sonucu elde edilen hukuksal akla gerek bulunduğunu belirtir. Kral bu görüşü reddeder ve kendisinin yasalara bağlı kılınmasının ihanet olduğunu söyler. Bunun üzerine Baş yargıç Coke, şu yanıtı verir: “Kuşkusuz majesteleri hiçbir insana bağlı değildir. Ancak, herkes gibi Kral da yasalara uymak zorundadır” Bu özdeyiş hukuk tarihinde “üstünlüğün hukukunu” uygulamak isteyenlere, “hukukun üstünlüğünü” savunanların en eşsiz yanıtlarından biridir ^{81[81]}.

Evet, herkes yasalara uymalıdır.

Bugünse yasalar adil hukuka: herkes hem hukuka, hem de yasalara uyacaktır. Hiç kimse, hiçbir zaman, hiçbir bahaneyle yasaları aşamaz. dolanamaz.

Yasalar adil hukuka, devlet de bu yasalara uyarsa, ancak o zaman hukukun üstünlüğü sağlanabilir.

Gelin görün ki, bizde, ilkin yasalar hukuka uymuyor.

Hukuk bilincine sahip bir toplumda yalnızca hukukçuların değil, herkesin bildiği bir kural vardır: Yasalar geneldir, herkese eşit uygulanmak için çıkarılır, kişiler için yasa yapılmaz. Hukuk kişilere uydurulmaz. Kişiler hukuka uyarlar.

Kural bu iken, 1997, de ve 1999’da Yüksek Seçim Kuruluna belli dönemler için seçilen üyelerin süreleri uzatılmış, 1999’da Başkan ve Başkanvekili kur’a dışı tutulmuştur. Gerekçe şudur: Görevdeki üyelerin bilgi birikimi ve deneyimlerinden yararlanmak ^{82[82]}

Bu tutum, yalnız hukukun genelliği ilkesine değil, belli kişileri, belli dönem için seçenlerin iradelerine de aykırıdır. Çünkü kartlar, dağıtıldıktan sonra karıştırılmıştır.

Yargıtay’ımızın bu konudaki refleksi, salt hukuksal açıdan değerlendirilmelidir.

Atatürk’ün ömür boyu Cumhurbaşkanlığını reddetme gerekçelerinden bir buydu. Ama görünen odur ki, Tanzimatın “yok yasa, yap yasa” anlayışı ve bunun

^{81[81]} MACCORMICK, Le raisonnement juridique, Archives de philosophie dudroit d’aujourd’hui, Paris, 1988, s.100

^{82[82]} 82) 5.6.1997 tarih ve 4267 sayılı Yasanın Anayasa Komisyonunca sunulan bilim kaçağı, kozmetik gerekçesinde şöyle denmektedir:”Teklifte getirilen bir diğer değişik ile Kurula 1993 yılının Ocak ayında seçilenlerin yerine 2000 yılının Ocak ayında seçim yapılması öngörülmektedir. Bu suretle halen Kurulda bulunan görevli beş kıdemli üyenin çalışma süresi uzatılmaktadır. Bu üyeler seçmen Kütüğü yazısı, mahalli (yerel sözcüğü de eklenmiş, S.S.) seçimler, ara seçimler ve 24.12.1995 genel milletvekili seçiminde çalışmış, tecrübeli üyelerdir. 1996 yılında seçilen üyeleri ise henüz böyle bir tecrübe yaşamamışlardır. Milletvekili genel seçiminin2000 yılında yapılacağı dikkate alınarak, mevcut beş kıdemli üyenin seçiminin bir yıl uzatılması suretiyle muhtemel bir genel seçimde kazanılan tecrübelerden istifade edilmesi ve seçimin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amaçlanmaktadır. Bu düşüncelerle teklifin maddeleri ve tümü komisyonumuzca oybirliğiyle kabul edilmiştir.” 2.8.1999tarih ve 4448 sayılı Yasanın genel gerekçesi de aynı doğrultudadır ve “...halen görev yapmakta olan üyelerin bilgi birikim ve tecrübelerinden yararlanmaktan söz edilmektedir. Unutmayalım ki, gerekçe hukukta hilesiz bir anahtardır; kendi kilidini tanır. Ama asla bir kilide uyan bir maymuncuk değildir.

doğurduğu yas stagflasyonu bugün de sürüyor. Kişiler için yalnız yasalar değil, anayasalar bile zorlanıyor.

Sistem içinde bu tür düzenlemelere, bilimsel katta kural kirliliği (regulation pollution) denmektedir^{83[83]}

Öte yandan, yalnız yasalar değil, kişiler de hukuka ve yasalara, hatta anayasaya uymuyorlar.

Anayasaya aykırılık başka şeydir, onu çiğnemek başka şeydir. Birincisi bilinçsiz olabilir, ama ikincisi hep bilinçlidir.

“Yasalara doğru oldukları için değil, yasa oldukları için uyulur” (Montaigne). Bu bilinci insanlığın beynine, dostlarının cezaevinden kaçma önerilerini, haksızlığına inandığı yasalara karşı ölüm pahasına reddeden, Sokrates perçinlemişti. Çünkü ona göre, yasa yasaydı; cezaevinden kaçmak yasalara aykırıydı. Baldırın zehrini içti ve öldü.

Sokrates’ten 2399 yıl sonra ve hukuk çağında “Anayasa bir kez delinebilir” anlayışını somut yaşama taşıyan nice örnekler yaşadık. “İçimizde trafik kurallarını çiğnemeyen var mı” sorusuna kaç kişi evet diyebilir ki?

Hukuk bilincinin yüksekliği, uygarlığın ölçütlerinden biridir. Bir yasa adil hatta meşru olmayabilir. Onun kaldırılması ya da düzeltilmesi için meşru zeminlerde savaşılr. Ancak yürürlükte kaldığı sürece yasalara uymak, onlara titreyen ellerle yaklaşmak ödevimizdir. Hukuk böyle söyler.

Avrupa insan Hakları Mahkemesinin Türkiye’yle ilgili hükümlülük kararlarının çoğunda, “Türk iç hukukunun yapılan haksızlığı giderecek düzeyde olduğu, ancak bu hukuku işletecek mekanizmaların çalıştırılmadıkları” vurgulanmaktadır.

Evet bu hukuk mekanizmalarını çalıştıralım.

Türkiye, günde üç vakit hukukun, Anayasanın, yasaların çiğnedikleri bir ülke olmaktan çıkmalıdır.

Hukuka uyma bilincinin eksikliğinin bedelini son depremde çok ağır ödedik.

Yıllar önce deprem sonrası kaleme aldığım bir yazımda, Türkiye’nin her alanda bilimle, hatta doğa yasalarıyla inatlaştığını, acılardan sonra yine eski huyuna döndüğünü belirtmiştim.

Marmara depremi, bu inatlaşmayı bir kaz daha kanıtladı.

Türkiye bilimi izlemediği için, çareleri, olayların uyarmasıyla birlikte aramaya başlıyor.

Düşünce özgürlüğüne getirilen sınır, bağımsız olmayan askeri yargıçların devlet güvenlik mahkemelerine katılmaları, ölüm cezası, trafik kazalarında olaylar bizi iyiden iyiye üzünce uyanıyoruz.

Oysa bilim bizi yıllardan beri uyarıyordu.

Bilimsel ölçütlere göre yapılan bayındırlıkla (imar) ilgili yazılı hukuk, ciddi uygulanmadı.

Şimdi uyandı. Neyle? Depremle. Ama ne pahasına? Onca insanı ve malvarlığını yitirme pahasına.

Türkiye yalnızca bilimle değil, yaptığı yasalarla da inatlaşıyor. Onları ya hiç ya da ciddi uygulamıyor^{84[84]}

^{83[83]} TITİZ, M. Tınaz/DOĞAN, Hüsnü/BETİL, İbrahim/PAKDEMİRLİ, Ekrem/TEKELİ, İlhan, Türkiye’de Devlet Denetiminde Reformlar ve Başarılarının Değerlendirilmesi, TESEV, İstanbul, 2000, s.11, 21 vd.

^{84[84]} Türkiye’nin % 92 si deprem bölgesi, nüfusun % 95’i deprem bölgesinde yaşıyor. Sanayinin % 98’i deprem bölgesinde kuruludur. Son yüzyılda Türkiye, Şiddeti 5’ten çok 130 deprem yaşamıştır. (GÖNENSİN, Okay, 16 Ağustos’a dönüş, Yeni Binyıl, 10.7.2000). 17 Ağustos 1999 depreminden sonra Japonya Deprem Tahmin Enstitüsü Başkanı Tsuneji Rikitake şu açıklamayı yapmıştır: “Türkiye’de olan doğal bir felaket değil, bir insanlık

Türk halkı güçlü bir yargı istiyor.

ERKLER AYRILIĞI VE YARGI

“Özgürlüğün, saltanatını sürdürmek istiyorsanız, iktidarı bölün”.

SAINT-JUST

Demokrasinin çoğulculuk boyutu iktidara (erke) da yansır, iktidar tek elde toplanmaz^{85[85]}

İktidarı; merkezle çevre (yerel yönetimler) dikeylemesine; yasama, yürütme ve yargı da yataylamasına paylaşırlar^{86[86]}

Erklerin Eşitliği Açısından Yargı

“Zayıf ama haklı olanların engüçlü durumda olmaları adliyemizin en belirgin özelliği ve ülküsüdür.”

**ATATÜRK
(9.10.1925)**

“Eğer yargı erki, yetki alanını genişletmez ve koşulların artan eşitliğine ayak uyduracak gücü kazanamazsa, özel haklar ve yararlar sürekli tehlikeye düşerler.”

Alexis

deTOCQUEVILLE

(De la Democratie enAmerique,

Paris,

1961, II, s. 435)

İnsanın vicdanında/bilincinde adalet duygusu kadar köklü hiçbir duygu yoktur. Bu nedenle adalet en üst ortak değerimiz, bu yüzden yargı uluşça hepimizin ilgi alanıdır.

Eğer bu ülkede adaletten ve yargıdan kaygı duyuluyorsa, bu sesleri dinlemek zorundayız.

Çünkü yargı; son çözümlemede, hukukun ne dediğini söyleyen ve “sistemi meşrulaştırır”^{87[87]} erktir, güçtür.

Demokratik ülkelerde ve özellikle doğu blokunun çözülmesiyle demokrasiye geçen ülkelerde, 1990’lı yıllar bu sesin dinlendiği ve yargının güçlendirildiği yıllar olmuştur.

6-8 ekim 1999’da Ljubljana’da toplanan Avrupa Konseyi ülkelerinin 41 Yüksek Mahkeme ve Yargıtay Başkanlarıncı, siyasal ve sosyal yaşamı ilgilendiren kararlara toplumun katılma isteğinin yurttaşların demokratik bilinçlerinin gelişmesine bağlı bir olgu olduğu, apolitik yapısı gözetilerek, hukuk devleti ve adaletle ilgili

yanılıgsıdır. Biz depremin olacağını Türkiye’ye yıllarca önce raporla bildirdik. Birçok sismograf gönderip Kobe depreminden ders alın diye uyardı. Dinlemediler” (İleten: DOĞRU, Necati, Sabah, 19.8.1999).

^{85[85]} VECA, Salvatore (E.Buissiere), Ethique etpolitique, Paris, 1999, s.157.Benzer görüş: CROWDER, George, (L.Korkut), Çoğulculuk ve Liberalizm, Diyalog, 1996, sayı; 1, s. 68.

^{86[86]} AKTAN, C.Can, Kirli Devletten Temiz Devlete, İstanbul, 1999, s.81

^{87[87]} VECA, s.66

olayları tanıtmak için yargının toplumda demokratik tartışmaya katkı yapması gerektiği vurgulanmıştır.

İşte yepyeni bir örnek. 1993 tarihli Rusya Federasyonu Anayasasına (md. 104) göre, Anayasa Mahkemesinin, Yüksek Mahkemenin (Yargıtay'ın) ve Yüksek Hakem Mahkemesinin yasa önerme yetkileri ve parlamentonun bu öneriyi genel kurulunda görüşme zorunluluğu vardır. Federasyon her şeyin hukuka uygun yürütülmesi, yargının üstün yerini toplumda perçinlemesi için büyük çabalar harcamaktadır.

Bize gelince, bu konuda mutlu olduğumu söyleyemem.

Konu adalet ve yargı olunca hangi sorundan başlayacağımı doğrusu bilemiyorum.

Yıl 1936. İktisat Bakanı merhum Celal Bayar'ın raporunda şunlar var; "Hükümet binaları perişandır. Bu binalarda uzun müddet oturup çalışanların enerji ve muhakeme kabiliyetlerini kaybedeceklerinden korkulur."^{88[88]}

64 yıl sonra bana gelen 10.5.2000 tarihli bir mektup da şöyle başlıyor: "Hakim olarak, 1936 yılından kalma, bir yıl önce çürük raporu verilen, (...) odalarında duruşma yapılan, tavanından sürekli yağmur suları damladığı için yağışlı havalarda odalarının içi kovalarla dolu olan bir adliyede görev yapmaktayım. Her türlü güçlüğü rağmen mesleğimi çok seviyorum.

Bu bir ünlem, bir çılgıktır.

"Her türlü güçlüğü" yenmek için, bütçede Türkiye'nin yargıya verdiği değer ise, yüzde bir bile değildir^{89[89]}

Tablo gerçekten yürekler acısındır.

Konuşlandığı üç eski bina arasında dosyaları el arabalarıyla mekik dokuyan bir Yargıtay.

Bu sorunu çözmek için mutlaka bir yol bulunmalıdır. Yaptığımız girişimlerden henüz bir sonuç alamadık.

Geliniz, ilkin, yargının ve devletin onurunu kurtaralım; yargıyı güçlendirme görüşünde birleşelim ve onu öbür erklerle eşit kılalım.

Tek tanrılı dinler, Tanrı önünde eşitliği; Descartes ve Montaigne akıl önünde eşitliği; 1789 Devrimi yasa önünde ve erkler arasında eşitliği getirdiler. Ya biz, 2000 yılında bu eşitliği sağlayabildik mi? Hayır.

Bunun için, hiç değilse kendi ilgilendiren yasalara ve yasa düzeyindeki kararnamelere karşı Yüksek Mahkemelerin Anayasa Mahkemesine gitme; bütün yargı organlarının önlerine gelen davada anayasaya aykırılık iddialarında nispi yargılama ve yine kendileriyle ilgili konularda yasa taslağı hazırlama yetkilerini benimsemeliyiz.

Onca uyarılara ve Anayasa'ya karşın, yıllardan beri, yargıçları ve savcılarını yürütmenin bir "memuru" gibi gören ve yargıyı marjinalleştiren bir anlayış kırılmamıştır. Anayasanın başlangıç 7, 8, 9, 138, 139, 140, 146-158, 176. maddelerine göre; "erkler", "yüksek yargı organları" ve, hiyerarşi olmadığı halde, "yüksek yargı organlarının başkan ve üyeleri" arasında eşitlik bir türlü sağlanamamıştır.

Erken Cumhuriyet döneminde bu eşitlik vardı.

Demokratik Cumhuriyet döneminde yok edildi.Bu paradokstur.

^{88[88]} MAZICI, Nurşen, Celal Bayar, Başbakanlık Dönemi, 1937-1939, İstanbul, 2000, s.159. İlçelerinde bile görkemli adalet sarayları bulunan Fransa'da dahi, odaların iyi döşenmediğinden yakınılmaktadır (VARAUT, J.-Marc, Le Droit au jige, Paris, 1986, s.91).

^{89[89]} Adalet Bakanlığının genel bütçedeki payı, 1950'de % 3.1, 1961'de % 3, 1971'de % 1, 1986 da 1.5, 1990 da % 1.2, 1995'te % 1.08, 2000'de %07.7dir. Fransa'da % 9 oranı çok az olduğu için eleştirilmiştir (VARAUT, s.91).

1961 Anayasasının 134. ve 1982 Anayasasının 140. maddelerine göre, “yargı bağımsızlığı” ve “yargıç güvencesi” ölçütlerine göre çıkarılması zorunlu özel yasa kırk yıldır çıkmadı.

Bu konuda çalışmamızı hükümetimize sunduk.

Hükümet bir tasarı hazırladı ve yıl sonundan önce sorunun kökünden çözüleceği sözünü verdi. Bu vadeli çekin karşılığı elbette çıkacaktır.

Sonucu sabırsızlıkla bekliyoruz.

Eşitliğin nasıl sağlandığını anlamak için Amerika’ya kadar gitmeye gerek yoktur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine bakmak yeterlidir.

4505 sayılı Yasayla getirilen düzenlemeler, yargının kaygılarını doğrulamış, ayrıca birinci sınıfa ayrılmamış meslektaşlarımızı çok yaralamıştır^{90[90]}

Lütfen Anayasaya uyalım, yargıyı rahat bırakalım.

ERKLERİN BAĞIMSIZLIĞI AÇISINDAN YARGI

“Divan bağımsız, hüküm yasal olmalı”

Serasker BEDRETTİN’den

Musa ÇELEBİ’ye öğüt

“Yargıçlar, yasalar gibi kaygısız olmak zorundadırlar.”

NAPOLEON

İkinci olarak, yıllardır gündemden düşmeyen bir konuyu artık çözelim: Yargıyı tam anlamıyla bağımsız kılalım.

Yargı, tarihin her döneminde bir güç olmuştur. Metafizik döneminde mistik teolojik dönemde tanrısal, pozitif dönemde laik bir güçtür, Yargı^{91[91]}

İstenmiştir ki; bu güç yasamanın, yürütmenin, sokağın, hatta kendi kişisel inanç ve düşüncelerinin etkisinde kalmasın. Yargıç hukuka uygun vicdanına göre, objektif mantıkla yansız karar verebilsin. Atatürk’ün deyişiyle haklı zayıflar, haksız güçlülerden, küçük çöp büyük çöpten hakkını alsın. Büyük balıklar küçük balıkları yutmasın^{92[92]}

Evet, yargıç yasama karşısında bağımsızdır. Bu yüzden Anglo-Sakson ülkelerinde yargıçlar, yasaların gerekçesini okuyamazlar. Öbür ülkelerde okurlar, ama onunla bağlı değildirler. Çünkü, yasama yasayı yapar ve çoğu kez gerekçe öznel iradeyi yansıtır. Oysa yargıç, yasaların içinde kalır ama yasanın geleceğe yönelik nesnel iradesini keşfederek hukuku yapar. Yasama, yasa yorumu yapamaz. Yargıya telkinde bile bulunamaz (Anayasa, md. 138)^{93[93]}

Yargıç yürütme karşısında bağımsızdır.

^{90[90]} 4505 sayılı Yasa, Yüksek yargıda bir rahatlık yaratmışsa da, hem birinci sınıfa ayrılmamış olanlarla ayrılmış olanlar arasında bir uçurum yaratmış, hem de yargının alinyazısını yürütme organına bırakmıştır.

^{91[91]} Yargıç yasayı yorumlarken anayasal düzende görev yapan bir kurumdur. Aynı görüş: BOULOUIS, J., Rapport de synthese, L’Interpretation par le juge des regles ecrites, Paris, 1980, s.2/4). Yasa koyucu yasa yapar. Hukukçu yargıç yaratır. “Yasa koyucunun hukuku yaratacağı görüşü yanlıştır” (GARDIES, J.-Louis). O hukukun özlerini gözönünde tutacak ve hukuku deyimleyecektir (ifade edecektir)” (ÖKTEM, Niyazi, s.60). (Ayrıca bakınız: TORELLO, Giovanni, L’interpretazione della legge, Milano, 1980).

^{92[92]} 92) Adalet/yargı, toplumsal barışın aracı olmalıdır. Yargı, toplumsal ilişkilerin tek aracının güç olmadığı bir alanı güvence altına alır (VARAUT, s.88).

^{93[93]} Birleşmiş Milletler Temel Yargı İlkelerinin birinci maddesine göre, “yargının bağımsızlığı, devlet tarafından güvence altına alınır. Ülkenin yasalarında ve anayasasında yer alır” (İleten: BEETHAM, David/BOYLE, Kevin, (V.Bıçak); Demokrasinin Temelleri, Ankara, 1998, s.79)

Bu nedenle birçok ülkede, yargıç ve savcıların özlük işleri bağımsız kurullara verilmiştir.

Yargıç sokağa karşı bağımsızdır.

Bu yüzden birçok ülkede, yargının saydamlığı ve kamuoyuna sağlıklı bilgi aktarılması sağlanmakla birlikte, yargının bağımsızlığının örülenmemesi için yasal önlemler alınmıştır. (Basın Yasası, md. 30).

Yargıç, kendi inançları, görüşleri karşısında da bağımsızdır ^{94[94]} Hükmün kişisellikten arınması, yargıcın karar verirken, kendisini dışlayarak üçüncü kişi ve yabancı olması, kişisel görüş ve inançlarını salonun eşğinde bırakması gerekir. Onun yansızlığını sağlamak için yargılama yasalarında yargıçların reddi ve çekilmesi kurumları vardır.

Ancak ne zaman ki, yargı siyasetin hoşlanmadığı bir karar verirse, yargıyla oynanmaya başlanır.

Yargıya politika girdi mi, adalet kirlenir.

Türkiye'nin yargı bağımsızlığı içinde bulunduğu formül şudur; Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu.

Kurul bağımsız mı?Hayır. Çünkü hiçbir ülkede adalet bakanlığı müsteşarı kurulda yoktur. Bizde ise hem bakan, hem müsteşar vardır. Kurulun üyelerini yürütme organının içinde yer alan Cumhurbaşkanı seçmektedir. Yönetmelikteki kurulun işlemlerine karşı yargı yolu kapalıdır. Yargıçları Bakanlık müfettişleri denetler.

Kanımcı yargıyı bağımsız kılabilmek için yapılan bir çalışmada:

-Karşılaştırmalı hukukun bilimsel yönetimine uyularak, sistemler gözden geçirilmelidir.

-Yabancı ülkelerden esinlenilmeli, ancak o ülkelerdeki yakınmalar gözetilmeli ve bu hastalıklı yönler ayıklanmalıdır ^{95[95]}

-Kamuoyunun bu konudaki duyarlılığı gözetilmelidir ^{96[96]}

Kanımcı bir “Yargı Erki Genel (Ulusal) Kurulu” ^{97[97]} oluşturulmalıdır. Yasama ve yürütmeye eşgüdüm ilkelerine göre çalışacak olan Kurulda, yüksek yargı organları başkanları ile Başsavcılarını doğal üye olmalı, öbür üyeleri yargı seçmeli, kurul adli ve idari olarak ikiye ayrılmalı, Adalet Bakanı Kurula katılmamalı, katılacaksa oy hakkı bulunmamalıdır ^{98[98]} Cumhurbaşkanının bile üye seçmesinin sakıncaları ve eski deneyimler gözetilerek, yasama organının Kurula üye seçiminde yetkisi olmamalı, Kurulun kendi bütçesi, kalemi, yargıçları denetleyecek kurulu bulunmalı ve işlemleri yargı denetimine tabi olmalı, üyeler ikinci kez seçilmemelidir.

^{94[94]} “Cüppeyi giyen yargıç, tutukları ve önyargılarıyla birlikte insanı siler. Yargıcın bağımsızlığı, kendisi karşısında da bağımsızlığıdır” (PEYREFITTE, Alain, Le Chevaux du lac Ladoga, La justice entre les extremes, Paris, 1981, s.242; HAYEK, Friedrich A., (A.yayla), Hukuk, Yasama ve Özgürlük, I. Kurallar ve Düzen, Ankara, 1996, s.154. Peyrefitte, avukatlar için de aynı görüştedir. S.239).

^{95[95]} Sözelimi, Fransa'da, kurul üyelerini Cumhurbaşkanının seçmesi Giscard d'Estaing, Jaques Chirac (Le Monde, 24.4.1991), Alain Madelin (De l'etatisme a l'Etat de droit, Le monde, 4.5.1991) gibi siyasetçiler ve hukukçular PERROT, Roger, Institutions Judiciaires, Paris, 1989) s.42) tarafından şiddetle eleştiriliyordu. Sağ iktidara gelince, 25.7.1993'te Anayasa değişti ve Cumhurbaşkanının seçim yetkisi bir kişiye indirildi. Ancak, bu kez Adalet Bakanının Kurula katılmasına karşı çıkışlar başladı. 1998 reformu Adalet Bakanının oy hakkını kaldırmayı öngörüyordu. 24 Ocak 2000 tarihli reform ise Kuruldaki sayısal yapıyı değiştirmeyi amaçlıyor.

^{96[96]} Fransa'da Ben Barka ve İtalya'da De Nicola olayları için bakınız: SELÇUK, Sami, Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne, Ankara, 1998, s. 86, 87.

^{97[97]} 1978'de İspanya'da “Yargı Erki Genel Kurulu”, 1989'da Polonya'da “Yargı Erki Ulusal Kurulu” oluşturulmuştur.

^{98[98]} Gelişmiş ülkelerdeki yakınmaları gözetilen yeni ülkelerin bir bölümünde Bakan kurula katılmamakta (Polonya, Hırvatistan, Slovenya, Portekiz, İspanya gibi), katılanlarda ise oy hakkı bulunmamaktadır (Bulgaristan gibi) (L'Administration du corps judiciaire: Role du Conseil superieure de la magistrature et/ou duministre dela justice (Rapport presente par M.Jacques Beaunme, Le Role du Conseil superieur dela magistrature, actes, Reunion multilaterale organisee par le Conseil de l'Europe en collaboration avec le Conseil general du pouvoir judiciaire d'Espagne, Madrid, 9-11 Nov.1993, 1995, s.159-164).

İtalya'da olduğu gibi, saydamlık ilkesi gereğince, Kurulun toplantıları, kural olarak, kanımca herkese açık olmalıdır.

Kurulu güçlendirmek için son bir önerim de şudur; Kurul, kendini ilgilendiren yasa ve yasa düzeyindeki kararnamelere karşı Anayasa Mahkemesine gidebilmelidir^{99[99]}.

Yargı bağımsızlığından söz ederken, cumhuriyet savcılarını yargıçlardan ayırmadığımı dikkatlerinize sunmak isterim.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5/3. madde ve fıkrasında; “yasa tarafından yargısal görevleri yürütmekle görevli bir başka majistra”dan amaç, cumhuriyet savcılarıdır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İsviçre’ye karşı açılan Schiesser davasında, böyle karar vermiş; sanığı dinleyecek, tutuklaması konusunda leh ve aleyhteki koşulları değerlendirecek olan savcının, Adalet Bakanından talimat alamayacağına, artık c.savcılarının yargı organı önünde kovuşturan taraf değil, salt soruşturan organ olarak bulunduğunu vurgulamıştır^{100[100]}.

Türk halkı, devletin dokunduğu her şeyi böylesine eşit ve bağımsız bir yargının denetlemesini ve böylelikle hukukun üstünlüğünün gerçekleşmesini istiyor.

HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ

“Hukuk, adaletsizliği engellemek için örgütlenmiş ortak bir güçtür.”
Frederic

BASTIAT

“Homimumcausa omne ius constitutum est: Bütün hukuk insan için konmuştur.”

Digesta, 1,5,2

Hermogenium

Hukukun üstünlüğünü gerçekleştiren bir düzende, yasama, yürütme ve yargı, hukuka bağlı olmak durumundadır.

Hukuk, yangında kurtarılacak ilk gereçtir.

Anayasal ve idari yargı sistemleri bunu sağlar. Yargıçlar, yasaları uygulamak ve uygularken yorum disiplinine uymak zorundadırlar.

Hukukumuzda kimi yönetsel kararlara karşı yargı yolu kapatılmıştır. Bunlar, hukukun serinkanlı mantığının süzgecinden geçirilmedikçe hukukun üstünlüğü gerçekleştirilemez. Çünkü hukuksal güvenlik kurulamaz^{101[101]}.

Geniş anlamda yürütme yargıdan kaçtığı, hukuku ayak bağı gördüğü sürece demokrasi bir düşür.

Türk halkı yönetimde saydamlığı ve yolsuzlukların önlenmesi umutlarını güçlü bir yargıya bağlamıştır.

^{99[99]} KIRCA, Coşkun, Yargı sistemimizin bazı anayasal meseleleri, Yeni Türkiye, 1996, sayı. 19, s.109.

^{100[100]} 4.12.1979; Huber kararı, 23.10.1990, Ayrıca bakınız: PRADEL, Jean/CORTENS, Geert, Droit penal european Paris, 1999, n.315, 343.

^{101[101]} “Sosyal örgütlenmenin farklı biçimleri hukukun egemenliği altında birlikte var olabilirler. Yeter ki devletin yaşamın bütün yönlerini tekeli bir biçimde denetlemesi önlenmesin (...) Devlet istikrarın yansız güvencesi olsun” (BARRY, Norman, (M.Erdoğan), Komünizm Sonrası Dönemde Klasik Liberalizm, Ankara, 1997, s.101).

YOLSUZLUKLAR

“Ülke, moral bir çöküntü içindeyken susan yansızlar için cehennemimde özel bir yer ayırdım.”

DANTE

“Yağmur, namuslunun da üstüne yağır, namussuzun da. Ama namusluyu daha çok ıslatır. Çünkü, namussuz, namuslunun şemsiyesini çalmıştır.”

George

OWEN

“Hükümdar köylünün yumurtasını alırsa, adamları bütün tavukları alır.”

SADİ

Türkiye yıllardır, yolsuzluk iddialarıyla yaşamaktadır. Türkiye, yolsuzluk sıralamasında 52 devlet arasında otuzsekizincidir.

Bu gerilimdir.

Yolsuzluklar, her şeyin bir fiatının olduğu, ama değerinin olmadığı toplumlarda patlama yaparlar; devlette dürüstlük, disiplin, bağlılık, süreklilik, saygınlık değerlerini yok eder, devleti hırpalarlar.

Yolsuzluklarla savaşmak zorundayız.

“Toplumlar, müstehak oldukları suçluları yaratırlar” (Lacassagne).

Suç karanlıkta ürer. Aydınlıktan kaçır.

Bunun için devlet büyük işveren ve alıcı olmaktan çıkarılmalı, bürokratik karmaşıklık, yetmezlik ve nazlanma sona erdirilmeli, yönetimde her tür saydamlık sağlanmalı ^{102[102]} yazılı hukuk, “tilkinin kümese girmesini önleyecek” (L.Cohen-Tanugi) biçimde yeniden düzenlenmeli, demokrasi ve yargı güçlendirilmeli, yargının önü açılmalıdır ^{103[103]}

Ne var ki, Türkiye’deki gelişmeler, bunun tersinedir.

Dokunulmazlık zırhları aşılammakta, en yeni düzenlemeler bile çağın gerisine düşmektedir.

Devlet yargısına güvenmemekte, onu devreden çıkarmak istemektedir.

Bunun en iyi örneği memurlarla ilgili yasal düzenlemedir.

Memur Yargılaması

“Hukuk, adalet hiçbir biçimde hikmet’i hükümet denilen nesneye kurban edilmemelidir. Uzun yıllar taşıdığım siyasal sorumlüğüm döneminde hikmet-i hükümet diye bir nesneye hiç rastlamadım. Ne zaman hikmet-i hükümetten söz edilmişse, bilmelisiniz ki bu, bir başka şeyi gizlemek için bulunmuş bir bahanedir.”

François

MITTERAND

^{102[102]} Saydamlık, devletin, hedeflerini, bu hedeflere ulaşmak için yaşama geçirdiği politikaları ve bu politikaların yarattığı sonuçları izlemek için gerekli bilgiyi düzenli, anlaşılabilir, tutarlı ve güvenilir bir biçimde sunmasıdır.” (ATİYAS İzak/SAYIN, Şerif, Devletin Mali ve Performans Saydamlığı, Kamu Maliyesinde Saydamlık, TESEV yayını, İstanbul, 2000, s.28)

^{103[103]} Ayrıntı için bakınız; AKTAN, C.Can, Kirli Devletten Temiz Devlete, Ankara, 1999; Yeni Türkiye, Yozlaşma özel sayısı, 1997

(6 Ocak 1989)

Aralık 1999'da yürürlüğe giren 4483 Sayılı Memur ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Yasanın gerekçesi şudur: Etkili, verimli, saygın kamu yönetimini oluşturmak; aksamaya ve saygınlığın örselenmesine, iftiralara karşı görevlileri korumak. Bu yönden sistemler geliştirildiği ve Yasanın, Anayasanın 129/son. Madde ve fıkrasının öngördüğü izin sistemi doğrultusunda hazırlandığı belirtiliyor.

Üzülerek belirteyim ki, Anayasanın öngördüğü izin sistemi, çağın gerisine düşmüş yönetsel güvence sisteminin türlerinden biridir. "Kol kırılır, yen içinde kalır" anlayışının bir ürünüdür. İzin sistemini, 1831'de Belçika^{104[104]}, 1861'de Bolivya, 1870'te Fransa kaldırmıştır. Sınırlı olarak Federal İsviçre'de var. Bunun dışında Avrupa'da, Latin Amerika'da yok. Fas, Gabon, Kongo, Şenegal, Tunus'ta yok. Dar bir kadro için Togo'da^{105[105]}, Somali de^{106[106]} var. Ama hukuk bilinci gelişmiş ülkelerde asla yok. Zira, hukuka dayanan devlet, yargıdan korkmaz. Bu nedenle saygındır. Kuşkuyla birini bağımsız yargıdan kaçırın, kayıran, eşitlik ilkesini çiğneyen görevliyi yurttaşla oranla üstün gören bir devlet; güvenilir ve saygın bir devlet olamaz. Çünkü, yargı birliği ilkesini örselemiştir.

Oysa adalet, eylem ve kişi ayrıcalığına izin vermez.

Yasanın gerekçesi, izin sistemini kaldırmak için 165 yıl önce bir yasa önerisi veren Milletvekili Sauzet ve arkadaşlarına karşı hükümet adına konuşan Milletvekili Vivien'in gerekçesiyle özdeştir. Çünkü Fransa, işi uzman yargıçlardan kaçırmayı ve yönetimi yargıdan uzak tutmayı ilke edinmiş baskıcı devlet anlayışını o dönemde henüz sürdürmektedir. Zaten, yönetsel güvence ve dolayısıyla izin sistemi, yargının yönetimden güçlü olduğu İngiltere'de değil, yönetimin yargıdan daha güçlü olduğu Kara Avrupasında, özellikle Fransa'da doğmuştur. Zira İngiltere'de hukukun üstünlüğüne yaslanan demokrasi vardır^{107[107]}. Ancak Fransa da, izin sistemini 1870'te kaldırmayı başarmıştır^{108[108]}.

Belçika'nın anayasal düzeyde yasakladığı bir sistemi, 151 yıl sonra anayasalaştıran bir Anayasa ve de 1830'lu yılların Fransa'nın gerekçesiyle kotarılan bir yasa elbette çağ gerisidir.

Yeri gelmişken, bir kuruma daha değinmek isterim.

Kamu Denetçisi (Ombudsman)

Gün ışığında demokrasi, saydam ve yurttaşla yakın yönetim ister.

Bunun yollarından biri de, yönetimin daha hızlı ve hukuka uygun çalışmasını sağlamak için kendiliğinden ya da yakınmalar üzerine harekete geçen, araştırma, dava

^{104[104]} 104)1831 tarihli Anayasanın 24. ve 1994 tarihli Anayasanın 31. maddeleriyle izin sisteminin getirilmesi anayasal boyutta yasaklanmıştır.

^{105[105]} Ceza Yargılama Yasası, md 442.

^{106[106]} (106) Ceza Yargılama Yasası, md 69, 74.

^{107[107]} HAURIOU, Maurice, *Precis de droit administratif et de droit public*, Paris, 1927, s.315.

^{108[108]} Ayrıntılı bilgi için bakınız; SELÇUK, Sami, *Memur Yargılaması Hakkında*, İstanbul, 1997; YÜCE, T.Tufan, *Türk ve Alman Anayasaları Açısından Hukuk Devleti Kavramı ve Sorunları*, Ankara, tarihsiz, s.106 vd. Yabancı gözüyle Türkiye'deki memur yargılamasının eleştirisi için bakınız: *Obstacles to reform, exceptional courts, police impunity, persecution of human rights defendes in Turkey*, New York, 1999, s.60-65; kitap Türkçe'ye çevrilmiştir: *Reformun Önündeki Engeller* (Ş.Süer), İstanbul, 1999, s.80-87.

açma, yönetime uyarı ve önerilerde bulunma, hak ve özgürlükleri koruma gibi yetkileri haiz ve bağımsız kamu denetçisi kurumunun getirilmesidir^{109[109]}.

Böylece hem saydamlık sağlanarak yolsuzluklar önlenecek, hem de yargının yükü azalacaktır^{110[110]}.

Türk halkı, yargıyı etkili kılmak için yargıda yeni düzenlemeler de istiyor.

Yargının Yükü

İlkin yargının yükü azaltılmalıdır.

Geçen yıl, devletimizin çağın ruhunu izlemekte geç kaldığını ve kendi ürettiği yazılı hukuka göre halkıyla mahkemelerde sürtüştüğünü söylemiştir. Bunun kanıtı, hukuk ve ceza mahkemelerinde görülen yüzbinlerce orman davasıdır. Dava, hukukun hastalıklı yüzüdür. Uzlaşmayı değil, çatışmayı anlatır ve son çaredir. Gelişmiş ülkelerde sorunlar dava aşamasına gelmeden çözülmektedir. Devletle yurttaş arasında uzlaşma esas olmalı, ileri ülkelerde uygulanan yöntemlerden esinlenilerek, çatışmalar dava aşamasından önce bitirilmelidir.

Yargı, dava çokluğu nedeniyle yorgun düşmüştür, bunalmıştır.

Yargıdaki yargıç, savcı ve personel açığı tezelden kapatılmalıdır.

Üst (istinaf) Mahkemeler

Türkiye üst mahkemeleri kurmakta da geç kalmıştır.

A.İ.H. Sözleşmesine ek 7 sayılı protokolün 2. ve 1966 tarihli Sivil ve Politik haklarla ilgili Uluslar arası New York Sözleşmesinin 14/5. maddelerine göre, istinaf yolu bir haktır.

Türk insanını bu haktan yoksun kılamayız.

Bu mahkemeler tez elden kurulmalıdır.

Ancak, bu konuda çok duyarlılık isteyen bir noktanın altını çizmek istiyorum.

İstinaf ve temyiz yollarının amaçları ve işleyiş biçimleri başka başkadır. Birbirlerinin yerlerine geçemezler.

Temyiz yolunun işleyişi, istinaf yolu gibiyse, o ülkede aslında temyiz yolu ve Yargıtay yoktur; Bunlar yalnızca görünüşte vardır. İstinaf yolunun işleyişi temyiz yolu gibiyse, o ülkede birden çok Yargıtay var demektir.

İstinaf yolu iyi işletilirse, Yargıtay'ın iş yükü dolaylı olarak elbette azalacaktır.

Bu nedenle, üst mahkemeler kurulurken, Yargıtay'ın işini azaltma kaygısından yola çıkılmamalıdır. Böyle bir kaygı, nedenle sonucun birbirine karıştırılmasına ve birden çok Yargıtay kurulmasına yol açacaktır. Bu tehlikelidir^{111[111]}

Yargı Kolluğu

Yargıyı güçlendirmek istiyorsak, yargı kolluğunu (adli zabıta) bir ön önce kurmalıyız.

^{109[109]} Avrupa Konseyi Danışma Kurulunun 1975/457 sayılı kararıyla bütün bu kurum, üye devletlere salık verilmiş Maastricht Antlaşmasının 138/E. Maddesiyle bir Avrupa kamu denetçisinin atanması kararlaştırılmış ve 1994'te bu denetçi göreve başlamıştır.

^{110[110]} Geniş bilgi için bakınız; TEMİZEL, Zekeriya, Yurttaşın yönetime karşı korunmasında bağımsız bir denetim organı: Ombudsman, İstanbul, 1997; AVŞAR, Zakir, Ombudsman (kamu hakemi), tarihsiz, Ankara.

^{111[111]} 1985-1989, 1990, 1996-2000, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000 ve sekizinci beş yıllık kalkınma programlarındaki gerekçe budur. Bu konuda en yeni bir değerlendirme için bakınız: SURLU, M.Handan, Türk Hukuk uygulamasının tarihsel perspektifi açısından üst (istinaf) mahkemeler veya Türk Yargı Sisteminin dinmeyen özlemi, Noterler Birliği Hukuk Dergisi, 15.5.2000, s. 13-23 ve Kırkkale Barosu Dergisi, 2000/1-2, sayfa: 5-20

Cumhuriyet savcılarının yönetsel yönden mülki yönetime bağlı kollukla çalışması yanlıştır.

Yargı kolluğunun kurulmasıyla, yargı daha hızlı, verimli işleyecek; insan hak ve özgürlükleri daha iyi korunacaktır.

Ne yazık ki, yargı kolluğunun kurulması, yürütme ve özellikle yönetimce hep engellenmiştir. Yönetim bu konuda öylesine indirgemeci, tekelci ve kıskançtır ki, kolluk görevlilerinin sicilleri doldurulurken, yargısal açıdan bağlı oldukları Cumhuriyet Başsavcısından görüş alınması yolundaki Başbakanlığın genelgesinin yürütülmesine bile izin vermemiştir ^{112[112]}.

Şimdi soruyorum.

Bu polis devleti anlayışının çok çarpıcı bir örneği değil de nedir?!

Yargıdan böylesine ürken bir anlayış neler yapmaz ki?!

İşkence

“Bir insandan kendi kendisinin suçlayıcısı olmasını istemek, hem korkunç, hem de gülünçtür. Gerçek, sanki onun kasları ve sınırları içinde gizlenmiş gibi, onu işkenceyle söküp çıkarmaya çabalamak barbarlık, ahmaklık ve saçmalaktır.”

Cesare

BECCARIA

(Dei delitti e delle pene, Milano, 1982, Bölüm XVI,

s.54)

En azından işkenceye göz yumar.

Sizlere bir tümce okuyacağım: “...Komitenin altını çizdiği biricik ülke olan Türkiye bir yana bakılırsa, gerçek anlamda işkence (öbür Avrupa ülkelerinde S.S.) hemen hemen yok denecek kadar azdır” ^{113[113]}.

Beni aylarca kahreden bu tümceyi, biri çok ünlü olan iki bilim adamının yazdığı, yankılar uyandıran bir yapıttan aldım.

Çok düşündüm, çok üzüldüm. Çünkü benim ülkemi bilimsel bir yapıtta mahkum eden bu sözler, halkına işkence eden Pinochet’lerin yeryüzünde sığınacakları yer bulamadıkları, Suharto’ların, Habre’lerin yargı önüne çıkarıldıkları bir çağda, hukuk çağında dile getiriliyordu.

Türkiye 1992 yılında, şimdilerde kimi gelişmiş ülkelerde yeni gündeme gelen bir değişiklik yaptı, Ceza Yargılama Yasası İşkenceyi önleyecek hükümler getirdi.

Ne var ki, mutluluğumuz hiç de uzun sürmedi.

İşkenceciler, bu hükümleri dolanmayı becerdiler.

Çünkü ortam elverişliydi. Eğer bir ülkede devlet adına birileri “Karakollarda biri bir sopa bulmuş, büyütmeye gerek yok”, “Polis anne gibidir, tokat atabilir”, “İnsan hakları ancak insan olanlara gösterilen bir haktır”, “Kentte olay istemem

^{112[112]} Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü’nün 26.2.1998 tarih ve 101-1335/923 sayılı Sayın Mesut Yılmaz imzalı genelge, Polis ve adli polis hakkında bakınız: GLEIZAL, J-Jacques/DOMENACH, J.Gatti/JOURNES, Claude, (M.KANDEMİR), Batı Demokrasilerinde Polis, Ankara, 2000; SOKULLU AKINCI, Füsun, Polis, Toplumsal bir Kurum olarak Gelişmesi, Polis Alt-Kültürü ve İnsan Hakları, İstanbul, 1988.

^{113[113]} PRADEL/..., n. 186. Türkiye B.M. Genel Kurulunca 10.12.1984’te benimsenen İşkence ve Zalimce, İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Cezalara Karşı Sözleşmeyle, 26.11.1987 tarihli aynı konudaki Avrupa Sözleşmesini onaylamıştır. Ayrıca belirteyim ki, son yıllarda Türkiye’deki işkenceyle ilgili çok sayıda rapor yayımlanmıştır. Bu konuda kaynaklar ve ayrıntılı bilgi için bakınız; Obstacles to Reform, exceptional court, police impunity, persecution of human rights defenders in Turkey, New York, 1999, s.54, dipnot, 154 kitap, Türkçe’ye çevrilmiştir; Reformun Önündeki Engeller, (Ş.Süer), İstanbul, 1999, s.72, dipnot: 154.

huzursuzluk çıkarıcıların bacaklarını kırım. Size yetki veriyorum” dersi ^{114[114]}, toplum da susarsa, devlet kendine gelip tepki göstermezse elbette işkence olur.

Türkiye yıllarca, işkence iddialarına, uluslar arası düzeyde; “Türkiye’de işkence olmaz, çünkü işkence suçtur” diye yanıt vermiştir. Bu yanıt, bilgisizcedir. Çünkü işkence, engizisyon dışında her sistemde suçtur. Bu yanıt, gülünçtür. Çünkü hırsızlık da her ülkede suçtur, ama her ülkede bu suç işlenir. Suç sayılması eylemin işlenmeyeceği anlamına gelmez. Kaldı ki, suçu, cezanın ağırlığı değil, cezalandırmanın kesinliği önler.

Hukuk bilincinin yüksek olduğu ülkelerde insan haklarının bölünmesine ve hoyratça çiğnenmesine, hele işkence gibi iğrençliklere pek rastlanmaz. Çünkü bunlara karşı toplumun tepkisi çok sert olur.

Geçen yıl bunun bir örneği Fransa’da yaşandı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi işkence nedeniyle Fransa’yı mahkum edince ^{115[115]} halk ve hukuk ayağa kalktılar. Mahkeme karşı değil, bu utancı yaşatan devlete karşı ayağa kalktılar (^{116[116]}116).

Alman polisince yanlışlıkla bir Türk iş adamı gözaltına alınmıştı. Düsseldorf Emniyet Müdürü görevinden alındı. Polislek hakkında dava açıldı. Bir kısmı açığa alındı. Büyükelçi H.J.Vergau, Kuzey Ren Vestfalya İçişleri Bakanı, Düsseldorf Belediye Başkanı özür dilediler^{117[117]}.

New York Belediyesi, polisin kötü davranışlarına karşı 13 kişilik bir kurul oluşturmuştur. Yüz kişilik kadroyla çalışan kurul, yurttaşların yakınmalarını dinlemekte, soruşturma yapmakta, suç işleyenleri savcılığa bildirmekte, suç boyutuna ulaşmayanlar hakkında işlem yapmaktadır. 1999’da 14 polisin işine son verilmiş, bir kesimi de disiplin suçuyla cezalandırılmıştır.

Günümüzde işkenceciler, hukuk bilincinin yükseldiği dünyada barınacak yer bulamıyorlar. İspanyol hukukçu Baltasar Garzor’un, Pinochet’nin geri verilmesi için söylediği şu sözler, hukukun her alanda üstün kılınması iradesinin çarpıcı bir kanıtıdır; “Bir suçun araştırılması, sınırsız olmalıdır. İleride bütün yolları denememiş olmanın pişmanlığını duymamak için, ütopyalar için bile savaşıma göze almak gerekir.”^{118[118]}

^{114[114]} Basın, 12, 13 Mart, 11, 12, 17 Nisan 2000. Fransız Devriminin büyük düşünürlerinden Condorcet, ölüm cezasına çarptılmaktan korktuğu için sığındığı Mayan Vernet’nin evine gelir. Vernet’yi güç durumda bırakmamak için yasa dışı olduğunu söyleyerek hemen gideceğini bildirince Bayan Vernet’in verdiği yanıt, yukarıdaki sözlerle ve anlayışla karşılaştırmak bakımından ve salt insani açıdan ilginçtir: “Yasa dışı olabilirsiniz, bayım. Ama insanlık dışı değilsiniz. Elbette evimde kalabilirsiniz”.

^{115[115]} Selmouni c.France, 28.7.1999.

^{116[116]} T.B.Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun saptama, inceleme, soruşturma ve kovuşturma ve raporlarını iyi bir başlangıç olarak görüyorum. İnsan haklarının çiğnenmesi konusunda dağınık, sınırlı ve rastlantısal durumlar ile açıkça, süreğen ve bilinçli olarak çiğnenmesi durumları arasında bir ayırım yapmak gerekir. İkinciler, bir devletin iç hukuk ölçütlerini aştığı ve uluslar arası bir boyuta ulaştığı için, artık bir “uluslar arası suç”tur. Bu ikinci durumda devlet, çeşitli birimler aracılığıyla temel hak ve özgürlükleri çiğnemiş ve yurttaşlar açısından herkesin yararlanma hakkı bulunan uluslararası hukuk ilkelerini kullanma olanağı doğmuştur (De MOLINA HERNANDEZ, s.76).

^{117[117]} ERGİN, Sedat, İki hukuk devletinden manzaralar, Hürriyet, 7.3.2000

^{118[118]} ATIKKAN, Ayşe, Pinochet vak’ası, 7.3.2000; Le Monde, La justice chilienne demande la levee de l’immunité parlementaire de Pinochet, 3.3.2000. Konuşma üzerinde çalışırken, basın Şili Yüksek Mahkemesinin, yargılanması için Pinochet’nin dokunulmazlığını kaldırdığı, cezai yeterliliği bulunduğu takdirde yargılanacağını; öte yandan Endonezya eski diktatörü Suharto’nun yolsuzluk suçlamasıyla yargı önüne çıkarılacağını, Çad’ın eski diktatörü H.Habre hakkında Senegal’de dava açıldığını haber veriyordu (bu olayları değerlendiren yazılar için bakınız: 4.8.2000’de The Independent gazetesinde yayımlanan yazının çevirisi, Diktatörlerin adalete teslim edilmeleri ne güzel, Radikal, 5.8.2000; TARHANLI, Turgut, Pinochetera olmak ya da olmamak, Radikal, 10.8.2000).

İşkence, adaleti yörüngesinden saptırır, devleti halkından uzaklaştırır ve onu yıpratır^{119[119]}

İşkenceye karşı hep birlikte savaşmalıyız.

Unutmayalım ki, günümüzde bir toplumun ve devletin çağcıl ve uygar olup olmadığının ölçütü, insan haklarına gösterdiği duyarlılıkla doğru orantılıdır.

Türk halkı, infaz sisteminin de gözden geçirilmesini istiyor.

İnfaz Sistemi

Çağcıl suçbilim (kriminoloji) ve çağcıl ceza hukuku, suçun işlenmesinde toplumun da katkısı bulunduğu görüşünü benimser.

Bu görüşten yola çıkan çağcıl ceza infaz hukuku da, hükümlünün iyileştirilerek topluma yeniden döndürülmesi hakkını, bir insan hakkı olarak görür (İtalyan Anayasası, md.27).

İnfazı üstlenen devlet, bu insan hakkını gerçekleştirmekle yükümlüdür.

Türkiye’de devlet bu yükümlülüğünü, ya infazdaki yozlaşma nedeniyle ya da bünyesinde taşıdığı ilkel bir ceza yüzünden yerine getirememektedir.

Birinciye örnek özgürlüğü bağlayıcı cezalardır.

Türkiye, 1965-647 sayılı Yasa ile infaz hukukunda çağcılaştırma adımlarından birini attı. Ama arkasını getiremedi.

Yasa, daha görüşülürken, 19. maddesinde 8. maddeye yollama yapan bir değişiklik nedeniyle koşullu salıvermenin deneme süresini belirsizleştirdi, adeta sıfırladı.

O günden bu yana, ne bu süre düzeltildi ne de koşullu salıverme kurumu amacı doğrultusunda kullanıldı.

Tam tersine bir af kurumu gibi işletildi, deneme süresi azaltıldı. Cezalar caydırıcılığını yitirdi.

Koşullu salıverme kurumu, infaz aşamasında cezanın bireyselleştirilmesidir; ikiyüzlülükle savaştır. İkiyüzlülere değil, gerçekten iyileşerek topluma dönmeyi hak edenlere uygulanır.

Ülkemiz uygulamasında, çok görüldüğü üzere, bu batılı kurum doğululaştırılmıştır.

Ceza evlerimizde ise uygulanması gereken sistem, hala tartışılıyor.

Kurumlarımızı doğululaştırmaktan vazgeçelim, sistemimizi belirleyelim.

Hükümlünün topluma dönme hakkını yok eden ilkel ceza ise, ölüm cezasıdır.

Ölüm Cezası

“...Anayasanın başına yazıyorsunuz: Tanrı önünde. Ama işe, sadece Tanrı’ya ait yaşam ve ölüm hakkını almakla başlıyorsunuz. Tahtı yıktınız. Şimdi darağacını yıkın (...) Nerede ölüm cezası varsa, orada barbarlık egemendir.”

Victor

HUGO

Meslisteki Konuşmasından (4.11.1848)

^{119[119]} ”Bir özgürlük rejiminde, kullanılan araçlar amacı haklılaştırır. Sanığın haklarını güvenceye almak için alınan önlemler ne denli çoksa, yaptırım da o denli haklı olacaktır (...) Özgürlükten yoksunluk, özgürlüğün yok edilmesiyle eşanlı olmayacaktır” (PEYREFITTE, s.396).

“Bir insanın yaşamı hiçbir şeydir. Ama, hiçbir şey bir insan yaşamının yerini tutamaz.”

Andre

MALRAUX

Evet, konuya salt hukuk bilimi açısından yaklaşıyor ve diyorum ki, ölüm cezası kaldırılmalıdır.

Biliyorum. Ölüm cezası, yine geç kalan Türkiye'nin gündemine en talihsiz zamanda gelip oturdu. Terörle ölümüne çarpışan Türk ordusu, bu konuda çağı iyi okuduğunu kanıtladı. Şimdi sıra hepimizde. Terörden canı çok yanan Türk ulusu da, kuşkusuz serinkanlılıkla, sağduyuyla, özveriyle konuya yaklaşacak; yendiği düşman bayrağının çiğnenmesine bile izin vermeyecek, yendiği düşmanın ölümlerini gömüldükleri kendi vatan toprağının bağrında yatan kendi çocukları sayacak kadar gönlü yüce bir Komutanın ulusuna yakışan ululuğu gösterecek, değerler çatışmasında uygar Türkiye'nin yararını üstün tutacaktır.

İnsanı ve çağın insanlık duygularını hiç sayan, devlete tasarlayarak hesaplı kitaplı adam öldürten, caydırıcı olmadığı bilmece kanıtlanan, uğursuzluğuyla yargıca kalem kırdırtan, yerine getirilmesinden utanıldığı için gizlice infaz edilen, adaleti öçle karıştıran bu sakar “talion” cezası, insanı iyileştirerek topluma teslim dayanan çağcıl infaz hukukunun toptan yadsınmasıdır. Seçeneksizdir, katıdır. İşi bir çırpıda bitirir.

Dünyada her şey onarılabilir. Adli yanlışlar da onarılabilirler. Ama yerine getirilen ölüm cezasının onarımı, kazası yoktur.

Hiçbir gerekçe, ölüm cezasının iğrençliğini örtecek kadar büyük değildir.

Beccaria'nın “celladı seven var mı?” sözüne bugüne değin kimse yanıt vermedi. Tıpkı İsa'nın “ilk taşı, en günahsız olanınız atsın” sözüne olduğu gibi.

Ölüm cezasının kaldırılıp kaldırılmaması, bilimsel bir konudur. Dünyanın dönüp dönmediği halkoyuna sunulma^{120[120]}. Zaten “ölüm cezasının kaldırılması, parlamento (halk) çoğunluğunun ya da azınlığının değil, çağımızın insanlığa karşı kaçınılmaz bir ödevidir demişti bir düşünür 1877'de (Holzendorff)^{121[121]}.

Ve ben, 38 yıllık meslek yaşamımda, ölüm cezasının haklılığını sağdırabilmek için vicdanımda bir yer bulamadım

Beccaria (1764), bu uzun yola belki çok erken çıkmıştı. Ama biz de çok geç kaldık. Portekiz 1867'de, Hollanda 1870'te ölüm cezasını kaldırdı. 4.4.2000 tarihinden sonra ölüm cezasının barış döneminde kaldırılmasını öngören 6 sayılı Protokol'ü (md.2) 41 Avrupa Konseyi üyesi arasında, imzalayan tek ülke biziz^{122[122]}

^{120[120]}) Bilimsel konularda, çoğunluğun yanlış/doğru demesi, gerçeği değiştirmez. Ölüm cezasının varlık nedeni, caydırıcı olduğu iddiasıdır. Bu iddia, yapılan birçok bilimsel araştırma ile çürütülmüştür. Amaç/neden ortadan kalkınca araç da, yani ölüm cezası da varlık nedenini yitirmiştir. Bir de insanların hak ve özgürlükleri halkoyuna sunulmaz. Sözgelimi, her insanın siyaset yapma hakkı vardır. Bir suç işlememiş ve hüküm giymemiş bir kişiye siyaseti yasaklamak, sonra da siyasete dönüp dönmemesini halkoyuna sunmak, çoğunluk diktasına götürebilir. Zira demokrasi tek bir bireyin bile hakkını ve özgürlüğünü savunan bir sistemin adıdır.

^{121[121]} Ölüm cezası konusunda Türkçe'de, özellikle batı dillerinde öylesine bol kaynak var ki, yazmaya gerek görmüyorum.

^{122[122]} Bu protokolün, devletlere bir taahhüt altına girmede, zaman açısından serbestlik tanıma niyetinin olmadığı belirtilmiştir (PEUKERT, s.53). AB'nin 29.6.1998 Lüksemburg bildirgesinde, ölüm cezasına karşı savaşım; Moskova İnsani Boyut Toplantısında ve Viyana izleme konferansında ölüm cezasının kaldırılması çağrılarında bulunulmuştur. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun 1998/8 sayılı kararı da aynı doğrultudadır. İlginç bir örnek de şudur: 1968'den sonra başlayan

terör olayları 1970'li yıllarda yoğunlaşınca Fransa Cumhurbaşkanı, şiddet ve suçluluk üzerine araştırma yapılmasını Adalet Bakanı Alain Peyrefitte'ten istemiştir. Bir yıl sonra büyük bir rapor verilmiştir. Bu raporun özeti iki kitapçık olarak yayımlanmıştır. Raporla, suçlulukla ve terörle savaşım için ölüm cezasının kaldırılması önerilmiştir (Reponses a la Violence, Rapport du Comité preside par Alain Peyrefitte, Tome I, Rapport general, Paris, 1977, s.217, 218). Fransa'da ölüm cezası 1981'de kaldırılmıştır. Ayrıca şunu da eklemekte yarar vardır. AİH Mahkemesi, 7.7.1989 tarihli Soering kararında, ölüm cezası bizatihi insanlık dışı ve onur kırıcı değilse de, kararın

1984'ten bu yana uygulanmayan bu cezanın ufak bir çabayla kaldırılması zorunludur.

Burada bir duygumu izninizle açıklamak istiyorum.

Bu görüşlerimi 1970'lerin başında salt bilimsel yazılarımda açıkladığımda, çağın ruhu ve bilimle sürgit inatlaşanlar, bana demediklerini bırakmadılar. Ufuk daralmasına yol açan neden yine aynıydı. Türkiye gerçeği. Çevirimin çıktığı Adalet Dergisinin nüshaları SEKA'larda yok edildi. Ama o yazılarımdan dolayı o gün hiç utanmadım, bugün de hiç utanmıyorum. Çünkü bilimsel doğruları erken söylememin, sık sık başıma geldiği gibi, belki bana yararı olmadı, hatta zararı bile oldu. Zira biliyorum ki, hiçbir şey kalıp görüşleri değiştirmekten daha pahalı değildir. Ne ki, biz hukukçular, gerçeklerden hiçbir zaman ödün veremeyiz. Bilim ve hukuk, bizden daha güçlü oldukları için, istediklerini hepimize ve her zaman yaptırmışlardır. Bundan dolayı ben de hiç pişman olmadım. Üstelik, bu konuda ulusuma ve çağıma denk düştüğüme inanıyorum.

Bugün, çevreme bakıyorum. Çoğunluk ve bana o gün karşı çıkanlar bile bu cezaya karşı. "Gerçek hemen galip gelmez. Ona saldıranların soyu tükenir" diyen ünlü fizikçi (Max Planck) yine haklı çıksa da, mutlu olduğumu söyleyemem.

Keşke bilimin sesi zamanında dinlenseydi de bu ceza otuz yıl önce kaldırılırdı. Hiç değilse bu kez olayların önünden gitmiş olurduk. Bu daha iyi değil miydi?

Bu konuda başta biz Türk hukukçuları olmak üzere, hepimiz, yalın olmalı, kestaneleri kendi ellerimizle ateşten çekme dürüstlüğüne göstermeliyiz.

İvedilikle yetkin bir yargı için yapılması gereken işlerimiz de çok.

Adli Tıp

Adli Tıp Kurumu, çağcıl temeller üzerinde yeniden yapılandırılmalı, kadro yetersizliği giderilerek hizmetlere ivme kazandırılmalıdır.

Bilirkişilik

Hiçbir kurum Türkiye'de bilirkişilik kurumu kadar yozlaşmamış ve kötüye kullanılmamıştır.

Bilirkişi, aydınlatır; hüküm kurmaz.

Kurum, yeniden ele alınmalı ve ayrıntıyla düzenlenmelidir.

Barolar

Baroların bağımsızlıkları sağlanmalı, zorunlu savunmanlık kurumu benimsenmelidir.

Personel

Adliye personelinin alınışında gösterilecek titizlik çok önemlidir.

alınışının ve yerine getirilme biçiminin Sözleşmenin 3. maddesi kapsamına girebileceğini belirtmiştir. Bu madde ise, asla istisna tanımayan ve askıya alınmayan bir hükümdür. Buradan şu sonuç çıkmaktadır. 6 sayılı ek Protokolü onamayan üye devlet bile, eylemli olarak, bu Protokolü onayan, ona uyan ve ölüm cezasını kaldırmayı taahhüt eden devlet gibidir. Cezanın yerine getirilmesi ise, kişinin başvuru haklarını eylemli biçimde (de facto) ortadan kaldıracığından, AİH Sözleşmesinin 34. maddesine aykırıdır (PETTITI/..., s.1071; PEUKERT, s.53, 54, 56).

Merkezi sistem nesneliği sağlamış, ancak hızlı işlemediğinden büyük bir açığa yol açmıştır. Kimi adliyelerde, sayı tersine dönmüş; yargıç ve savcı sayısı personel sayısını aşmıştır. Açık nedeniyle esasen yavaş olan adalet, daha da yavaşlamıştır.

Bu açık kapatılmalı, personelin alımı yargıya bırakılmalıdır.

Adliyede çalışanlar çok yorulmakta, ancak emeklerinin karşılığını alamamaktadırlar. Emekli maaşına yol parası eklendiğinde asıl maaş aşılırsa, personelin genç yaşta emekliliğe ayrılmasına şaşılmamalıdır.

Umuyorum ki, adliyemizin bu sessiz kahramanları hak ettikleri konuma getirilirler.

Uluslar arası Çalışma Örgütünün (ILO) 87 ve 151 sayılı Sözleşmeleri 1993 yılında onaylandığına göre, memurlara sendika hakkı, bir an önce tanınmalıdır.

Hukuk Öğrenimi

“Benim kendimle olan yarışım önemli. Yaptığımı sorgulayan hatta sürekli ve bütünüyle bozan kişiliğim önemli. İlerlemek yaptığımı bozmaktır.”

Marguerite

DURAS

“İyi sultanlar bilginlerle, kötü bilginler sultanlarla düşüp kalkarlar.”

NİZAM-

ÜLMÜLK

(Siyasetname)

Tarihin ilk dönemlerinden bu yana insan değerinin ağırlık taşıdığı iki alan vardır; Tıp ve hukuk

Teknoloji, bilgili beyin, bilgisayar yapabilir. Ama bu beyin/bilgisayar bile “vicdan), “adalet” kavramlarına her zaman yabancı kalacaktır. O yüzden de teknoloji hiçbir zaman hukuka uygun “vicdani kanı” yaratacak bir aygıtı insanlığın hizmetine sunmayacaktır ve

adaleti, her zaman ve her yerde insanlar dağıtacaktır^{123[123]}

Bu yüzden adalet dağıtacak insanın yetiştirilmesi, sıradan bir öğrenim mantığıyla ele alınamaz.

Nitekim, 1990’lı yıllarda demokrasiye geçen komünist ülkelerde, eski yargıçların ya yeniden hukuk öğrenimi görmeleri yahut da sınava girmeleri istenmiştir. Bu, dinsel hukuktan laik hukuk uygulamasına laik öğrenim görmemiş yargıçlarla geçen bizim için son derece düşündürücüdür.

Hukukçunun malzemesi normlar, kurumlar, kavramlar ve ilkelerdir.

Malzemesine egemen olmayan hukukçu, sağlıklı bir adalet dağıtamaz.

Dava dosyaları, öğrenciye olta değil, balık veren hukuk öğreniminin çökme sürecine girdiğini gösteriyor.

Yargıda nitelik, öğrenimle doğru orantılıdır.

Adaletle güvenin azalmasının ve adaleti hukuk dışı yollarda aramanın nedenlerinden biri budur.

Hukuk öğrenimi düzeltilmelidir.

^{123[123]} Aynı görüş; PEYREFITTE, s. 245. “Bilgisayar için öteki yoktur (BAUDRILLARD, Jean (E.Abora/I. Ergüden), Kötülüğün Şeffaflığı, İstanbul, 1995, s.120). Bu yüzden vicdanı yoktur. Öte yandan yargıç, hukuktan hukuku aktaran bir makine değildir. Kanımca, onun görevi, Malraux’ın deyişiyle, “hukuku adaletle dönüştürmektir. O yüzden adalet hep yargıçlarca dağıtılacaktır.

Çağını izleyen, bilgisini işleyen ve yenileyen, eleştiriye açık öğretim üyelerimiz; öğrencilerini sürekli bilgi aktarılan ezberci ve uygitsinci özneler olmaktan çıkarmalı, onların sorun çözme ve onaylarken bile sorgulama yeteneklerini geliştirmeli, öğretirken mutlaka düşünmeye ve kaynak kullanmaya kışkırtmalı, öğrenciye geleceğin yargıçlık kimyasını kazandırmalı; hukuk fakülteleri kitap-kaynak ve öğretim üyesi açısından donanımlı olmalıdır.^{124[124]}

Hukukçu, anadilini iyi kullanabilmeli ve karşılaştırmalı hukuka girebilmelidir.

Hukuk, adaletin matematiğidir. Hukukçu, sağlıklı yorum için usavurma (muhakeme) yeteneğini kazanmak zorundadır.

Bu yüzden bence, hukuk öğreniminde gerektiği oranda sembolik mantık ve sembolik matematik derslerine yer verilmelidir.^{125[125]}

Mesleğe başlamadan önce, yapılan staj kurumu ayrıntıyla düzenlenmelidir.

Hazırlanan Türkiye Adalet Akademisi Yasa Tasarısının bir an önce yasallaşması, kuşkusuz bunun ilk önemli adımı olacaktır.^{126[126]}

Bu arada, hukuk öğrenimini olumsuz etkileyen etkenler ayıklanmalı, üniversitelerin özerkliği sağlanmalıdır.

Ayrıca ivedilikle çıkarılması gereken yasalar var.

AF

“Kim günahsız ise, ilk taşı o atı.”

İSA (İncil, Saint Jean, VIII, 2-3)

Af, suçu ve suçluluğu silen bir kurumdur.

Bu kurum, Türk hukuk sistemince benimsenmiştir (Anayasa, md. 87, T.Ceza Yasası md. 97)^{127[127]}

Af, toplumsal barışı yerleştirmek için kullanılır.

Kurum olarak benimsendiğine göre, elbette bizde de kullanılacaktır.

Ancak bu konuda çok özenli olmak gerekir. Af, acıma ve yandaş kazanma gibi popülist duygu ve düşüncelerle değil, toplumsal zorunluluk ve yarar varsa çıkarılmalıdır.

26 yıl aradan sonra duyurulmuş bir afta, kamu yararı tartışılabilir; ama artık zorunluluk tartışılmaz. Af çıkmalıdır.

Ancak af çıkarılırken kurallara uyulmalıdır.

İlkin, devletin, kendine karşı işlenen suçlarda af yetkisini kullanması doğaldır. Ancak, bireysel değerlere karşı işlenen suçlarda devlet bu denli cömert olmamalıdır.

İkinci olarak, düzenlemede affın ilk duyurulduğu ve öngörüldüğü tarihten (18.4.1999) sonrasına kayılmamalıdır.

Üçüncü olarak, nesnellik ve eşitlik ilkelerine kesinlikle uyulmalıdır.

Son olarak da çok sık kullanılmamalıdır.^{128[128]}

^{124[124]} (124) ŞAYLAN, Gencay, Devletin Yeniden Yapılanması, Türkiye’de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları, TÜBA, Ankara, 1998, s.155.

^{125[125]} 1996’da A.Ü.Hukuk Fakültesinde yaptığım konuşmada da aynı öneride bulunmuştum (Hukuk eğitiminde reform, Editör: GÜRİZ, Adnan, Ortak yapıt, Ankara, 1997). Ancak daha sonra yaptığım araştırmada, bu önerinin 15. yüzyılda Tokatlı Molla (Sarı) Lütfi tarafından da dile getirildiğini saptadım. Bakınız. Dipnot n.38.

^{126[126]} Hukuk Eğitiminde Reform, Editör:GÜRİZ, Adnan, ortak yapıt, Ankara, 1997.

^{127[127]} Sakson hukuk sistemi Anglo-özü açısından af kurumuna izin veremez. İskandinav ülkelerinde, Hollanda, İspanya ve İsviçre’de af yoktur. Öbür Kara Avrupası ülkelerinde vardır (PRADEL, Jean, Droit penal compare, Paris, 1995, n.531; PRADEL, Jean, Procedure penale comparee dans les systemes modernes, Paris, 1998, s.91).

Trafik Sorunu

Türkiye, her yıl, savaşa girmiş bir ülke gibi, trafik kazalarında insanı ve malvarlığını yitirmektedir.

Trafik, ilköğretimle başlamalı, hukuka uyma bilinci güçlendirilerek yaşam boyu sürdürülmelidir. Kurala uymaya karşı önlemlerin en caydırıcısı olan “sürücü belgesinin geri alınması” önlemi, kesin keş ve daha sık uygulanmalıdır.

Türk Ceza Yasasının 459. ve 455. maddeleri, karşılaştırmalı hukuk incelemesinin aşığında, bu caydırıcılığı sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.

Çek Yasası

1985'te Fransa'dan esinlenilerek ve kısaltılarak alınan Çek Yasası ve uygulaması, yargıyı tıkamıştır.

Yeniden gözden geçirilmelidir.

Sözleşme Yükümlülüğüne Hapis Cezası

İnsan Hakları Sözleşmesine ek dördüncü protokolün birinci maddesine göre, sözleşme yükümlülüğünü yerine getiremeyenlere hapis cezası uygulanması yasaklanmıştır.

İcra ve İflas Yasası hükümleri bu açıdan gözden geçirilmelidir.

Çevre Hukuku

“Doğa şaka tanımaz. O her zaman doğru, her zaman ciddi, her zaman katı, her zaman haklıdır. Yanılgılar insanlardan kaynaklanır.”

GOETHE

Toplum gibi, doğa da çoğulcudur. Çoğulculuğu bozulan doğa, öcünü acımasızca alır. Doğayı kandırmanın bedeli ağırdır.

Kelebekleri, kuşları, balıkları, bitkileri yok olmaya duran bir dünya, yaklaşan cehennem habercisidir.

Çevre hukuku ve uygulaması ciddiyet ister.

Her yıl Kıbrıs adası kadar toprağımız denizlere akmakta, ormanlarımız kül olmakta ve bizlerden yakınmaktadırlar.

Orman köylüsü, yoksullukla, ormanla ve devletle karşı karşıyadır. Dilerim son ağaç kül olmadan, uygar ülkelerdeki çözümler benimsenir, köylü devletiyle ve ormanıyla barışır.

Hepimiz, toprağımızın sessiz ama gerçek bekçisi olan ormanları korumak ve ağaç dikmek için üzerimize düşeni yapmalıyız.

Çevre, uluslar arası ilişkide belirleyici olmakta, küreselleşme bu alanda da etkisini göstermektedir. Nitekim 3-14 Haziran 1992 tarihinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında çevre ve kalkınma arasındaki bağımlılık ilişkisi ve çevreyi koruyarak kalkınma yaklaşımı, küresel düzeyde benimsenmiştir. Anayasamız ise, sağlıklı bir çevrede yaşamayı, bir insan hakkı olarak öngörmüştür (md 56).

^{128[128]} Almanya ve Avusturya'da “af” fa fazla başvurulmamaktadır. Ancak Fransa'da uygulama çok siktir. Fransa'da her cumhurbaşkanı seçiminden sonra (yedi yılda bir) ve sık sık affa başvurulmuş, 1945-1995 arasında 50 yılda 38 kez af çıkarılmıştır (PRADEL, Droit..., n.531).

Çağımızda haklar, insan hayvan ve bitki haklarını içeren kapsayıcı ve kavrayıcı bir boyuta, yani canlı haklarına dönüşmüştür.

Bu doğrultuda ve 1996 Rio Bildirisi ilkelerinin ışığında hazırlanacak yeni düzenlemelerin biran önce benimsenmesi yerinde olacaktır.

“Çevre ne ölçüde insanca kılınabilmişse, ancak bu ölçüde insan yetişebilir” (A.Cemal).

İnternet

İnternet yüzyılımızda paradigmaları değiştiren, küresel ve sansürden uzak bir bilgi iletişim ağıdır. Aynı anda araştırma, değerlendirme ve tartışmanın sağlandığı düzlemlerin oluşturulması, önerilerin belgelendirilmesi için, çağcıl bir bilgi ağı tezelden kurulmalı ve hukukun hizmetine sunulmalıdır.

Bu, Türk hukukunu, dünya hukukuyla buluşturacak, yeni açılımlara yol açacaktır.

AÇMAZLARIMIZ

“Gerçek çoğulcudur. Yalan ise, gerçeğin tek ve kesin olduğunu benimsemektir.”

Umberto ECO

“Hiç kimse görmek istemeyen kadar kör değildir.”

İBN-İ SİNA

“Bu “Konvansiyon” a iki şey sunuyorum: Gerçeği ve kafamı. Birincisini dinledikten sonra ikincisi hakkında dilediğiniz gibi kararverebilirsiniz.”

BERRIER

Görülüyor ki, Türk toplumunun istekleri, uygar değerleri savunan dünyanın istekleriyle örtüşüyor. Bu uygar dünya Avrupa Birliği ya da bir başkası olabilir.

Ne fark eder ki?

Ama ilkin dışlamamız gereken birbirine bağlı açmazlarımız var. Ardından da gerçekleştirmemiz gereken özlemlerimiz var.

Birinci açmazımız, “en gerçek yol gösterici” diye alkışladığımız halde, bilimle inatlaşmak.

Fiziğin, matematiğin, kısaca doğanın yasalarına, toplumbilimin verilerine ve hukukun kurallarına uymuyoruz. İnsanlık tarihinden ders çıkarmıyoruz. Depreme yenik düşüyoruz. Orman yangınlarını ve toprak yitimini yaşıyoruz. Trafikte canlar gidiyor, ocaklar sönüyor. İnsanlığın, başka ulusların tarihinde, hatta kendi tarihimizde yaşanan olumsuzlukları yeniden yaşamaya kendimizi mahkum ediyoruz.

İkinci açmaz, birincisini izliyor.

Bilim, kavramlarla yaşar. Batılı Bilim adamının başucu kitabı, kendi anadilinin sözlüğüdür. Bilgisini durmadan denetler.

Oysa bizler, kavramların, özellikle Batıdan ödünç aldığımız, binlerce beynin ürünü süzme kavramların içeriklerini manipülatif bir bilinçle önce boşaltıyoruz, sonra da kendimize göre doldurarak, Kafka'nın böceği gibi, başkalaşıma uğratıyoruz.

Bilimsel merak ve metodik kuşkuyla konulara yaklaşmıyoruz ve kendi bilgimizden hiç kuşulanmıyoruz^{129[129]}. Sonra da kavramlar öçlerini aldığında şaşır kalıyoruz, bocalıyoruz.

Kimileyin de daha ileri gidiyor, içlerini kendimize göre doldurduğumuz kavramları, ödünç aldığımız ülkenin insanlarına satmaya kalkıyoruz.

İçeriği doğru kavramdan kristal özentiyle yola çıkmazsak, her zaman yanlışla başbaşa kalmamız kaçınılmazdır. Bundan vazgeçelim.

Üçüncü açmaz, önyargılardır. Bizi yolumuzdan saptıran önyargılarımız var. En önemlisi de şu **“Türkiye’nin koşulları”**

Her ulusun kültürü başkadır. Ama, her evrensel ilkeye, her doğa yasasına bu gerekçeyle her zaman karşı çıkılmaz ki. Bunun da sınırları var. “Zata mahsus, bize göre, yerli malı demokrasi”, demokrasinin evrensel ilkelerini zorlarsa, o artık demokrasi değildir. Başkalıkları özümsemeyen bir demokrasi, demokrasi değildir. Kendimizi aldatmaktan vazgeçelim ve “Türkiye’nin koşulları” özümlüğün kırılma noktalarını iyi belirleyelim^{130[130]}.

Bilim de, hukuk da, Avrupa Birliği de, kendi bedenimize uygun ölçütlere her zaman izin vermez.

Demokrasinin sorun çözme yeteneği, devleti de içeride ve dışarıda etkili kılar.

Dördüncü açmazımız yine halka güvensizlik.

Demokrasi halkın yönetimidir; seçkinlerin değil.

Okuryazarlık oranıyla demokrasi arasındaki ilişki görecedir. Atatürk, okuryazarlık oranı neredeyse sifıra yakınken, Türk halkına güveniyordu. Bugün o döneme göre çok yükseklerdeyiz. Ama halkımıza Atatürk gibi bakamıyoruz.

Halkımızın damarlarına doğruları iletelim, yeter. Sonra da, bırakalım aklının ve yüreğinin götürdüğü yere gitsin. O mutlaka en doğru kararı verecektir. Buna inanalım.

Paternalist (babavari) devlet anlayışı demokrasiye aykırıdır. Halka eğitilecek çocuklar gibi davranır. Tapınan kullar ister, kişilikli bireyler istemez.

Demokrasinin ana rahmi halktır. Halkı tehlike olarak gören bir sistemle, devlete kırgın bir halkla daha fazla yürüyemeyiz.

Halk doğruyu mutlaka bulur.

Halka inanalım. Onun gücünü bilelim. Dinamiklerini iyi kullanalım.

Şimdi de hep birlikte gerçekleştirmemiz gereken özelemlerimize dönelim.

ÖZLEMLERİMİZ

“Doğruyu konuşmak için iki kişi ister: doğru söyleyen, doğru dinleyen”

THOREAU

“Bin bilsen bile bir bilmeze danış.”

TÜRK

ATASÖZÜ

“Eleştiri öncesi çağı yaşayan bir toplum, Sokrates’i bile ölüm cezasına çarptırarak oranda hastadır.”

Karl POPPER

^{129[129]} 1996 Yılı Nobel edebiyat ödülünü kazanan Polonyalı ozan Wislawa SZYMBORSKA, ödül dolayısıyla yaptığı konuşmanın başlığını “bilmiyorduma övgü” koymuş, kendi bilgisini sorgulamayı irdelemiştir.

^{130[130]} “Bize göre demokrasi olmaz” (DEMİREL, Süleyman, 24.1.2000, Türkiye Parlamenterler Birliğinin düzenlediği “Avrupa Siyasal Kuruluşlarında Parlamenter Boyutlar” toplantısındaki konuşma).

“Düşünürler arasında can düşmanımın aleyhimdeki konuşmasını, felsefeden habersiz bir dostumun konuşmasına üstün tutarım.”

RUSSELL

“Düşünür; yeniden düşünen, düşünülmüş olanların asla yeterinde düşünülmediklerine inanan kimsedir.”

Paul VALERY

“Kendimizi, ötekini iyi anlayarak algılayabiliriz.

Paul RICOER

“Bir görüşün büyük insan topluluklarınca paylaşılması, onun doğruluğunu kanıtlamaz.”

Erich FROMM

“Gerçeği bulan kimse, başkaları ayrı düşünüyorlar diye onu söylemekten çekiniyorsa, hem budala, hem de haindir. Bir insanın “benden başka herkes yanılıyor” demesi kuşkusuz çok zor. Ama gerçekten herkes yanılıyorsa, o ne yapsın”.

Daniel de FOE

“Evet, belki kopya çekmekle, taklitle, çeviriyle bir şeyler yapılabilir. Ancak eleştiriye kapalılık, Türklerin değiştirmeleri gereken eski zayıflıklarından biridir.”

Martin

HARTMANN

(Alman Türkolog,

1909)

“İnsanlar, tıpkı dokumaca tarağının dişleri gibi, aralarında eşittirler. Beyazın zenciye, Arap’ın Arap olmayana üstünlüğü yoktur. İnsanlar arasında tek üstünlük, bilgi açısındandır.”

Hız.MUHAMMET

“Kuşlar gibi uçmasını, balıklar gibi yüzmesini öğrendik. Ancak bu arada çok basit bir sanatı unuttuk: kardeşçe yaşamayı.”

Dr.Martin

L.KING Jr.

“Kulaklarımızı tıkıyoruz: Para para para/Kulaklarımızı açıyoruz: Kavga kavga kavga/Sorar belki biri/ Kavga, ama neden kavga”

Gülten AKIN

Evet, benim sizlerle paylaşacak özlemlerim var.

“Türkiye’nin toprağının büyük kesimi Asya’dadır. Avrupalı olamaz” (G.d’Estaing), “AB Hıristiyan kulübüdür” (J.Delors)^{131[131]}(131) diyenleri utandıracak bir başarıyla demokrasiyi kurmak ve “demokrat insan”ı yaratmak.

Demokrat insanı yaratmak için atılacak adımlar bellidir.

İlkin, “özgür birey” yaratma temel kaygımız olmalıdır.

İkincisi, özgürlük herkes için olmalı, eşitlikle beslenmelidir.Uygar bir toplumda, her birimiz, her insanın insanca yaşamasından sorumluyuz.

Üçüncüsü, demokratik yaşam, bireyim yaşam biçimini kültüre dönüştürme hakkını savunur. Belli bir kültürü kimseye dayatmaz. Bu konuda “gel, yine gel, her neysen, kimsen yine gel” diyen Mevlâna bilincini kazanmalıyız.

Dördüncüsü, insana özgü çeşitlilik, çok yönlü kültürel mayalanma insan birliğinin; insana özgü birlik, insan çeşitliliğinin hazinesidir. Ülkemiz bu açıdan en zengin, dolayısıyla en şanslı ülkedir. Kimlik başkasına göre belirlenir. Başkaları eşitleyen bir çoğulculuk varsa, içe kapanma/cemaatleşme yoktur. Bu sesli orkestrada, Nuh’un gemisi örneği, bu çoklu birliktelikte, “Yaşamak, bir ağaç gibi tek ve hür/ Ve bir orman gibi kardeşesine” diyen Nazım bilincini kazanmalıyız^{132[132]}. Çoğulculuk, başlıkları birleştiren, insanlar arasında duvar örmediği, köprü kurduğu için yalnızlaşmayı engelleyen demokratik bir üst söylem, üst kavramdır^{133[133]}.

Beşincisi, özgürlük ve çoğulculuk, gerçeğin/doğrunun göreceliğini benimser. Görecelik de, “akıl akıldan üstündür” inancıyla diyalogu/tartışmayı zorunlu kılar. Diyalojik ilke, evrensel eleştirel aklın ana vektörüdür. Batı uygarlığının tarihi kendi değerlerini, çifte ölçütlerini, çelişkilerini durmadan sorgulamanın, eleştiri kezzabından geçirmenin, dinamizmin, özgürleştirici tutumun özetidir^{134[134]}. Konuşma, tartışma, insan soyunun en soylu buluşudur. Yeter ki kurallarına uyalım. Her şeyi, her görüşü algılama kapılarını kapamadan iyi dinleyelim. Eleştiriyi süzme yeteneğiyle tartışalım. Eleştiriden yara almayalım. Yararlanalım. Reaksiyoner değil, aksiyoner olalım. Birbirimizi iyi anlayarak, özgünlüklerimizi ve özgürlüklerimizi yitirmeden, ortak yolculuğa birlikte çıkalım. Eleştiri, bireysel bir hak değil, toplumsal ahlaka giren bir ödevdir. Haktan vazgeçilebilir. Ama ödevin ertelenmesi bile söz konusu olamaz. Gerçek katıdır, eleştiri kimileyin yakıcıdır. Ama katlanalım, gerçek uğruna, eleştirmenlerini yitiren bir görüş hızla çürür. Esasen, tek düşüncesin doğruluğunda direnenler, gerçekliğin çok boyutluluğuna saldırmış olurlar. Eleştiriyi katlanamazlar.

^{131[131]} Ekim 1988’de Papa II Paul de şöyle demişti: “Eğer bu kıt’anın dini ve Hıristiyanlık dayanağı, toplumu etkileme ve esin kaynağı olma gücü göz ardı edilirse, yalnızca Avrupa tarihinin tüm mirası değil, aynı zamanda Avrupa insanının geleceği de yadsınmış olur. İnanan, inanmayan bütün Avrupalıların ciddi biçimde uzlaşmalarını öğütlerim.” (GALLO, Max, (M.Nurlu), Avrupa nedir? Türkiye Günlüğü, Ocak-Şubat 2000, sayı: 59,s.56).

^{132[132]} “...demokrasinin önkoşulu, bir kimliğin kendi kimliği üzerinde yaptığı savın diğer kimliklerin varlık koşullarını yok edici nitelikte olmamasıdır (...) Çoğulcu toplum yapısına uygun demokrasi anlayışı, farklı kimlik konumları arasındaki ilişkiyi düzenleyici nitelikte olmalıdır.” (KEYMAN, Fuat, Nasıl liberal bir demokrasi? Diyalog, 1996, sayı: 1, s.101). “Zorba bütün renklere meydan okur. Dünyaya tarlası gibi bakar, dokunduğu yeri buyruğu altına alır” (BERK, İlhan, Materia prima’99, Adam Sanat, Ekim 1999, s.9). Ayrıca bakınız: MORIN, Edgar, A la recherche des fondements perdus, MORIN, Edgar/NAIR, Sami, Une politique de civilisation, Paris, 1997, s.33; LEFEBVRE, Henri, Le manifeste differentialiste, Paris, 1970.

^{133[133]} KEANE, s.13. “Monolitik-pozitivist anlayıştan çoğulcu-görece anlayışa, tek doğru totaliter ideolojilerden çoğulcu gerçekliğe geçmek gerekir”(BAHÇELİ, Devlet, Milliyet, 5.1.2000). Kanımca toplumumuz, aslında başlıkları yan yana yaşatma geleneğine sahiptir. Ancak, kimi aydınlarımız, bu atılımın gerçekleşmesini sağlamaktan kaçınıyorlar. Bu yüzden, hep örneklerle yetinip duruyoruz. Bu konuda öykünmeleri bırakıp, bilimin ışığında kendi çözümlerimizi üretecek süreçleri yürürlüğe koymalı, başlıkları birlikte yaşatmanın geometrisini oluşturmamızdır.

^{134[134]}) Esasen “değerlerin kaynağı evrende yaşayan insandır (...) Bütün değerler, insan varlığıyla gerçeklik kazanırlar; insan olmasaydı değer olmazdı” (ÖKTEM, s.40, 99). Öyleyse kendi kaynağı olan değerleri insan neden eleştirip geliştirmesin? “Liberal demokrat, çatışmayı insan etkileşiminin merkezine koyar ve siyasetin ana uğraş konusunu yapar” (BARBER, s.34). Kanımca, kendi lanetli yönünü örten her şey, kendi ölümünü hazırlar, yüzleşmeyi göze alan her şey ise gelişmesini sürdürür

“Üretici çalışma, karışımı üreten çalışmadır” (K.Marx). O yüzden eleştiride “Bizi eleştirene pençemizi değil, elimizi uzatalım” diyen Montaigne bilincini kazanmalıyız.

Tartışırken, kişisel zayıflıklarla uğraşmayalım^{135[135]}. Konuya yoğunlaşalım. Zayıflıklardan görüşler sorumlu olamazlar. Görüşler arasında hiyerarşi gözetmeyelim, hiçbirini küçümsemeyelim. Çürütülebilir görüşler ürettiğimizi unutmayalım ve kendimize tek bir soru soralım: “Karşı görüş doğru mu, yanlış mı?”

Altıncısı, görecelik, eleştirel akılcılığı, eleştirel akılcılık da hoşgörüyü gerektirir. Amacımız, hoşgörüsüzlüğü sıfır noktasına indirmek olmalıdır. Hoşgörü başkalığı olanaklı, başkalık da hoşgörüyü zorunlu kılar^{136[136]} Hoşgörüde “Dövene elsiz gerek/Sövene dilsiz gerek” diyen Yunus bilinci bile bugün artık yetmiyor. “Karnın yardım kazmayınan, belinen/Yüzün yırtım tırnağınan, elinen/ Yine beni karşıladı gülünen” diyen Veysel bilinciyle onu tamamlamalıyız.

Unutmayalım ki, tartışma bir kollokyumdur, üretilen doğru düşüncede yanılanın bile payı vardır. Zaten o yüzden uzlaşırız. Tartışma düello değildir. Dillerimizle, kalemlerimizle tartışalım. İnsanca, uygarca. Sonra ellerimiz var, tutuşalım. Uyuşmazlıklar ve savaş yerine, çözümler ve barış üretilim. “Yurtaş, yurtaşın kurdu değildir.” Olamaz da. Enerjimizi, birbirimizin amaçları ve niyetleriyle uğraşarak, birbirimizi kötü niyetle suçlayarak tüketmeyelim. Sisifos örneği yeniden başlamayalım. Sövgü eleştirinin yerini almalıdır. Sövgüyü yalnızca yasalarla değil, ilgisizlikle de cezalandıralım. Her sövgünün iki değişmez sonucu vardır. Sövgü, karşı görüşü asla çürütmez. Ama sövenin kültürel ve tartışma yeterliliğini çürütür. Eleştiriye yaşatalım, sövgüyü yok edelim. “Düşmanlıkları unutma kültürü”nü^{137[137]} geliştirelim.

Ancak bütün bunlar bile demokrat insan olmaya yetmiyor.

Çünkü hoşgörüde bile başkalığa katlanma ögesi var. Öyleyse bu katlanma yerine hak kavramını geçirmeliyiz. Ancak o zaman demokrat insana ulaşabiliriz.

Çünkü demokrat insan, “Öteki benden büyük” (J.Derrida) demese bile, “öteki benim eşitim” diyen, ötekine meydan okuyarak saygı duyan ve onunla tartışan, başkalıklarını eleştirdiği ötekilerin hak ve özgürlükleri çiğnenmeye kalkışıldığında kendi hak ve özgürlükleri çiğnemişçesine çiğneyenlere karşı çıkan, “Görüşlerinize katılmıyorum. Ama onları dile getirme hakkınızı sonuna değin savunacağım” diyen Voltaire bilincini kazanmış insandır

Benim bir özlemim var.

İnsanın öz değerlerinden yola çıkan, devleti değil, birey yurtaşına öne olan, ikisi arasında adil bir denge kuran, bilime göre örgütlenen, küreselleşen dünyada düzenleme (regulation) işlevini üstlenen halkına her an hesap vermeye hazır, etkili ve saydam bir yönetim^{138[138]}. Saydam yönetim, en rahat ve en yürekli yönetimdir. Kapalı yönetimse en huzursuz ve en korkak yönetimdir. Bir atasözünün dediği gibi, insanlar anahtar deliğine meraklıdır.

Benim bir özlemim var.

Yaşam hakkı başta olmak üzere insan hakları ve özgürlükleri konusunda duyarlı ve kararlı; düşünce, inanç, kültür, soy başkalıklarını gözetmeyen ve bütün başkalıklara saygılı, hak eşitliği içinde çoğulcu, özgürlükçü ve katılımcı bir toplum.

^{135[135]} Kendisini Marksist diye eleştirenlere J.P.Sartre, kendi inandığı gerçekler için nesnel olduğunu vurgulamak amacıyla şöyle demişti: “Gerçekler Marksist ise bu, benim suçum değil”. İleten:WOLIN, Richard, (C.Akaş), JürgenHabermas’la Jean-Paul Sartre’in mirası üzerine söyleyişi, Cogito, Barış ve Savaş, 1995, s.150).

^{136[136]} WALZER, Micheal, (A.Yılmaz), Hoşgörü, İstanbul, 1997, s.10

^{137[137]} TOPUZ, Hıfzı, Düşmanlıkları unutma kültürü, Adam Sanat, Mart 2000, s.16-18.

^{138[138]}) BURDEAU, Georges, L’Etat, Paris, 1970, s.103 vd.

Çünkü inanıyorum ki, “yaşamın en önemli gerçeği, ortak insanlığımızdır (zenginliğimizdir bu, S.S.). Bu nedenle başlıklarımızı hoş görmekten de öte, onları onurlandırmalı, kutsamalıyız”^{139[139]}.

Benim bir özlemim var.

İnsanca yaşayabilmek için adil bir hukuk ve bu hukukun üstünlüğünü gerçekleştirmek; yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında işbirliğini, eşgüdümü ve eşitliği, öncelikle yargının tam bağımsızlığını ve olabildiğince birliğini sağlamak; bu amaçla gerekli düzenlemeleri tezelden yapmak.

Benim bir özlemim var.

Büyük bir sentez olan Cumhuriyetimizin^{140[140]} ve demokrasinin vazgeçilmez dayanağı olan laikliği, uçların etkisinden kurtararak, inanan, inanmayan her bireye saygıyı benimseyen, düşünce, din ve vicdan özgürlüklerini gerçekleştiren, her tür düşünce ve inanç karşısında yansız ve eşit uzaklıkta duran, düzende diyalektiğin düzenleyicisi^{141[141]} üniter bir devlet^{142[142]} Benim bir özlemim var.

İnsanlık değerlerimizi olumsuz biçimde etkileyen bütün öğeleri ayıklamak, insanı insanca yaşatan toplumsal adaleti egemen kılmak.

İnsanımıza, toplumumuza, devletimize^{143[143]} sahip çıkalım.

Ve ben iki şeyi çok iyi biliyorum.

Özlemlerimiz, geçmişimize ağır bastıklarında daha diri kalırız. Bu bir.

Bu özlemler, sizlerin de özlemleridir. Bu iki.

Öyleyse insanımıza bu özlemleri gerçekleştirme olanağını vermeliyiz ve birlikte yürümeliyiz.

^{139[139]} (140)CLINTON, William J., Ulusa sesleniş konuşması, 27.1.2000 “Farklılaşmış, çeşitlenmiş, karmaşıklaşmış siyasal, ekonomik ve toplumsal sistemleri, tekdüzeye indirgeyecek bir gücün yönetimine teslim etmek bunalımları çözmez, derinleştirir/azganlaştırır” (J.Baudrillard). “...ben bir insanım; özsaysız edemem. Hep aynı gerçek, başkaları için de yürürlükte. Onların da hem kendileri, hem benim için bir insan olduklarını hiçbir zaman göz ardı edemem. Öyleyse, insan olarak duyduğum saygının bana hep eşlik etmesi gerekir. Bu böyle olmazsa insan olmaktan çıkarım. Yaşama özgü inişler ve çıkışlar doğrultusunda kimi cennetsi, kimi cehennemi olayların içinden geçtiğimizi göz ardı etmeyelim. Değil mi ki insanız, eninde sonunda birbirimizin içindeyiz. Geçmişimiz buna tanıktır. Böyle olmasaydı bugünlere nasıl gelebilirdik? İsteyelim, istemeyelim, her şeyimizle, ama her şeyimizle birbirimiz için yaşama dayanağı durumundayız. Her koyun kendi bacağından asılmıyor; hepimiz, bir deyimle, birbirimizin bacağından asılıyız. Özel-özel yapısal konumuz n’olursa olsun, canlı varlığımız ile gelişme çizgimizi, genlerimiz belirleye dursun, zaman zaman birbirimizle kıyasıya karşı karşıya gelsek de, hepimizi taşıyıp gelişimli tutan ortaklaşa bir doğal kültür tabanı üzerinde yaşıyoruz. Böylece eninde sonunda birbirimize güç veren, dolayısıyla birlikteliğimizi sağlayan bir bütünlük içinde yer aldığımızı söyleyebiliriz. Durum apaçık; Özde birbirimize gereksinim duymadan edemeyen varlıklarız. Biz insanlar paylaşımlı canlılarız. Canlı varlığımızı doğa-kültür-toplum-tarih içinde sürdürüp gideriz. Bu ortaklaşa durumumuz, hiç kuşku yok, koparılmaz biçimde bizi birbirimize bağlar.” (UYGUR, Mermi, İnsan insanın neyidir? Adam Sanat, Nisan 2000, s.10).

^{140[140]} KODAMANOĞLU M.Nuri, Cumhuriyetimizin 75. yılında eğitimde bütünlük ve millilik, Çağdaş Eğitim, Mart 2000, s.26.

^{141[141]} BURDEAU, Georges, L.Etat, Paris 1970, s.103 vd.

^{142[142]} KEANE, S.28, 49. Kimlikle devlet ilişkisi için bakınız; CONNOLLY, William E., (F.Lekesizalın), Kimlik ve Farklılık, İstanbul, 1995, s.251 vd; ŞAYLAN, s.142.

^{143[143]} Devletsiz toplum, ilkel toplumdur (CLASTRES, Pierre, (M.Sert-N.Demirtaş), Devlete Karşı Toplum, İstanbul, 1991, s.152). Ancak yanılmayalım.Eleştiri devleti yıpratmaz. Güçlendirir. Zira devlete sahip çıkmanın en iyi yolu, onu yıpratma olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve yabancılaşmayı önlemekten geçer. Olumsuzlukları görmezlikten gelmekten değil. UNESCO, 2001-2010 yılları için Birleşmiş Milletlerce alınan karar doğrultusunda Nobel barış ödülünü alanlara bir bildiri hazırlattı. Buna göre ayırimsız herkesin yaşamına ve onuruna saygı gösterilecek, fizik, cinsel, psikolojik, sosyal, ekonomik... her tür zora karşı çıkılacak, zaman ve kaynaklar iyi kullanılarak verim artırılacak, dışlanmaya ve adaletsizliğe karşı çıkılacak, dinler arası diyalog ve anlaşma, düşünce özgürlüğü sağlanacak, kültürel çeşitlilik savunulacak, gezegendeki dengeler korunacak, demokratik ilkelere saygı ve dayanışma korunacaktır (TOPUZ, Hıfzı, Uluslar arası barış kültür yılının neresindeyiz? Adam Sanat, Kasım 1999).

Her dinin bir Tanrısı vardır. Derisi ve kafatası ne olursa olsun, isten inansın, ister inanmasın, her insanın bir onuru vardır. Neresi olursa olsun, doğanın her köşesi güzeldir.

Öyleyse, hangi dinden olursa olsun Tanrı sevgisiyle tümleşik; hangi soydan ve inançtan olursa olsun insan onuruyla tümleşik, nerede olursa olsun doğa sevgisiyle tümleşik birey-yurttaş;bu birey-yurttaşların dokunduğu toplumu yaratmak için bütün gücümüzü seferber edelim.

Söylemlerimiz/eylemlerimiz çağımızca olsun. Yaşamamız çağcıl ve çoğul dünya ile aynı dalga boyunu yakalasin.

Çünkü Türk halkı, sorunlar karşısında bocalayan bir Türkiye'ye artık razı değil. Ama bu özlemlere layık bir halk.

Gelecek yıl, bu özlemlerin gerçekleştiği bir Türkiye'de buluşmak umuduyla saygılar sunarım.

Yaşasın Türkiye! Yaşasın demokratik cumhuriyet!